

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**BÖLGESEL DEVLET VE ÖZERKLİK KAVRAMLARI
BAĞLAMINDA GÜRCİSTAN VE ACARA ÖZERK
CUMHURİYETİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Selim DURSUN

**Enstitü Anabilim Dalı : Uluslararası İlişkiler
Enstitü Bilim Dalı : Uluslararası İlişkiler**

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Tuncay KARDAŞ

HAZİRAN – 2011

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**BÖLGESEL DEVLET VE ÖZERKLİK KAVRAMLARI
BAĞLAMINDA GÜRCİSTAN VE ACARA ÖZERK
CUMHURİYETİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Selim DURSUN

Enstitü Anabilim Dalı : Uluslararası İlişkiler
Enstitü Bilim Dalı : Uluslararası İlişkiler

Bu tez 21/06/2011 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.

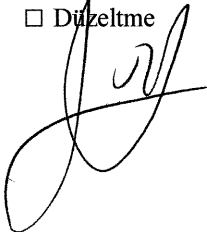
Prof. Dr. Alaeddin YALÇINKAYA Yard. Doç. Dr. Tuncay KARDAŞ Yard. Doç. Dr. İrfan HAŞLAK

Jüri Başkanı

Kabul

Red

Düzeltme

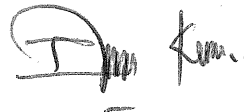

Jüri Üyesi

Kabul

Red

Düzeltme

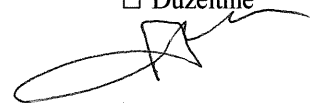

Jüri Üyesi

Kabul

Red

Düzeltme

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Selim DURSUN

21.06.2011

ÖNSÖZ

Bünyesinde özerk birimler bulunması nedeniyle bölgesel devlet niteliğinde olan Gürcistan, jeopolitik konumu dolayısıyla Güney Kafkasya'nın en önemli ülkesidir. Bu özelliğinin yanında etnik ve kültürel çeşitliği içinde barındırmaktadır. Hem jeopolitik konumu hem de etnik-kültürel çeşitliği nedeniyle bölgesel ve küresel aktörlerin etki alanı içerisinde yer almaktadır. Ayrıca, bölgesel devlet olan Gürcistan'ın özerk cumhuriyeti olan Acara Özerk Cumhuriyeti'nin gerek ülkemize komşu olması gerekse de özerkliğin temeli olan kültürel özellikleri ve bu özelliklerini korumada yaşadığı sorunların araştırılması bu konudaki literatür eksikliğini giderilmesi açısından önem arz etmektedir. Bu açılarından Gürcistan ve Acara Özerk Cumhuriyeti araştırmacıların ilgisini hak etmektedir. Tez çalışmamda desteklerini ve eleştirilerini esirgemeyen Danışman Hocam Yrd. Doç. Dr. Tuncay Kardaş'a teşekkürlerimi borç bilirim. Tezimin olgunlaşmasına önemli katkılar sağlayan değerli hocam Prof. Dr. Alaeddin Yalçinkaya'ya ve çok kıymetli katkılarıyla tezime yön veren Yrd. Doç. Dr. Selman Dursun'a ayrıca teşekkür ediyorum. Yaptığımız tez toplantılarında tezime ilgili katkılarını ve eleştirilerini eksik etmeyen dönem arkadaşlarım Seda Çankaya, Rıdvan Kalaycı ve Sefa Mutlu Koca'ya; gerek izin konusunda gerekse de manevi destek konusunda gösterdikleri anlayıştan dolayı amirlerim Makbule Çalış ve Yücel Angun'a ve çalışma arkadaşlarıma şükranlarımı sunarım. Göstermiş olduğu sabır ve destekten ötürü değerli eşime, bugünlere gelmemi sağlayan rahmetli anne ve babama minnettarlıklarımı sunarım.

Selim DURSUN

21.06.2011

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iii
ÖZET	iv
SUMMARY	v
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: DEVLET ŞEKİLLERİ VE ÖZERKLİK	6
1.1. Devlet Şekilleri.....	6
1.1.1. Üniter Devlet.....	6
1.1.1.1. Merkezîyetçi Üniter Devlet	8
1.1.1.2. Adem-i Merkezîyetçi Üniter Devlet	8
1.1.1.3. Bölgesel Devlet.....	10
1.1.2. Bileşik Devlet.....	13
1.1.2.1. Devlet Birlikleri	13
1.1.2.2. Devlet Toplulukları.....	14
1.1.3. Bölgesel Devlet ve Federal Devletin Karşılaştırılması.....	17
1.1.4. Bölgesel Devlet Örnekleri.....	18
1.1.4.1. İspanya	18
1.1.4.2. İtalya	21
1.2. Özerklik. 23	
1.2.1. Özerklik Kavramı.....	23
1.2.2. Siyasi Özerklik.....	25
1.2.3. Self-Determinasyon Hakkı ve Siyasi Özerklik.....	26
BÖLÜM 2: GÜRCİSTAN VE ACARA ÖZERK CUMHURİYETİ	29
2.1. Gürcistan 29	
2.1.1. Gürcistan'ın Tarihi.....	30
2.1.2. Gürcistan'ın Etnik ve Politik Sorunları.....	40
2.1.2.1. Abhazya Sorunu.....	40
2.1.2.2. Güney Osetya Sorunu	43
2.1.2.3. Cavahet Bölgesi Sorunu.....	46
2.1.3. Küresel ve Bölgesel Aktörlerin Gürcistan Politikası	49
2.1.3.1. Amerika Birleşik Devletleri'nin Gürcistan Politikası.....	49
2.1.3.2. Avrupa Birliği'nin Gürcistan Politikası.....	52
2.1.3.3. Rusya Federasyonu'nun Gürcistan Politikası	57

2.1.3.4. Türkiye'nin Gürcistan Politikası.....	60
2.1.3.5. İran'ın Gürcistan Politikası.....	65
2.2. Acara Özerk Cumhuriyeti	66
2.2.1. Acarların Etnik Kökeni	67
2.2.1. Acara Tarihi.	69
2.2.4. Özerklik İhlalleri ve Türkiye'nin Garantörlüğü.....	77
2.2.3. Küresel ve Bölgesel Aktörlerin Acara Özerk Cumhuriyeti Politikaları	81
BÖLÜM 3: GÜRCİSTAN VE ACARA ÖZERK CUMHURİYETİ'NİN BÖLGESEL DEVLET VE ÖZERKLİK AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ	84
3.1. Gürcistan Bölgesel Devleti	84
3.1.1. Tarihsel ve Hukuksal Veriler	84
3.1.2. Gürcistan Yönetim Sistemi	86
3.1.2.1. Yasama Organı	88
3.1.2.2. Yürütme Organı	89
3.1.2.3. Yargı Organı	92
3.1.2.5. İdari ve Yerel Yönetim Yapısı	92
3.1.3. Gürcistan Bölgesel Devletin Bir Örneği Mi?.....	93
3.2. Siyasal Özerk Birim Olarak Acara Özerk Cumhuriyeti.....	95
3.2.1. Tarihsel ve Hukuksal Veriler	95
3.2.2. Özerklik Statüsü.....	101
3.2.3. Acara Özerk Cumhuriyeti Siyasal Özerkliğin Bir Örneği Mi?.....	107
SONUÇ.....	109
KAYNAKLAR	113
EKLER.....	130
ÖZGEÇMİŞ.....	133

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AGİT	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AÖC	: Acara Özerk Cumhuriyeti
BM	: Birleşmiş Milletler
BDT	: Bağımsız Devletler Topluluğu
BTC	: Bakü–Tiflis–Ceyhan Petrol Boru Hattı
INOGATE	: Petrol ve Gazın Avrupa’ya Devletlerarası Nakli (Interstate Oil and Gas Transport to Europe)
NATO	: Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü
RF	: Rusya Federasyonu
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
SSR	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti (Soviet Socialist Republic)
TACIS	: Bağımsız Devletler Topluluğuna Teknik Yardım (Technical Aid to the Commonwealth of Independent States)
TRACECA	: Avrupa, Kafkasya, Asya Taşıma Koridoru (Transport Corridor Europe-Caucasus-Asia)
TSFSR	: Transkafkasya Sovyet Sosyalist Federe Cumhuriyeti (Transcaucasian Socialist Federative Soviet Republic)

Tezin Başlığı: Bölgesel Devlet ve Özerklik Kavramları Bağlamında Gürcistan ve Acara Özerk Cumhuriyeti

Tezin Yazarı: Selim Dursun

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Tuncay KARDAŞ

Kabul Tarihi:

Sayfa Sayısı: v (ön kısım) + 112 (tez) + 3 (ekler)

Anabilim Dalı: Uluslararası İlişkiler

Bilim Dalı: Uluslararası İlişkiler

Devlet şekilleri, egemenliğin yapısı bakımından tek yapılı (üniter) ve karma yapılı (bileşik) şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Tek yapılı devlet modeli birkaç farklı biçimi içermektedir. Bu farklı biçimlerden birini bölgesel devlet modeli oluşturmaktadır. Bölgesel devlet modeli hem devletin birliğine ve bölünmezliğine dayanmakta hem de bölgeleri için özerklik hakkını tanımaktadır. Dolayısıyla, bölgesel devlet bölgesel siyasal özerklik kavramıyla yakından ilgilidir. Gürcistan, bölgesel devlet olarak adlandırılabilir, çünkü içinde Acara Özerk Cumhuriyeti gibi siyasal özerkliğe sahip bölgeleri bulunmaktadır. Ancak, Gürcistan'ın bölgesel devlet niteliği ile ilgili literatürde yeterince bilgi bulunmamaktadır. Bu çalışmanın araştırma problemi Gürcistan'ın bölgesel devlet olup olmadığı ile Acara Özerk Cumhuriyeti'nin siyasal özerkliğin bir örneği olup olmadığıdır. Bu bağlamda araştırmanın amaçlarını şu şekilde ifade etmek mümkündür:

a) Bölgesel devlet nedir? Bölgesel devlet ile diğer devlet şekilleri arasındaki farklar nelerdir? Siyasal özerklik nedir ve diğer özerklik kavramları arasındaki farkları nelerdir?

b) Gürcistan bölgesel devlet midir ve Acara Özerk Cumhuriyeti siyasal özerkliğin bir örneği midir? Gürcistan'ın bugün yaşadığı toprak bütünlüğü sorunları ile devlet şekilleri arasında bir bağlantı var mıdır?

Bu sorulara cevap ararken ilk aşamada literatür taraması ile devlet şekillerinin teorik çerçevesi ortaya konmaya çalışılmış ve bölgesel devletin örnekleri incelenmiştir. İkinci aşamada teorik çerçevenin uygulanacağı ülkenin ve özerk birimin kısa tarihi ile yaşanan sorunlar ele alınmıştır. Üçüncü aşamada teorik çerçeve ile incelenen birimin özellikleri değerlendirilmiş ve hipotez ispatlanmaya çalışılmıştır. Bu değerlendirme ve ispatlamalar yapılırken tarihsel ve hukuksal veriler analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Devlet Şekilleri, Bölgesel Devlet, Özerklik, Gürcistan, Acara Özerk Cumhuriyeti

Title of the Thesis: Georgia and the Autonomous Republic of Adjara in the Context of the Regional State and Autonomy Concepts

Author: Selim Dursun

Supervisor: Assist. Prof. Dr. Tuncay KARDAŞ

Date:

Number of pages: v (pre text) + 112 (main body)
+ 3 (appendices)

Department: International Relations **Subfield:** International Relations

In terms of structure of sovereignty, state forms are divided into two models, as the unitary and composite states. The unitary state model contains several different forms. One of them is regional state model. The regional state model is based on the unity and indivisibility of state, and recognizes the right of autonomy to its regions. Consequently, the regional state is closely related to the concept of the regional political autonomy. Georgia can be classified as a regional state. Because Georgia has regions with political autonomy, such as the Autonomous Republic of Adjara. However, there is not enough information in related literature about the feature of Georgia's regional state. Research problems of this study are whether Georgia is a regional state, and whether the Autonomous Republic of Adjara is an example of political autonomy. In this context, it is possible to express the aims of research as follows:

a) What is the regional state? What are the differences between the regional state and other forms of state? What is the political autonomy, and what are the differences between the political autonomy and other autonomy concepts?

b) Is Georgia a regional state and is the Autonomous Republic of Adjara an example of the political autonomy? Is there any connection between present problems with the territorial integrity of Georgia and state forms?

For seeking answers of these questions, in the first phase, theoretical framework of the state forms has been put forward and samples of the regional state have been analyzed, in the light of relevant literature. In the second phase, the short histories of country and an autonomous unit, which the theoretical framework is applied, and political problems with them have been studied. In the third stage, the theoretical framework and the unit features studied were evaluated and the hypothesis is tried to justify. During this evaluation and justification, historical and legal data were analyzed.

Keywords: State Forms, Regional State, Autonomy, Georgia, Autonomous Republic of Adjara

GİRİŞ

Uluslararası ilişkilerin en önemli aktörü olan devlet ile devleti oluşturan topluluklar arasında ilişkilerin düzenlenmesiyle yapısal olarak devlet şekilleri ortaya çıkmaktadır. Devlet şekilleri merkez-çevre ilişkileri bağlamında temelde üniter devlet ve federal devlet olarak ikiye ayrılmaktadır. Üniter devlet de kendi içinde siyasal merkezleşmenin derecesine göre merkezîyetçi üniter devlet, adem-i merkezîyetçi üniter devlet ve içinde siyasal özerk birimleri barındıran bölgesel devlet şeklinde üçe ayrılmaktadır. Katı merkezîyetçiliğin uygulandığı ve idari özeğe sahip yerel yönetimlerin bulunmadığı merkezîyetçi üniter devletin günümüzde örneği bulunmamaktadır. Adem-i merkezîyetçi üniter devlette idari özeğe sahip yerel yönetimler bulunmakta ancak, yerel yönetimlerin siyasal yetkileri bulunmamaktadır. Bölgesel devlette ise idari özerk yapıların yanında siyasal yetkilere sahip özerk yapılar bulunmaktadır. Bölgesel devlette siyasal merkez, sahip olduğu siyasal yetkilerin bir kısmını bölgelere devretmekte ve bu şekilde siyasal karar alma yetkilerine sahip, siyasal özerk birimler oluşturulmaktadır. Federal devlette ise birden fazla iktidar merkezi bulunmakta ve federe devletler federal devletin yetkilerini devretmesiyle değil, tam tersine federe devletlerin iradeleriyle federal devlet ortaya çıkmaktadır.

Bölgesel devlet olgusu son yıllarda birçok açıdan tartışılmaktadır. Tartışmanın ekseninde bölgesel devlet modelinin diğer üniter ve federal devlet modellerinden ne gibi farklarla ayrıldıkları üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bölgesel devletin kalıcı bir model mi yoksa federal devlete geçiş için bir ara model mi olduğu da tartışmalıdır (Nalbant, 1996b:39). Ayrıca, etnik ve kültürel çeşitliği barındıran üniter devletlerin, bu çeşitlilikten kaynaklanan sorunların çözümünde siyasal özerkliğin çözüm olup olmadığı üzerinde durulmaktadır. Üniter devletin etnik ve kültürel kimliklerin korunmasında, demokratik çoğulculuğun tesis edilmesinde başarısız olduğu ve üniter devletin siyasal merkezleşme derecesinin esnetilerek, etnik ve kültürel kimliklere yaşam alanlarının sağlanması gerektiği savunulmaktadır. Etnik ve kültürel kimlikleri dikkate alan yersel anlamda devletin yeniden örgütlenişiyle yeni bir devlet şekli olan bölgesel devlet ortaya çıkmaktadır.

Bölgenin en karmaşık yapısına sahip olan Gürcistan'da Sovyetler Birliği döneminde birkaç özerk birim ortaya çıkmıştır (Lang, 1997:18; Koçer, 2010:114-115). Yakın

zamanlarda bu özerk birimlerden Abhazya ve Güney Osetya ayrılıkçı taleplerle bağımsızlık yoluna girmiş ve fiilen bağımsız hale gelmişlerdir. Bununla birlikte genel olarak hukuken Abhazya'nın Gürcistan'ın özerk cumhuriyeti olduğu, daha önce özerk bölge statüsü kaldırılan Güney Osetya'nın ise Gürcistan'ın idari biriminden biri olduğu kabul edilmektedir. Fiilen Gürcistan'a bağlı olmayan Abhazya ve Güney Osetya'yı değerlendirmenin dışında tuttuğumuzda, günümüzde özerkliği sınırlandırılmış olsa da Acara Özerk Cumhuriyeti, Gürcistan'ı bölgesel devlet yapan siyasal yetkilere sahip özerk bir cumhuriyettir. Gerçek anlamıyla ayrılıkçı taleplerin ortaya çıkmadığı Acara Özerk Cumhuriyeti'nde, Acara'nın özerklik statüsü reel politığe bağlı olarak bazı dönemlerde güçlü olmuş, bazı dönemlerde ise sınırlandırılmıştır. Bu sınırlama Gürcistan'ın bölgesel devlet niteliğine ve özerklikle korunmaya çalışılan kültürel farklılıkların korunmasının özüne aykırı bir durum ortaya çıkarmıştır. Gürcistan'ın bu girişimi diğer özerk birimlerin Gürcistan merkezi yönetimine duydukları güvenin azalmasına ve ayrılıkçı taleplerin artmasına da neden olmuştur. Bu anlamda, etnik-kültürel çeşitlik barındıran ülkeler açısından, mevcut bölgesel devlet niteliğinin güçlendirilmesinin ülke bütünlüğü açısından hayati olduğu, Gürcistan örneğinde ortaya çıkmıştır.

Çalışmanın Konusu

Bu tez kavramsal tartışma, tarihsel-hukuksal çerçeve, bölgesel devlet ve özerklik değerlendirmeleri olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde devlet şekilleri ve siyasal özerkliğin kavramsal ve teorik altyapısı irdelenmiştir. Bu bölümde yapısal olarak devlet şekilleri incelenerek, yeni bir devlet şekli olarak tartışılmaya başlanan bölgesel devlet modeli üzerinde durulmuş ve diğer devlet şekilleri arasındaki farklar, bölgesel devlet örnekleri ele alınarak ortaya konmuştur. Tezin ikinci bölümünde bölgesel devlet modelinin bir örneği olan Gürcistan'ın etnik yapısı, tarihi, etnik ve politik sorunları, küresel ve bölgesel aktörlerin Gürcistan politikaları incelenerek, ülkenin durumu bütünsel bir yaklaşımla ele alınmıştır. İkinci bölümde ayrıca, Gürcistan bölgesel devletinin özerk birimi olan Acara Özerk Cumhuriyeti'nin kurulmasının tarihsel ve siyasal koşulları, küresel ve bölgesel aktörlerin soruna yaklaşımı, özerkliğinin ihlali ve Türkiye'nin garantörlüğü gibi konular üzerinde durulmuştur. Son bölüm de ise Gürcistan ve Acara Özerk Cumhuriyeti'nin bölgesel devlet ve siyasal

özerklik açısından değerlendirmesi yapılmış ve Gürcistan'ın bölgesel bir devlet olup olmadığı ile Acara Özerk Cumhuriyeti'nin bölgesel özerk birim olup olmadığı sorularına cevap aranmıştır.

Çalışmanın Amacı

Bu tezin amacı yapısal olarak devlet şekillerini incelemek suretiyle Gürcistan'ın bölgesel bir devlet olduğunu ortaya koymaktır. Gürcistan'ın bölgesel devlet olduğunu tespit etmenin anlamı nedir? Tezimizin ilgili bölümlerinde açıklandığı gibi Gürcistan'ın bazı dönemlerde, bölgesel devlet niteliğinden merkezizetçi üniter devlete geğme çabaları tepki doğurmuş ve etnik-kültürel kimliklerin farklılıklarını koruması, dolayısıyla da Gürcistan'ın toprak bütünlüğü tehlikeye girmiştir. Acaba Gürcistan, bölgesel devletin gereği olarak etnik-kültürel kimliklerin korunmasının yollarından biri olan siyasal özerk yapılara karşı müsamahalı bir politika izleseydi bugünkü toprak bütünlüğü sorunuyla karşılaşır mıydı? Aynı şekilde ayrılıkçı politika izlemeyen ve halen Gürcistan içerisinde özerk birim olan Acara Özerk Cumhuriyeti'nin günümüzde karşı karşıya kaldığı özerklik ihlalleri ve sınırlamalar söz konusu olur muydu? Tezimizde bu sorulara cevap verilmeye çalışılmış, Gürcistan'ın siyasal özerk birimleri barındıran bölgesel devlet olduğu vurgulanarak, söz konusu sorunların çözümünün de bu devlet modelinin güçlendirilmesi yoluyla sağlanabileceğini göstermek amaçlanmıştır.

Çalışmanın Önemi

Bölgesel devlet olgusu son yıllarda sıklıkla tartışılmaya başlanmıştır. Bu tartışma üniter devletin zayıfladığı, işlevini yerine getiremediği ve devleti oluşturan toplum içindeki değişik etnik-kültürel toplulukların farklılıklarını korumada başarısız kaldığı noktasında yoğunlaşmaktadır. Farklılıklarını korumak ve güvence altına almak amacıyla, etnik ve kültürel birimler çeşitli arayışlara girmektedirler. Bu arayışlar zaman zaman self-determinasyon temelinde ayrılma veya özerklik talepleriyle sonuçlanmaktadır. Ayrılma talebini içermeyen özerklik taleplerinin karşılanmasıyla üniter devlet bünyesinde merkeze ait olan bir kısım siyasal yetkiler aktarılmakta ve siyasal özerk birimler tesis edilmektedir. Bu da yeni bir devlet şekli olan bölgesel devlet şeklini ortaya çıkarmaktadır. Gürcistan da özerk birimleri bünyesinde barındıran bölgesel bir devlettir. Bu bağlamda Gürcistan'ın bölgesel devlet niteliğinin tespiti, bünyesinde barındırdığı etnik ve kültürel toplulukların farklılıklarını koruma taleplerini nasıl karşıladığının veya

karşılayamadığının üzerinde durulması; bölgesel devletin hem etnik-kültürel farklılıkların hem de ülke bütünlüğünün korunmasındaki rolünün ortaya konması bakımından önemlidir.

Çalışmanın Yöntemi ve Sınırlılıkları

Bu çalışmada, Gürcistan'ın bölgesel devlet niteliği ve Acara Özerk Cumhuriyeti'nin siyasal özerk birim niteliği, devlet şekilleri ve siyasi özerklik kuramsal çerçevesiyle analiz edilmiştir. Bu analizler yapılırken konuyla ilgili çeşitli akademik çalışmalardan yararlanılmıştır. Yararlanılan kaynaklar arasında kitaplar, dergiler, basın, internet medyası yer almaktadır. Söz konusu kaynaklarda iyi düzeyde çeşitlendirmeye dikkat edilmiş, tekrarlardan kaçınılmış ve özgün analizler yapılmaya çalışılmıştır. Tez çalışmasının başında, araştırmanın amacını ortaya koyacak ve araştırmaya yön verecek sorunlar belirlenmiş ve bu sorunların açıklanması hedeflenmiştir. Tezin belli bölümlerinde, niceliksel araştırma yöntemlerinden biri olan tarihsel model kullanılarak geçmiş olay ve olguların günümüze etkileri incelenmiştir. Tarihsel araştırmalar yapılırken kitaplar, dergiler, antlaşmalar, sözleşmeler, anayasalar, kanunlar vb. yazılı kaynaklardan istifade edilmiş, gerektiğinde sözlü kaynaklardan da faydalanılmıştır.

Çalışmada önem kazanan diğer bir konu ise araştırmanın sınırlılıkları ile ilgilidir. İlk yapısal olarak devlet şekilleri ve özerklik kavramları çok fazla ayrıntıya girilmeden ana hatlarıyla ortaya konmuştur. Yapısal devlet şekillerinden üniter devletin altında incelenen bölgesel devletin örnekleri ele alınmış ve bu devlet şeklini en iyi temsil eden İspanya ve İtalya bölgesel devletleri analiz edilmiştir. Bunun yanında Gürcistan ve Acara Özerk Cumhuriyeti'nin kısa tarihi, bölgesel ve küresel aktörlerin politikaları ve hukuksal sistemi incelenerek bütünsel bir analiz yapılmıştır. Son olarak birinci bölümde sunulan teorik ve kavramsal çerçeve ile Gürcistan'ın bölgesel devlet niteliği ve Acara Özerk Cumhuriyeti'nin özerklik yapısı değerlendirilmiştir. Gürcistan, 1921 yılında Sovyetler Birliği egemenliği altına girdikten sonra özerk birimlerini oluşturmuş ve bu tarihten sonra bölgesel devlet niteliğini kazanmıştır. Bu nedenle değerlendirmeler bu tarihten sonrası esas alınarak yapılmış ve Gürcistan'ın 1922, 1937, 1978 ve 1995 Anayasaları, bu tarihten sonra özerk birimlerle kurduğu hukuksal ilişkileri, Acara Özerk Cumhuriyeti'nin özerklik statüsünün dayanağı olan 1921 tarihli Moskova ve Kars Anlaşmaları ile 2008 Acara Özerk Cumhuriyeti Anayasası analiz edilmiştir. Ancak,

Acara Özerk Cumhuriyeti'nin 1938, 1978 Anayasaları ile 2004 tarihli Acara Özerk Cumhuriyeti'nin Statüsü Hakkında Gürcistan Anayasal Kanunu gibi hukuksal metinlere ulaşamamıştır. Bunun yanında, Gürcistan'ın özerk birimleriyle yaşadığı ayrılıkçı problemler nedeniyle ülkenin hukuksal ve fiili durum örtüşmediğinden, fiili olarak bağımsız birimler olduğu kabul edilen Abhazya ve Güney Oseyta analiz dışı bırakılarak Gürcistan'ın bölgesel devlet niteliği Acara Özerk Cumhuriyeti açısından ele alınmıştır. Ayrıca, resmi tarih yazımı ve yayını nedeniyle, özellikle tarihsel analizler, görece az olan bağımsız kaynaklardan elde edilmeye çalışılmıştır.

BÖLÜM 1: DEVLET ŞEKİLLERİ VE ÖZERKLİK

1.1. Devlet Şekilleri

Devlet şekilleri, hem egemenliğin kaynağı hem de egemenliğin yapısı bakımından ikiye ayrılır. Egemenliğin yapısı bakımından devlet şekilleri, devlet ile devleti oluşturan yerel iktidar merkezleriyle olan ilişkilerin düzenlenmesi sonucunda ortaya çıkmaktadır (Kaboglu, 2009:148; Gözler, 2009b:103). Devlet, tek merkezin olduğu siyasal merkeziyetçi bir yapıyla örgütlenmiş olabilir ya da çok merkezli bir yapıda ortaya çıkabilir. Bu anlamda devlet şekilleri, devlet egemenliğinin yapısı ile ilgili olup, egemenliğin yapısı bakımından devletler tek yapılı, tek merkezli (üniter) ve çok merkezli, karma yapılı (bileşik) olarak ikiye ayrılmaktadır (Gözler, 2009b:103; Teziç, 2009:128; Nalbant, 1997:26). Bunun yanında egemenliğin kaynağı bakımından devlet şekilleri, 'monarşi' ve 'cumhuriyet' olarak ikiye ayrılmaktadır (Gözler, 2009b:103).

Devlet şekilleri, devletin varlık koşulları olan insan topluluğu, ülke ve siyasal-hukuki örgütlenme unsurları açısından incelenmektedir. Devlet normları belirli bir ülke sınırları içinde (ülke), insan topluluğu (ulus) üzerinde uygulanır. Bu anlamda devlet şekilleri, devletin kurucu unsurlarından ülkenin ve ulusun siyasal iktidarla ilişkisi temel alınarak belirlenmektedir. Devletin esaslı unsurlarından olan ülke üzerinde tek siyasal iktidarın normları geçerlidir. Karma yapılı devlet şekillerinden olan federatif yapılarda birden çok siyasal iktidar bulunmakta ve çok ülkelilik söz konusu olmaktadır. Üniter devletin bir türü olan bölgesel devlette ise, tek ulus ve tek ülkeden söz edilmekle birlikte, aynı zamanda ulus altı milliyetlere veya sınırları belli olan bölgelere siyasal yetkiler aktarılmıştır. Ancak, buradaki sınırları belli bir bölge ve milliyet kavramları devletin varlık koşulu olan ülke veya ulus anlamında değil, belirli bir bölgede yaşayan halkın siyasal varlığının ve yaşadığı coğrafi sınırların hukuken tanınmasından ibarettir. Bu açıdan bölgesel devlet, federasyonların 'çok ülkelilik' ile üniter devletin 'tek ülke' anlayışı arasında bir ara biçim olarak değerlendirilmektedir (Nalbant, 1996a:47-50).

1.1.1. Üniter Devlet

Dar anlamda üniter devlet, devletin unsurları bakımından tek ülke, tek ulus ve tek siyasal ve hukuki örgütlenmenin bulunduğu devlet şeklidir (Gözler, 2009a:68; Nalbant, 1997:63). Geniş anlamda üniter devlet, tek siyasal örgütlenmeye sahip tek merkezli

devlet şeklidir. Bu anlamda tek ulusa dayalı Fransa, Türkiye, Yunanistan, Japonya üniter devletlere örnek olduğu gibi; ulusaltı milliyetler veya siyasal yetkili bölgelere sahip olan İspanya, İtalya gibi devletler de üniter devletlere örnektir (Nalbant, 1997:63; Gözler, 2009a:68).

Geniş anlamda üniter devlette siyasal karar yetkisi tek bir merkezde toplanmış olup, merkezi iktidar tektir. Bu teklik durumu, devletin tekliği ve bölünmezliği ilkesi ile siyasal iktidarın tekliği yoluyla ortaya konabilir veya yerinden yönetime ya da yerel özerkliğe vurgu yapılarak siyasal iktidarın tekliği sağlanmış olabilir. Bunun yanında ulusun ve ülkenin tekliği ve bölünmezliği anayasada belirlenmiş olmasına rağmen, İspanya ve İtalya'da olduğu gibi bölgelere siyasal yetkilerin tanındığı üniter devlet şekilleri de bulunmaktadır (Nalbant, 1997:63-64).

Üniter devlet, idari hizmetlerin yürütülmesi açısından merkezîlik derecesine göre “merkezî üniter devlet” ve “adem-i merkezî üniter devlet” olmak üzere ikiye ayrılır. (Gözler, 2009a: 69). Ayrıca bunun yanında üniter devlette, “geleneksel yerel birimler olan il veya belediyelerden daha geniş bölgelere ayrılması ve bu bölgelerde yasama yetkisine sahip özerk yönetimler kurulması” (Uygun, 2007:129) durumunda bölgesel devlet ortaya çıkmaktadır. İçinde özerk birimlerin kurulduğu bölgesel devletin bu niteliği üniter devleti federal devlete yaklaştırmakla beraber, federal devletten oldukça farklılıklar göstermektedir

Üniter devlet, federal devlet gibi ulus-devletin bir türüdür. Bir siyasi yapı olarak ulus-devlet ülkesellik, egemenlik, merkezilik ve ulusallık unsurlarıyla açıklanmaktadır. Bu anlamda federal devlet de ulus-devlettir. Çünkü; ülkesellik, egemenlik ve kısmen merkezilik ile ulusallık özelliklerini barındırır. Bu devlet şeklinde yönetsel işlevler, federal ve eyaletler düzeyinde yerine getirilir ve kısmi paylaşım geçerlidir. Üniter devlette ise her şey merkezde toplanmakla birlikte, zamanla özellikle merkezilik ve ulusallık unsurları dönüşüm geçirmiştir (Yurdusev, 2009). Bu bağlamda İspanya, İtalya, Fransa, İngiltere gibi üniter devletler ülkelerinde yaşayan çeşitli etnik, dinsel gibi kültürel toplulukların kendi özelliklerine göre yönetilecekleri yerinden yönetim araçları geliştirmişlerdir (Oran, 2009).

Bazı yazarlar bölgesel devlet yapılanmasını üniter devlet modelinin dışında değerlendirmektedirler (Keleş, 2000). Ancak bölgesel devlet içindeki özerk birimlerin

yetkilerinin kaynağı ulusal yönetimdir ve ulusal yönetim bu yetkileri geri alabilmektedir. Ayrıca bu bölgelerin kendilerine özgü ayrı bir hukuk düzeni yoktur. Bu nedenle bölgesel devleti de üniter devlet yapısı içinde ele almak daha isabetli olacaktır.

1.1.1.1. Merkeziyetçi Üniter Devlet

Bütün devlet faaliyetlerinin devlet tüzel kişiliği altında tek elden yürütüldüğü, “merkeziyet” prensibinin egemen olduğu devlet şeklidir (Gözler, 2009a:69). Bu devlet şeklinde devletin dışında başka kamu tüzel kişiliği yoktur. Bütün karar yetkileri başkentte toplanmıştır ve alınan kararlar devletin tüzel kişiliği altındaki merkez ve taşra teşkilatı vasıtasıyla uygulanır (Kaboğlu, 2009:149; Gözler, 2009b:137). Devletin idari işlevi, diğer işlevleri gibi tek elden yürütülür (Teziç, 2009:129).

Merkezi üniter devlette, devlete ait imkanlar ve sorumluluklar merkezde toplanmakta ve güçlü bir merkezi otorite söz konusu olmaktadır. Kamusal hizmetler ve sorumluluklar sadece devlet tüzel kişiliği altında yetkili organlar vasıtasıyla kullanılır. Devlet tüzel kişiliği yanında başka bir tüzel kişilik yoktur. Ancak, ülkenin genişliği ve yerel hizmetlerin karmaşıklığı durumlarında hizmetlerin etkin ve yerel ihtiyaçları göz önünde bulundurulacak şekilde yürütülmesinde sakıncalar ortaya çıkmaktadır. Bu durumun giderilmesi için bazı ilkeler benimsenmiştir. Türkiye’de uygulanan ve sadece valilere tanınan *yetki genişliği (tevsii mezuniyet)* ilkesi ile il düzeyinde valilere, merkeziyetçiliğin sakıncalarını gidermek amacıyla belli konularda merkeze danışmadan kararların alınması ve uygulanması yetkisi tanınmaktadır¹. Yetki genişliğinin uygulanması nedeniyle doğan sorumluluklar merkeze ait olmakta ve yetki genişliği devletin merkeziyetçi özelliğini bozmamaktadır (Teziç, 2009: 130).

Günümüzde tüm yerel nitelikli hizmetlerin merkezi olarak yürütülmesi mümkün olmadığından, yerinden yönetim ilkesinin uygulanmadığı saf merkezi üniter devlet yalnızca teorik düzeyde incelenmektedir (Gözler, 2009b:137).

1.1.1.2. Adem-i Merkeziyetçi Üniter Devlet

Adem-i merkeziyetçi üniter devlet, devlet faaliyetlerinin bir kısmının devlet dışında ve

¹ Genel olarak yetki genişliği, merkezdeki kuruluşların merkezde bulunmayan örgütlere, belli işlevleri yerine getirmelerini sağlamak ve devredilen yetkileri kendi adlarına kullanabilmeleri için yetki devri yapmalarıdır. Merkezi kuruluşlar, taşrada kurdukları örgütler vasıtasıyla işlevlerin bir kısmını yerine getirirler (Keleş, 2000:19).

kamu tüzel kişiliği ile donatılmış özerk kuruluşlar tarafından yerine getirildiği devlet şeklidir. Bu devlet şeklinde bazı idari faaliyetler, devlet dışında yer alan ve belirli özerkliğe ve tüzel kişiliğe sahip birimlerce, “adem-i merkeziyet” ilkesine göre yerine getirilmektedir. Siyasal özerklik bulunmayan bu devletlere Türkiye, Yunanistan, Japonya, Hollanda, Danimarka örnek verilebilir (Gözler, 2009a:70; Gözler, 2009b:130, 137). Toplumda sunulacak idari hizmetlerin merkezden ve tek elden yürütülmesi pratik açıdan mümkün değildir. Bu yüzden yerel nitelikteki hizmetlerin yerel özerkliğe sahip ve merkezi idare hiyerarşisinin dışındaki birimler tarafından yürütülmesi bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır. Bu durumda devlet tüzel kişiliğinin yanında idari özerkliğe sahip kamu tüzel kişilikleri ihdas edilmektedir. Burada yalnızca idari hizmetlerin yürütülmesi ile ilgili yetkiler devredilmekte, yasama ve yargı yetkisi devredilmemektedir (Günday, 61). Bazı idari yetkilerin bu şekilde devredilmesiyle hizmetlerin yerel nitelikte olması ve daha etkin yürütülmesi amaçlanmaktadır. Böylece hizmetler merkezi üniter devletten daha hızlı ve etkin sunulmaktadır.

Adem-i merkeziyetçilik ile katı merkeziyetçiliğin ortaya çıkardığı sorunların giderilmesi amaçlanmakta, yöre halkının yönetime katılmasını sağlamakta ve doğrudan demokrasiye olanak tanınmasına yönelik imkânları da içinde barındırmaktadır. Bu yönden bakıldığında adem-i merkeziyetçi yapılanmanın benimsenmesinde siyasal nedenlerin de etkili olduğu söylenebilir (Kaboğlu, 2009:151).

Adem-i merkeziyetçi devletin en önemli ilkesi ‘yerinden yönetim’ (decentralization) ilkesidir. Yerinden yönetim, yerel halkın seçtiği organlarca yönetilmesini içerir. Yerinden yönetimin iki türü vardır. Birincisi aşağıda inceleyeceğimiz siyasal yerinden yönetim, ikincisi ise yönetsel yerinden yönetimdir. Adem-i merkeziyetçi devlet biçiminde söz konusu olan yönetsel yerinden yönetim, yerel yönetimlerin yalnız yürütmeye ilişkin yetkileri ile donatılmış olması anlamına gelmektedir. Yönetsel yerinden yönetimin hizmet yönünden ve yer yönünden olmak üzere iki çeşidi bulunmaktadır (Keleş, 2000:19-21).

Adem-i merkeziyetçi devlet türünde yerinden yönetim ilkesi benimsenmiş olsa bile üniter devlet yapısında bozulma ortaya çıkmamaktadır. Devletin yasama ve yargı işlevi devredilmemekte; yürütme işlevi ise belli konularda paylaşılmaktadır. Ayrıca yerel yönetimler yetkilerinin kaynağını merkezi idareden almaktadırlar. Merkezi idare yerel

yönetimlerin yetkilerini istediği zaman aynı şekilde elinden alabilmektedir. Buna karşılık, yetki devrinin anayasa ile yapılması, anayasanın değiştirilmesi sürecine yerel özerk birimlerin de katılması ve yerel yönetimlerin onayı olmadan anayasanın değiştirilememesi söz konusuysa üniter devlet niteliğinden uzaklaşmış olacaktır (Gözler, 2009b:136).

1.1.1.3. Bölgesel Devlet

Bölge, birim olarak bütünlük gösteren kendine özgü coğrafi, sosyal, ekonomik, kültürel, siyasi nitelikleri olan alanlardır. Bu anlamda bölge etnik, kültürel veya dilsel, iklim, sınai, yönetsel, ekonomik özelliklerle tanımlanabilir. İdari veya siyasi birim olarak bölge, il üstü bir kademedir. Bölgeler, hukuki ve idari veya siyasi varlık olarak tanınmaktadır (Nalbant, 1996a:40; Özel, 2003:98-99).

Bölge kavramının değişik boyutları bulunmaktadır. Bunlar plan-program bölgesi, idari bölge, siyasal bölge ve kültürel bölgedir. İdari bölge, siyasal nitelikte yetkileri bulunmayan genel yönetim hizmetlerinin görüldüğü idari çevre ya da yerel topluluğun idari özerkliğinin tanındığı yerel yönetim birimidir. Merkezi yönetim çevresi olarak bölgede yetki genişliği esasına göre hükümeti temsil eden bölge valisi tarafından yönetilmektedir. Yerel yönetim organları seçimle işbaşına gelmektedir. Kültürel bölge, çok kültürlü (çok dinli, çok dilli) toplumlarda öngörülebilir bir bölgeselleşme tipi olup, bölgesel organların yetki alanına giren kişiler temelde kişisel (kültürel, dilsel, dinsel) bir ölçütle tanımlanmaktadır. Kültürel bölgelerin özerk yasama ve kendi hukuki statüsünü belirlemeye katılma yetkileriyle siyasal bölgelere benzemekle birlikte, devredilen yetkilerin belirli alana özgü olmasıyla siyasal bölgelerden farklılaşmaktadır. Siyasal bölge ise; siyasi yetkilerle donatılmış, statülerle kurulan ve yetkilerini anayasa, statü ve yasaların belirlediği ve kural olarak organları seçimle gelen bölge tipidir. Siyasal bölge kavramı yerine özerk topluluk, özerk yönetim, otonom-özerk bölge, özerk il, özerk eyalet, siyasal özerklik kavramları kullanılmaktadır. Ancak, hukuki temeli statülere dayanan siyasal bölgeler için siyasal özerklik veya statüsel özerklik kavramı daha kapsamlı bir tanımdır (Nalbant, 1996a:43-46; Murtazaoğlu, 2004).

Bölgesel devlet olgusu 20. yüzyılda ortaya çıkmaya başlamıştır. Özellikle etnik olarak homojen olmayan üniter yapıdaki devletler, bu yapılarını güçlendirmek için özerk yönetimler kurmaya başladılar. Bu durum aslında küreselleşme olgusunun bir sonucu

olarak görülebilir. Küreselleşmenin ortaya çıkardığı *kültürel standartlaşma* ulus-devlet içindeki toplulukların kendi kimliklerini savunmalarına yol açarak, kişisel aidiyetleri politik alana soktu. Bu da merkezi yapıları zayıflattı ve yerel unsurların ön plana çıkmasını sağladı (Katırcıoğlu, 2010; Coşkun, 2007:5-6). Bölge devlet olgusunun ortaya çıkmasında diğer bir etken, üniter devletin toplumsal yapının tek bir merkezden yönetilemeyecek derecede karmaşıklaşmasıdır. Ayrıca, kültürel çeşitlilik veya çok kültürlülük olguları ulus-devleti dönüştürdü. Bu gelişmelere paralel olarak İspanya, İtalya, Fransa, İngiltere gibi ülkeler bölgesel özerk yönetimler kurmuşlardır (Erdoğan, 2010).

Bölgesel devletler siyasal bölge devletlerdir. Bölgesel devlette siyasal bölgeler yetkilerini merkezden almaktadırlar. Bölgesel devlet, federasyon gibi çok merkezli topluluk olmayıp siyasal açıdan merkezîyettir. Buna karşın merkezi üniter devletin aksine siyasal özerklik hakkını ulusaltı topluluklara tanıyarak siyasal merkezîyetçiliği yumuşatmıştır. Bu anlamda bölgesel devletin iki kurucu unsuru siyasal merkezîyetçilik ve siyasal özerkliliktir. Siyasal merkezîyetçilik, bölgesel devletlerde siyasal iktidarın tekliği yoluyla, siyasal iktidarın tekliği de ulusal ve ülkesel birlik ile sağlanmıştır. Bölgesel devletlerde siyasal bölgeler, bir devlet gibi, kendinde varlık değil, belirlenmiş varlıktır. Siyasal bölgelerin yetkilerinin kaynağı devlettir (Nalbant, 1996a:47).

Bölgesel devlet, yasama yetkisi dahil bazı önemli yetkilere sahip özerk bölgelerin bulunduğu devlet türüdür (Gözler, 2009b:186). Bölgesel devlette yerinden yönetim daha ileri götürülmektedir (Teziç, 2009:131). Bölgesel devletlerde kurulan siyasi özerk birimlerin idari yetkiler yanında belli konularda yasama yetkileri de bulunmaktadır. Bu yetkiler anayasayla ve anayasaya eşdeğer kanunlarla verilir (Gözler, 2009b:186). Sonuçta devlet, üniter yapısını koruyarak yasama yetkilerinden bir kısmını özerk birimlere devretmekte ve “siyasal adem-i merkezîyetçi” yapı ortaya çıkmaktadır. Devlet yanında özerk birimlerin olması bölgeciliği ortaya çıkarmaktadır (Kaboğlu, 2009:155). Bölgeselci eğilimler yukarıda değinildiği gibi toplumsal yapıdaki farklılıklardan kaynaklanır. Toplumsal farklılıkların belirli coğrafi bölgelerde yoğunlaşmış olması farklılıkların tanınması ve korunması yönünde talepleri ortaya çıkartmıştır ve bu farklılıkların üniter devlet içinde özerk bölgesel yönetimlerle daha iyi korunabileceğinden hareketle bu türden yapılar oluşturulmaktadır (Uygun, 2007:289).

Bölgesel devlet modelinde siyasal özerkliğin ilk boyutu, anayasal kurallar uyarınca bölgelerin temsilcileri aracılığıyla kendi hukuki statülerinin, kurucu hukuk belgelerinin hazırlanmasına katılma hakkına sahip olmalarıdır. Ancak, üniter devlet modeli gibi bölgesel devlet modelinde de siyasal merkezîyetçilik unsuru gereğince özerklik statüsünün yasalaşması ve yürürlüğe girmesi merkezi siyasal organların onayına bağlıdır. Siyasal özerkliğin diğer bir boyutu, bölgelerin Anayasa ile kendilerine bırakılan alanlarda ve kendi statüleri uyarınca yasama yetkisine sahip olmalarıdır. Her bölgenin veya özerk topluluğun genel oyla seçilmiş yasama organı ve yasama organından türeyen yürütme organı bulunmaktadır (Çavuşoğlu, 2002).

Siyasal özerk yönetim, devlet ile yerel yönetim arasında yer almaktadır. Egemenliğe sahip olmadığı için devlet olarak nitelendirilmemekte, siyasal yetkilere sahip olduğundan dolayı da yerel yönetim olarak tanımlanamamaktadır. Siyasal özerk birim ilk olarak, İspanya ve İtalya'da olduğu gibi, kendi hukuki statüsünü belirlemeye katılmalıdır. Siyasal özerk birimleri yerel yönetimlerden ayıran diğer özelliği kural olarak tek yönlü bir merkezi işleme ortaya çıkmamasıdır. Bu özelliklerin yanında diğer özelliği, özerk bölgelerin (özellikle yasama) yetkilerinin kaynağının anayasa ve kendi statüleri olmasıdır. Bu açıdan yasama iktidarı çoğul olmakta ve yasama özerkliğinin doğal sonucu olarak da siyasal özerkliklerin kendi yürütme ve idare organları bulunmaktadır. Yargısal alanda ise, siyasal özerk birimlerin özerk yetkileri bulunmamaktadır (Nalbant, 1996a:51-53).

Devlet içindeki bölgesel özerk birimlerin varlığı devleti üniter devlet yapısından çıkartmamakla beraber, merkezi üniter devlet niteliğinden uzaklaştırmaktadır. Aynı zamanda da sadece idari özerkliğin sağlandığı idari adem-i merkezîyetçi yapılardan da farklılaştırmaktadır. İdari adem-i merkezîyetçi yönetimlerde, yerel birimlerin idari alanlarda düzenleyici yetkileri bulunmakla beraber yasama yetkileri yoktur ve tek bir hukuk düzenine tabidirler (Nalbant, 1997:257). Bu anlamda bölgesel devlet modeli, yukarıda da bahsedildiği gibi klasik üniter devletle federal devlet arasında ara formüldür. Bölgelere veya topluluklara tanınan siyasal özerklik açısından üniter devletin diğer türlerinden farklılaşmakta; özerk bölgelerin kuruluşu ve işleyişiyle, yetkilerin

anayasal güvencesi açısından federal devletten de ayrılmaktadır².

Sonuç olarak, bölgesel devletteki siyasal özerk birimler, federal devletlerin yanı sıra; İspanya ve İtalya'daki özerk bölgeler, Gürcistan'daki Acara Özerk Cumhuriyeti ve fiilen bağımsız olan ama hukuken Gürcistan'a bağlı kabul edilen Abhazya Özerk Cumhuriyeti örneğinde olduğu gibi üniter devletlerde de kurulabilir. İçerisinde özerk birimler bulunan üniter devletler 'bölgeci devlet' veya 'bölgesel devlet' olarak adlandırılmaktadır (Murtazaoğlu, 2004:44; Uygun, 2007).

1.1.2. Bileşik Devlet

Bileşik devlet, iki veya daha çok devletin birleşmelerinden meydana gelmiş devlet şeklidir. Bu devlet şeklinde devlet egemenliği teklik göstermemekte, devletin hukuk birliği bulunmamaktadır. Burada yasama, yürütme ve yargı organlarına sahip ve birden fazla hukuk düzeninin olduğu devletler bulunmaktadır. Bileşik devletler, üye devletlerin kendi aralarında az veya çok bağlarla meydana gelmişlerdir. Günümüzde "konfederasyon"lar ile "federasyon"lar bileşik devletin en tipik örneklerini oluşturmaktadırlar. Bileşik devletler devlet birlikleri ve devlet toplulukları şeklinde ikiye ayrılmaktadır (Gözler, 2009a:71; Kubalı, 1971:66; Özçelik, 1982:160; Dursun, 2002:150; Çam, 1995:342; Gözler, 2009b:138).

1.1.2.1. Devlet Birlikleri

İki veya daha çok devletin, ayrılıklarını az çok koruyarak birleşmesinden meydana gelen ve federal devlet aşamasına varmayan devletlerarası veya devletlerüstü örgütlenen devlet şeklidir. Devlet birlikleri, "şahsi (kişisel) birlik" ve "hakiki (gerçek) birlik" olmak üzere ikiye ayrı şekilde ortaya çıkmaktadır (Teziç, 2009:133; Gözler, 2009a: 71; Gözler, 2009b:138; Özçelik, 1982:160-161; Kaboğlu, 2009: 165).

İki veya daha fazla devletin hem içişleri hem de dışişleri bakımından bağımsızlıklarını

² "Bölgeci devlet modeli esas olarak devletin tekliği anlayışı üzerine kurulu olmasına karşın, etnik veya kültürel özellikler ya da ortak tarihi ya da ekonomik nedenlerle farklılaşan bölgelere tanınan siyasal özerklikle, klasik anlamıyla üniter devletin tek siyasal karar merkezli bir devlet olma biçimini aşındıran bir modeldir. Ancak, aynı model, farklılaşmalardan kaynaklanan çatışmaların yönetilmesinde birlikte yaşamayı sağlayan bir seçenek sunuyor" (Çavuşoğlu, 2002).

koruduğu; yalnızca devlet başkanlığı şahsında birleşmelerinden oluşan devlet şekli **şahsi birlik** olarak adlandırılmaktadır (Gözler, 2009a: 71; Özçelik, 1982:161). Şahsi birlikte iki devlet, uluslararası ilişkilerdeki yetkilerini korumakta; ancak tek bir monarkın başkanlığında birleşmektedir (Teziç, 2009:133). Tarihte örnekleri bulunan bu birleşme türü geçiciydi çünkü evlenme veya veraset nedeniyle hanedan geçişlerinde söz konusu olmaktadır ve hükümdarın ölümü halinde bu birlik sona ermekteydi. Tarihte, İngiltere ile Hannover (1714-1838), Hollanda-Lüksemburg (1815-1890), Belçika-Kongo (1885-1908) arasında kurulan birlikler örnek olarak gösterilebilir (Özçelik, 1982:162).

Birden fazla devletin, iç işlerinde bağımsızlıklarını koruyarak dış ilişkileri bakımından bir devlet oluşturacak şekilde birleşmelerinden meydana gelen ve üyesi altındaki devletlerin uluslararası hukuk bakımından ayrı birer kişiliklerinin olmadığı devlet şekli ise **hakiki birliktir** (Gözler, 2009a: 72; Özçelik, 1982:163). Birliği oluşturan devletler, diğer devletlerle doğrudan ilişkiye giremezler ve her devlet iç egemenliğini koruyarak, dış egemenlik bakımından tek bir bütün olarak hareket ederler (Özçelik, 1982:163; Coşkun, 2007:11). Hakiki birliğin, şahsi birlik gibi günümüzde örneği bulunmamaktadır. İsviçre-Norveç (1818-1905), Danimarka-İzlanda (1918-1944), Avusturya-Macaristan (1867-1918) arasında kurulan birlikler hakiki birliğin tarihsel örnekleridir (Özçelik, 1982:164; Coşkun, 2007:11).

1.1.2.2. Devlet Toplulukları

Birden çok devletin bir araya gelmesiyle oluşturdukları devlet şeklidir (Gözler, 2009a: 72; Özçelik, 1982:165). Devlet toplulukları, "konfederasyon" ve "federasyon" şeklinde ikiye ayrılır.

Birden fazla bağımsız devletin egemenliklerini korumak şartıyla, ortak ve sınırlı menfaatlerini korumak amacıyla anlaşma ile kurdukları ve devletlerin istedikleri zaman topluluktan çıkma haklarının olduğu devlet topluluğu şekline konfederasyon denir (Kubalı, 1971:67; Gözler, 2009a:72). **Konfederasyon**, ortak amaçlarla bir uluslararası anlaşma ile kurulur. Ortak amaçlar ekonomik entegrasyon veya güvenlik ekseninde olabilir (Coşkun, 2007:12). Konfederasyona anlaşma ile girildiğinden, konfederasyona üye devletlerin konfederasyondan istedikleri zaman çıkabilecekleri kabul edilmektedir. Konfedere devletler gerek iç, gerek dış ilişkileri bakımından bağımsız birer devlet

niteliğini korurlar (Gözler, 2009a:73). Tarihsel açıdan konfederasyon federal devlete geçiş için bir aşama olarak işlev görmüştür (Özçelik, 1982:166). Örnek olarak İsviçre Konfederasyonu (1295-1848) ve Cermen Konfederasyonu (1815-1870) gösterilebilir (Kubalı, 1971:67). İsviçre, 1848 yılından sonra federal devlet şekline dönüşmüştür.

Federasyon (federal devlet) ise, iki veya daha fazla federe devletin federal devlete tabi olmak suretiyle coğrafi bölge esasına göre federe devletler tarafından oluşturulan ve federal devletle federe devletler arasında iktidarın bölünmüş olduğu ve aynı zamanda da federe devletlerin federal devletin yönetimine katıldıkları devlet şeklidir (Gözler, 2009a:74, Kaboğlu:159; Uygun:79-80). Federasyonda "federal devlet" ve "federe devlet" olmak üzere iki tür devlet vardır.

Federal devletin unsurlarını yukarıdaki tanımdan yola çıkarak tespit edebiliriz: İlki siyasal iktidarın federal devlet ile federe devletler arasında bölünmüş olması, ikincisi federe birimlerin coğrafi bölge esasına göre örgütlenmesi yani yerelsellik ilkesi ve üçüncüsü de federe devletlerin federal devletin yönetimine katılmasıdır (Uygun, 2007).

Federal devlet ya ayrılma yoluyla ya da birleşme yoluyla ortaya çıkar. Ayrılma yoluyla, bazı bölge veya özerk birimlerin daha önce yer aldıkları üniter devlet içinden ayrılarak federal devlete dönüşmesi ile gerçekleşir. Bu ayrılmanın temelinde etnik, kültürel veya dinsel etkenler olabilir. Belçika 1993 yılında Valonlar ve Flamanlar arasındaki ayrılık nedeniyle ayrılma yolu ile federal devlet haline geldi. 1917 devriminden önce Çarlık Rusya'sı üniter bir devlettir. Birçok milletleri içinde barındıran Çarlık Rusya, 1917 devriminden sonra geçmişte Ruslaştırma politikalarına isyan etmiş olan milletleri bir arada tutmak için milliyetlere geniş bir özerklik tanıyarak federalizme geçmiş oldu (Teziç, 2009:135-136; Kaboğlu, 2009: 159; Gözler, 2009a:80).

Birleşme yoluyla federal devlet, daha önce bağımsız olan devletlerin veya toplulukların birleşmelerinden kurulur. Federal devlete geçiş aşamasından önce konfederasyon aşamasından geçilir. Birleşmeye sebep olarak tarihsel nedenler, ortak bir dış tehdidin varlığı, geniş bir ekonomik pazarın oluşturulması, coğrafi büyüklük gibi gayri iradi etkenler olabileceği gibi devletler kendi istekleri ile uluslararası ilişkilerde daha etkin olmak gayesiyle birleşme yoluna gidebilirler. ABD, Kanada, İsviçre, Almanya birleşme yoluyla kurulan federal devletlere örnektir (Teziç, 2009:134; Kaboğlu: 159; Gözler, 2009a: 80; Gözler, 2009b:177).

Federal devletin özelliklerinin ortaya konması bu devlet şeklinin daha iyi anlaşılması açısından önemlidir (Kubalı, 1971; Gözler, 2009b; Özçelik, 1982):

- 1) Federal devlet, federe devletler tarafından anayasa ile oluşturulur.
- 2) İki çeşit devlet vardır: Federal devlet, federe devletler. Her devletin kendine ait anayasası bulunmaktadır.
- 3) Federal devletin, bütün ülke üzerinde anayasadan kaynaklanan yetkileri vardır. Federe devletlerin de kendi ülke sınırları üzerinde yasama, yürütme ve yargı yetkileri mevcuttur. Yetkiler yerel düzeyde paylaşılmıştır. Federe devletlerin yetkilerinin sınırları coğrafi olarak tanımlanan sınırları içerisindedir. Ayrıca, yetkilerin bölüşümü anayasa ile güvence altına alınmıştır. Bu güvence anayasanın katı olmasıyla ve anayasanın değiştirilmesinde üye devletlerin de onayının gerekli olmasıyla sağlanmaktadır. Yetki uyuşmazlıkların çözümü federal yüksek mahkemesinin görevidir.
- 4) Federe devletlerin uluslararası hukuk bakımında kişilikleri yoktur.
- 5) Federe devletlerin birlikten ayrılma hakları yoktur. Bunun istisnası Sovyetler Birliği zamanındaki federal devlet yapılanmasında birliğe üye cumhuriyetlerin ayrılma haklarının bulunmasıydı.
- 6) Federal devlette iki meclis bulunmaktadır. Bu meclislerden ilki federe devletlerin nüfusları oranında temsil edildiği meclistir (ABD’de Temsilciler Meclisi). Bu mecliste federe devletlerin halkı temsil edilir. İkinci meclis ise federe devletlerin eşit olarak temsil edildiği meclistir (ABD’de Senato).

Federal sistem, genellikle, toplumsal yapısında önemli farklılıklar içeren ülkeler tarafından benimsenmekte ve uygulanmaktadır. Toplumsal yapısı yüksek derecede türdeş olan ülkelerde federal sisteme yönelik talebin ya hiç ortaya çıkmadığı ya da bu yöndeki taleplerin oldukça cılız kaldığı görülmektedir (Uygun, 2007:285).

Federasyon ile konfederasyonu arasında önemli farklar bulunmaktadır. Konfederasyonlar, uluslararası anlaşmayla kurulmasına rağmen federasyonlar anayasa ile kurulur. Bu açıdan baktığımızda konfederasyon dış hukuk tasarrufu ile kurulurken, federasyon iç hukuk işlemi olan anayasal bir işlemle kurulur. Anlaşmanın bozulması ile

konfederasyon yapısı üye devletlerin istekleri doğrultusunda kolaylıkla bozulmaktadır. Federal devlette ise üye devletlerin ayrılma hakları bulunmamaktadır.

Konfederasyonda birinci kimlik ulusal kimliktir. Sadece dış tehdidin varlığı gibi konfederasyonun kurulmasına sebep olan durumun ortaya çıkması halinde konfederasyon sorunların çözüm adresi olabilir.

Konfederasyona üye devletlerin uluslararası kişilikleri bulunmakla birlikte, federe devletlerin uluslararası kişilikleri mevcut değildir. Ayrıca, konfederasyonda üye devletler dış ilişkilerinde bağımsızdır. Federasyonda üye devletler dış ilişkilerde bağımsız değildir (Uygun, 2007, Gözler 2009b).

1.1.3. Bölgesel Devlet ve Federal Devletin Karşılaştırılması

İçinde siyasal yetkilerle donatılmış özerk birimlerin kurulduğu bölgesel devletin, federalizme geçiş süreci için kullanılıp kullanılmadığı tartışmalı olmakla birlikte bölgesel devletle federal devlet arasında önemli farklar bulunmaktadır (Gözler 2009b:187; Uygun, 2007:130-131; Çavuşoğlu, 2002; Teziç, 2009:131-141):

1) Bölgesel devlette merkezi yönetim ile özerk yönetimler arasında eşitlik ve bağımsızlık söz konusu değildir. Merkezi yönetimin özerk birimler üzerinde kuruluş ve işleyiş açısından müdahale yetkisi bulunmaktadır. Bu yetkilerin kullanılması bölgesel devlet yapısına sahip ülkelerde (İspanya, İtalya) farklılıklar gösterse de; özerklik yapısının yeniden düzenlenmesi, yasalar üzerinde 'geciktirici veto yetkisi', merkezi yönetimin özerk hükümet organlarını görevden alma yetkisi, özerk birimlerin faaliyetlerinin merkezi yönetimce denetlenmesi gibi araçlarla yapılmaktadır. Federal devletlerde ise genel yönetim ile üye devletler arasında eşitlik ve bağımsızlık söz konusudur ve eşitlik anayasa tarafından güvence altına alınmıştır. Federe devletlerin kendilerine özgü yetkileri bulunmakta ve bu yetkileri federal yönetimin müdahalesi olmaksızın kullanmaktadırlar. Federe devletlerin yetkileri anayasadan kaynaklanmakta ve federe devletlerin onayı olmaksızın anayasa değiştirilememektedir. Dolayısıyla federe birimler genel yönetimin karar alma süreçlerine katılmaktadırlar. Genel yönetim ile üye devletlerin hukuki eşitliği sağlanmıştır.

2) Bölgesel devlet, 'kurucu birimlerin' bir araya gelmesiyle değil, merkezin bir kısım yetkilerini devretmesiyle oluşmaktadır. Federal devletten ise, devleti oluşturan federe

devletler kurucu unsurlardır.

3) Bölgesel devlette yetki paylaşımı genellikle anayasa veya yasa ile düzenlenir. Bölgesel özerk birimlerin yetkileri anayasadan kaynaklansa bile federal devletteki yetki paylaşımı kadar güvenceli değildir. Merkezi yönetim, tek yanlı olarak anayasayı değiştirebilir ve özerk birimlere verilmiş olan yetkileri her zaman geri alabilir; çünkü özerk birimler anayasanın değiştirilmesi sürecine katılmazlar. Federal devlette, yetki paylaşımı ile ilgili kuralları federal yönetim tek başına değiştiremez. Anayasa değişikliği her iki yönetimin onayı ile gerçekleşir.

4) Bölgesel özerk birimler yetkilerini merkezi yönetimden alırlar ve ona bağımlıdırlar, yani özerk birimlerin sahip olduğu yetkilerin kaynağı merkezi devlet iradesinden çıkmaktadır. Federe devlette federe devletlerin yetkilerini merkezi idareden değil, anayasadan almaktadır. Bu anlamda federe devletler, doğrudan doğruya bölge halkından aldıkları egemenlik yetkilerini kullanmaktadırlar. Ayrıca, federe devletlerin kendi anayasaları da bulunmaktadır.

5) Bölgesel devlette özerk birimlerin yasama ve yürütme yetkileri bulunmakla birlikte yargı yetkisine sahip değildirler. Federal devlette federe devletlerin de yargı yetkileri bulunmaktadır.

6) Her iki devlet şeklinde de yetki uyuşmazlıkları anayasa mahkemesi tarafından çözülür.

7) Federal devlet sisteminde federe devletler, federal devletin parlamentolarının ikinci meclislerinde temsil edilirler ve federe devletler federal yasaların oluşumuna katılırlar. Bölgesel devletlerde özerk birimler merkezi yönetime ayrı bir varlık olarak katılamazlar ve bölgesel devlette ikinci meclis olmayabilir; olsa bile mecliste bölge değil, bölge halkı temsil edilir.

1.1.4. Bölgesel Devlet Örnekleri

1.1.4.1. İspanya

İspanyol bölgeselleşmesinin arka planında tarihi nedenler bulunmaktadır. İspanya’da, tarih boyunca bölgesel kimliklerin korunması anlayışı güçlü olmuştur. I. Cumhuriyet (1873-1874) ve II. Cumhuriyet (1931-1939) dönemi anayasal gelişmeleri bölgesel

özerklik talepleri üzerinde şekillenmiştir. İç savaşın ardından iktidara gelen Franko döneminde bölgesel özerklikler tamamen ortadan kaldırılmıştır (Selçuk, 2009). Franko'nun ölümünden sonra, bastırılan demokratik ve bölgesel talepler 1970'lerin sonlarına doğru tekrar gündeme gelmeye başlamıştır. Bu gelişmeler doğrultusunda İspanya'da 1978 Anayasasından önce 13 bölgeye özerklik statüsü tanındı. Anayasanın kabulü ile bu yapı anayasal statüye kavuşturuldu (Nalbant, 1996: 33). 1978 İspanya Anayasası, özerklik hakkını sadece bölgelere değil, milliyetlere de tanımıştır. Bask Ülkesi, Katalonya ve Galiçya özerk toplulukları milliyetlere tanınan özerklik hakkına örnektir (Çavuşoğlu, 2002; Teziç, 2009:131-132).

1978 İspanyol Anayasasının 1. maddesinde “ulusal egemenliğin” kaynağının İspanyol halkı olduğu belirtilmektedir. Anayasasının 2. maddesi devlet şeklini tanımlamıştır: İspanyol ulusu parçalanmaz bütündür ve İspanya bölünmez bütündür. Bu ilkelere dayanan anayasa, İspanyol ulusunun parçası olan milliyetlerin ve bölgelerin özerkliğini tanır ve güvence altına alır. Anayasa ulusun tekliğini, bölünmezliğini vurgularken İspanyol halklarının kendi kaderini tayin hakkını dışlamaktadır ve egemenliğin kaynağı İspanyol ulusu olduğuna vurgu yapmaktadır. Bunun yanında anayasa, milliyetler ve bölgelerin özerklik hakkına sahip olduğunu ortaya koymuş ve milliyet kavramını kendini ulus olarak niteleyen topluluklar için; bölge kavramını ise, kendini ulus olarak nitelemeyen topluluklar için önermiştir. Anayasa, ulus-altı milliyetleri kendi kaderini tayin hakkı çerçevesinde değil, kendi kültürünü koruma ve geliştirme hakkına sahip “kültürel milliyetler” olarak değerlendirmiştir (Nalbant, 1996b:34-35; Çavuşoğlu, 2002; Teziç, 2009:132).

İspanya Anayasası bölgeselleşmeyi bir hak olarak görmektedir. Belli koşulları taşıyan topluluklara özerk birim kurma hakkı tanınmıştır. Anayasaya göre ortak tarihsel, kültürel ve ekonomik özelliklere sahip komşu iller, adalar ve tarihsel bölgesel varlığı olan iller özerk topluluklar kurabilirler. Ancak, özerk birim kurulmasının yerel birimler veya seçmenler tarafından kabulünden sonra, bölge temsilcileri tarafından hazırlanan statü taslağının ulusal parlamento tarafından onaylanması şarttır. Ayrıca, bölgelerin anayasası niteliğindeki statülerin ulusal anayasaya uygun olması gerekmektedir (Nalbant, 1996b; Çavuşoğlu, 2002). Bu şekilde kurulan özerk topluluklar, idari bölgelerden farklı olarak siyasal bir varlıktır. Siyasal bölgelerin siyasal statüsü “sadece

coğrafi olarak belirli bir idari yapıya değil, ulustan ayırıcı ögelere sahip, içinde belirli bir türdeşlik taşıyan bir kültürel varlığa, topluluğa tanınmıştır” (Nalbant, 1996b: 35-36).

Bölgesel devletin tipik örneği olan İspanya, üniter devlet ile federal devlet arasında durmaktadır. Bu bağlamda;

“İspanyol bölgeselleşmesinin üç özelliğinden söz edilmektedir: Siyasal özerklik, ulusal birlik ve dayanışma. Siyasal özerklik ilkesi, İspanyol bölgelerinin siyasal yetkilerini belirler; ulusal birlik, merkezi devletin ögelerinden bütün bütüne vazgeçilmediğini ortaya koyar. Dayanışma ise, bölgeler arasında, merkezi devletin eşgüdümü çerçevesinde dayanışmayı anlatmaktadır. Başka bir anlatımla, bölgelerde elde edilen değer, merkezde toplanmakta ve dayanışma ilkesi çerçevesinde yeniden bölgelere dağıtılmaktadır” (Nalbant, 1996b:37).

İspanya’da 17 farklı bölge bulunmaktadır. Bölgeler olağan ve özgül statülü olmak statülü olmak üzere iki kategoriye ayrılır. Her özerk bölge yapısını, işleyişini, bölge organlarının yetkilerini belirleyen anayasa niteliğinde “statü”lere sahiptir. Siyasal özerkliğin bir boyutu olarak bölge sakinleri, temsilcileri aracılığıyla kendi hukuk statülerin hazırlanmasında katılma hakkına sahiptirler. Bölgelerin ayrıca, anayasa ile kendilerine bırakılan alanlarda ve kendi statüleri uyarınca yasama yetkisi bulunmaktadır. Her bölgenin seçilmiş parlamentoları vardır ve her bölge yürütme organına sahiptir. Ancak, bölgelerin yargı yetkileri yoktur. Ayrıca İspanya’da, her özerk bölgede merkeze ait idari görevleri yürüten hükümet tarafından atanan temsilci bulunmaktadır (Selçuk, 2009; Çavuşoğlu, 2002; Nalbant, 1996b; Teziç, 2009:132; Kaboğlu, 2009:156-157).

İspanya Anayasası, bölgelerin hangi alanlarda yasama yetkisine sahip olduğunu liste halinde belirlemiştir. Özerk bölgeler ayrıca, açıkça devlete tanınmayan ve statülerinde belirlenen yetkiler çerçevesinde de yasama yetkilerini kullanabilmektedirler. Dış politika, savunma, yargı, yabancılar, göç, sığınma, maliye, gümrük gibi konular merkezi devletin yetkileri içine girmektedir. Sosyal güvenlik, çevre, kamu çalışanların statüsü gibi alanlar her ne kadar merkezi idarenin yetki alanı içinde ise de, özerk birimler de bu alanlarda düzenleme yapabilmektedirler. Kamu güveliği, merkezi devletin yetkisindedir; ancak özerk bölgeler kendi kolluk kuvvetini kurabilirler. Özerk bölgeler daha çok yerel nitelikte olan kentleşme, konut, bölgesel turizm, sağlık, sosyal yardım, merkezi politika çerçevesinde bölgenin ekonomik kalkınmasını güçlendirme, kültür gibi alanlarda düzenleme yetkilerine sahiptirler. İspanya Anayasası, İspanyolcayı devletin

resmi dili olarak belirlemiştir. Bunun yanında anayasa, özerk toplulukların da kendi dillerini resmi dil olarak kabul edebilmesine olanak tanımıştır (Selçuk, 2009; Çavuşoğlu, 2002; Nalbant, 1996b; Teziç, 2009:132-133).

İspanyol parlamentosu iki meclisli olmasına rağmen, ikinci meclislerde (senatolar) bölgeler temsil edilmemektedir. Senatoya her özerk topluluk meclisi bir temsilci göndermektedir. İspanya’da senatörler il düzeyinde genel oyla seçilmektedirler (Çavuşoğlu, 2002; Nalbant, 1996b).

İspanya’da bölgesel birimlerin mali özerkliği bulunmaktadır. Bölge gelirleri; devletin bölgelere bıraktığı vergi gelirleri, bölgelerin koyduğu vergiler ve ‘dayanışma’ ilkesi çerçevesinde bölgelerarası eşitsizliği gidermek amacıyla merkezde oluşturulan fondan ayrılan paylardan oluşmaktadır (Çavuşoğlu, 2002; Nalbant, 1996b).

İspanya bölgeselleşmesinde özerk birimler çeşitli araçlarla denetlenmektedir. Bu yollardan birincisi yargısal yoldur. Bölge parlamentoların, yasama faaliyetleri ve yasa niteliğindeki düzenleyici işlemleri anayasa mahkemesinin denetimine tabidir. Yetki çatışmalarının çözümü de anayasa mahkemesinin görev alanına girmektedir. Anayasa, yargısal denetim dışında, özerk toplulukların yükümlülüklerini yerine getirmemesi veya genel yarara ciddi biçimde aykırı davranması gibi durumlarda özerk topluluğu uyarma ve zorlayıcı tedbirler alma yetkisini merkezi hükümete vermiştir. Hükümet bu çerçevede özerk topluluğun makamlarına talimat verebilir. Diğer denetim yolu, ulusal parlamentonun özerk birimlerin düzenlemelerinin uyumlaştırılması amacıyla yasa çıkarabilme yetkisine sahip olmasıdır (Çavuşoğlu, 2002; Nalbant, 1996b; Teziç, 2009:133).

1.1.4.2. İtalya

Günümüzde bölgesel devlet modelinin en tipik örneklerinden biri olan İtalya, 19. yüzyılın ikinci yarısında ulusal birliği sağlayarak merkeziyetçi idare sistemi kurmuştur. İtalya, 1865 yılında üniter devlet şekli kurulmuştur. Daha sonra iktidara gelen faşist rejim merkezileşmeyi daha da pekiştirdi. İtalya’da 20. yüzyılda merkeziyetçi yapıya tepki hareketleri başladı. Bu tepki hareketleri bölgeselleşme eğilimini savunuyorlardı. Merkeziyetçi yapının güçlü olması, faşist rejimin etkileri ve ulusal birliğin geç sağlanması bölgeselleşme hareketlerini etkilemiştir. Bu nedenle İtalyan bölgeselleşmesi

etnik-kültürel farklılıklar temelinde değil, yerinden yönetimin ve yerel özerkliklerin güçlendirilmesi temelinde gerçekleşmiştir. Bölgelerin sınırları belirlenirken, özel bölgeler dışındaki bölgelerin idari sınırları dikkate alınmıştır (Nalbant, 1996b:19-20; Çavuşoğlu, 2002).

Merkeziyetçi yapıya karşı bölgeselleşme talepleri, 1947 yılındaki İtalyan Anayasasına yansdı. Anayasada cumhuriyetin tekliği ve bölünmezliği ilkesi öngörülmele beraber, aynı zamanda geniş idari yönetim ilkesi benimsenmiştir. İtalya Anayasasının 5. Maddesi, İtalya'nın tek ve bölünmez cumhuriyet olduğunu ve tek ve bölünmez cumhuriyetin yerel özerklikleri tanıdığını ve gerçekleştirilmesini kolaylaştıracağını belirtmektedir. İtalyan anayasal sistemindeki ulusun tekliği ve bölünmezliği ilkesi ile devletin tekliği ve bölünmezliği korunmaktadır. Bölgelerin özerkliğinin temelinde milliyet kavramı bulunmamaktadır. Ancak, mevcut azınlıkların dil açısından korunacağı belirtilerek kültürel kimliği olan bölgelerin bu kimliklerinin korunması öngörülmüştür (Nalbant, 1996b:20-21; Çavuşoğlu, 2002).

İtalya Anayasası, özel bölgeler ve olağan bölgeler olmak üzere iki dereceli bölgeselleşme öngörmüş ve her bölgenin kendi statüsüne sahip olduğunu belirlemiştir. Özel bölgeler, tarihsel ve kültürel özelliklerden kaynaklanmaktadır. Özel bölgelerin yasama yetkileri daha geniştir ve statülerin anayasal korunmuşluğu daha fazladır. Özel bölgelerin kurucu statüleri anayasal yasalarla belirlenmektedir ve anayasal değerdedir. Olağan bölgelerin statüleri özel bölgelerden farklı olarak statüleri bölge meclisi tarafından kabul edilir. Bölge meclisince kabul edilen statüler önceden ulusal parlamento tarafından onaylanmaktaydı. 2001 anayasa değişikliği ile bölge statülerinin kabulü ve statülerde yapılacak değişiklikler bölge meclislerinin yetki alanına dahil edildi. Merkezi hükümetin ise statünün anayasaya uygunluğu konusunda anayasa mahkemesine başvurma hakkı bulunmaktadır (Nalbant, 1996b:21-22; Çavuşoğlu, 2002; Kaboğlu, 2009: 157).

İtalya'da bölgesel birimler yasama ve yürütme yetkilerine sahiptir. Yasama yetkisi bölgesel meclis tarafından, yürütme yetkisi ise bölgesel hükümet ve bölge başkanı tarafından kullanılmaktadır. Bölgelerin yasama yetkisi, uygulamada, münhasır yasama yetkisi, bölgelerle devletin ortak yasama yetkisi ve devletin bölgelere devrettiği yasama yetkisi şeklinde ortaya çıkmıştır. Bölgelerin yasama işlemleri anayasa mahkemesinin

denetimi altındadır. Yasama organı olan bölge meclisinin üyeleri doğrudan doğruya halk tarafından seçilmektedir. Bölgesel hükümet ve bölge başkanı ise meclisin içinden seçilmektedir. Bölgeler, mali özerkliğe sahiptir. Ayrıca, bölgelerin giderlerini karşılamak amacıyla özel vergilerden ve devlet vergilerinden pay verilmektedir. Bölgeler tüzel kişiliği sahip olup; kendine ait mal varlığı bulunmaktadır. İtalya Anayasası, bölgeye bırakılmamış idari görevleri yürütmek ve bölgenin denetimini sağlamak amacıyla hükümet komiseri görevlendirileceğini belirlemiştir. Hükümet komiseri ayrıca, merkez ile bölge arasında eşgüdümü sağlayacaktır (Nalbant, 1996b:21-23, 25; Kaboğlu, 2009:157).

İtalyan bölgeselleşmesinde merkez ve bölge arasında yetki paylaşımı İspanya'ya benzemektedir. Her iki örnekte de dış politika, savunma, yargı, yabancılar, göç, sığınma, maliye, gümrük, sosyal güvenlik gibi konular merkezi devletin yetkileri içine girmektedir. Kamu güvelliği, merkezi devletin yetkisindedir; ancak özerk bölgeler kendi kolluk kuvvetini kurabilirler. Özerk bölgeler daha çok yerel nitelikte olan kentleşme, konut, bölgesel turizm, sağlık, sosyal yardım, ziraat ve ormanlar, kültür gibi alanlarda düzenleme yetkilerine sahiptirler (Çavuşoğlu, 2002; Nalbant, 1996b; Kaboğlu, 2009:158).

İtalyan bölgeselleşmesinde anayasa mahkemesinin yaptığı yargı denetimi dışında, merkezin bölgeler üzerindeki denetim yetkisi, anayasada belirtilen şartların gerçekleşmesi halinde bölge meclisinin cumhurbaşkanınca feshedilmesi ve bölge başkanının görevden alınmasını içermektedir. Anayasada belirtilen şartlar olan bölge meclisinin ya da bölge başkanının anayasaya aykırı işlemler yapması ya da yasaları açık bir şekilde ihlal etmesi veya ulusal güvenlik gerekçesiyle Cumhurbaşkanı, gerekçe göstererek, bir kararnameyle bölge meclisini feshedebilir ya da bölge başkanını görevden alabilir. Cumhurbaşkanı'nın konuyla ilgili kararnameyi çıkartırken senatör ve milletvekillerinden oluşan bölgesel işler komisyonuna danışması şarttır (Çavuşoğlu, 2002; Nalbant, 1996b).

1.2. Özerklik

1.2.1. Özerklik Kavramı

Özerklik kavramının çeşitli tanımları bulunmaktadır. İngilizce'de "autonomous" olarak

ifade edilen özerklik; *auto* ve *nomos* sözcüklerinden oluşmuş olup 'birisinin kendi kendine kendi kuralını koyması' anlamını taşır (İşbir, 2010:1585). Özerklik Arapça "muhtariyet", Yunanca "otonomi" kavramlarının Türkçesidir (Nalbant, 1997:43); bir kişinin, kendi kendisini yönetmesi, kendisi ile ilgili kararları kendisinin alabilmesi durumudur. Bundan başka özerklik, kişi, kurum veya grubun kendi iradesiyle hukuken geçerli karar alabilmesi ve bu kararı uygulayabilme hak ve yetkisidir (Murtazaoglu, 2004:42-43). Bir başka tanıma göre ise özerklik, "geniş toplum içinde azınlıkta olan ve hakim çoğunluktan çeşitli bakımlardan farklı olan grup veya toplulukların kendi-kendilerini yönetmelerine imkan veren bir yoldur" (Erdoğan, 2010).

Özerklik, kavramsal olarak özgürlükle ilişkilendirilmiş ve bu nedenle demokrasi içinde açıklanmaya çalışılmıştır. G. Sartori'ye göre, siyasal özgürlük olan özerkliğin gerçekleştirilmesi için çeşitli yollar bulunmaktadır. Özerklik de bu yollardan birisidir. I. Kant, özgürlük ile özerklik arasında ilişki kurarak, özerklik kavramının demokratik özgürlükle veya siyasal özgürlükle çok az ilişki olduğunu ileri sürmüştür. Dış ve iç özgürlük ayrımı yapan Kant'a göre, kendi yasalarımızı kendimiz yapmamız özerkliktir ve bu ahlaksal özgürlükle ilgili bir durumdur. Siyasal özgürlük ise, bireyin dış zorlamalardan korunmasıyla ilgilidir. H. Kelsen ise, siyasal özgürlüğün özerklik olduğunu savunmuştur. Özerklik kişisel boyutta, kişinin kendi geleceğini kendi koyduğu kurallara uygun olarak belirlemesi anlamında tanımlanmaktadır. Kurumsal özerklik ise merkezileşme kavramıyla açıklanmaktadır. Özerkliğin düzeyi merkezileşmenin derecesiyle ölçülmektedir. Bu anlamda merkezileşmenin azalması ile özerkliğin çoğalması söz konusu olacaktır (Caniklioglu, 2000:42-44; Yılmaz, 2004:221-222).

Gruplara tanınan özerklik hakkı, idari ve siyasi özerklik hakkı olmak üzere ikiye ayrılır. İdari özerklik hakkı (yerel özerklik); yerel yönetim birimlerine tanınan ve devletten ayrı tüzel kişiliğe sahip yer yönünden veya hizmet yönünden kuruluşlar tarafından kullanılan bir haktır. Başka bir deyişle bir yerel topluluğun yerel nitelik olan işleri kendi organları yoluyla görebilmesi ve buna imkan verecek kaynaklara sahip olmasıdır. Bu durumda yerel özgürlükler, özerklik bağlamında ortaya çıkmaktadır. Bu hakkın idari açıdan uygulanması devletten ayrı olarak tüzel kişilik oluşturmayı gerekli kılmaktadır (Nalbant, 1997:61; Keleş, 2000:49; Günday, 2004).

1.2.2. Siyasi Özerklik

Siyasi özerklik dar anlamda, devletin ulus altı topluluklara siyasal alanda kendi kendini yönetme yetkisini tanınmasıdır. Siyasi özerklik geniş anlamda, kendi kaderini tayin (self-determinasyon) hakkının içsel boyutudur. Bu hakkın uygulanması ile bir üniter veya federatif devletin belli bir bölgesinde yaşayan etnik topluluğun, o topluluğu oluşturan kişilerin her birinin dinini, dilini, örf ve adetini, toprağını ve diğer etnik özelliklerini korumak ve yerel hizmetlerini karşılamak amacıyla bir siyasi özerk birim (cumhuriyet, eyalet, il, bölge, vs.) kurma hakkı verilmektedir (Murtazaoğlu, 2004:43). Siyasi özerklik, devlet içinde belli bir alanda dayanışma bilinci içinde yaşayan insan topluluklarına tanınmaktadır. Bu tanım unsurları ile şu şekilde incelenebilir (Murtazaoğlu, 2004:43-44; Nalbant, 1997:50):

1. Siyasi özerklik hakkı, kendi kaderini tayin hakkının içsel boyutudur. Bu anlamda siyasi özerklik self determinasyon hakkının uygulamasıyla ortaya çıkmaktadır.
2. Bu hak, ulus ve buna benzer etnik topluluğa hatta etnik topluluğun diğer türlerine de tanınan bir haktır.
3. Siyasi özerklik hakkı yerelüstü, ulusaltı topluluklara (bölgeler ve milliyetler) tanınmaktadır.
4. Siyasi özerklik hakkı, idari özerklik hakkını da içerecek şekilde yerel hizmetlerin karşılanmasını da kapsamaktadır.
5. Bu hak, etnik topluluğu (ulusu, azınlığı vs.) oluşturan kişilerin her birine değil de, bu topluluğun kendisine, yani belli bir bölgede yoğunlaşmış bir bütün olarak yaşayan milli topluluğa tanınan *kolektif* bir haktır.
6. Siyasi özerklik hakkının uygulanması sonucu ortaya çıkan özerk birimde yaşayan her kişiye kendi dinsel, dilsel ve kültürel kimliğini serbestçe ifade ve muhafaza etme gibi bireysel haklar tanır.

Siyasi özerklik hakkı, insan topluluklarının belirli türleri olan ulus ve azınlıklara tanınmaktadır. Bu hak, hem uluslararası hukukta hem de iç hukukta öngörülmüştür. Uluslararası hukukta siyasi özerklik hakkı, kolektif bir hak olarak değerlendirilmekte ve belli bir bölgede yoğunlaşmış, ortak ülkeye sahip, toplu olarak yaşayan ve genelde

'halk' adını taşıyan ulus ve azınlıklara, istisnai olarak da etnografik gruplara tanınmaktadır. İç hukukta ise, siyasi hakkın sùjeleri olan ulus veya azınlıkların bu hakları federal ve üniter devletlerde yasalarla düzenlenir ve anayasalarda yer alır (Murtazaoğlu, 2004:45-50).

Gruplara tanınan ve bireylerinde yararlandığı siyasi özerklik hakkı, *siyasal adem-i merkeziyetin* tezahürü biçiminde ortaya çıkmaktadır. Siyasi adem-i merkeziyet, özerk birimlere tanınan bazı yasama ve yürütme yetkileri kapsayabileceği gibi, federe devletlere tanınan yasama, yürütme ve yargı yetkilerini kapsaması anlamına gelen federalizm şeklinde de anlaşılabilir (Günday, 2004:61). İdari özerklik hakkı ile siyasi özerklik hakkı arasından en önemli fark; idari özerkliğin sadece devletin yürütme alanında devrettiği yetkilerden kaynaklanmakta iken, siyasi özerklik hakkı idari yetkiler yanından bazı siyasal hatta yargısal yetkiler de devredilebilmektedir (Nalbant, 1997:47).

Siyasi özerklik, anayasa veya yasa ile tanınır ve güvence altına alınır. Özerk birimler anayasal veya yasal çerçevede özerklik haklarını kullanırlar. Özerkliğin uygulanması bölgesel yasama yetkisinin kullanılmasıyla sağlanır. Özerk birimlerin kuruluş statüleri bulunmaktadır. Ulusal devlet bu kuruluş statüsünü tanır ve korur. Özerk birimlerin kurumsal örgütlenmesi yasama meclisine dayanır. Hükümet bu yasama meclisinden seçilmektedir ve ulusal devlet başkanı tarafından atanmaktadır. Yasama ve yürütme organının yetkileri anayasa da sayılmıştır (Kaboğlu, 2009).

1.2.3. Self-Determinasyon Hakkı ve Siyasi Özerklik

Self-determinasyon hakkı, bireysel bazdaki ahlaki özerklik idealinin siyasal alana taşınması ile 'halk'ların siyasi statülerini serbestçe belirleme ve ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmelerini serbestçe sürdürebilme hakkı olarak ulusal mahiyete dönüşmüştür. Self determinasyon hakkının çeşitli tanımları bulunmaktadır. Self determinasyon hakkı halkın kendi hükümetleri seçmesi; halkın hükümet şeklini seçmesi, bir siyasi birimin ayrılarak bağımsızlığına kavuşması; egemen devlet içinde yaşayan etnik, dilsel veya dini grubun egemen devlet oluşturmaksızın daha geniş özerklik ve haklar elde etmesi olarak tanımlanmaktadır (Çavuşoğlu, 2001:71; Erdoğan 2007:74; Kütükçü, 2004:261-262).

Self-determinasyon hakkının kullanıcı öznesi olan 'halk'ın tanımında uzlaşma

bulunmamaktadır. Bu nedenle bu hakkı kimin kullanacağı konusu tartışmalıdır. Birleşmiş Milletler, self-determinasyon hakkını 'yabancı işgali, egemenliği veya sömürüsü' altındaki halkların kullanacağını öngörmüş olsa da bugün bu hakkın uygulama alanı genişlemiştir. Devletler, ülkeleri içinde tanımlamaya uygun halkların var olabileceğini ve bunların egemenlik iddiasında bulunarak ülke bütünlüklerini tehlikeye atabileceklerini düşünmektedirler. Tanım birliği olmasa da halk; belirli bir toprak parçasında yaşayan ve ayrı bir kültür, dil ya da din, ortak tarih duygusu olan, kimliğini sürdürmeye bağlılık gösteren topluluk olarak tanımlanmaktadır. Bu anlamıyla ulusların, etnik grupların, ulusal veya etnik azınlıkların halk olma potansiyeline sahip olduğu görülmektedir. Devletlerin çekinceleri ve tanım üzerinde uzlaşma sağlanamaması nedeniyle halk olma, siyasi nitelik taşımaktadır (Arsava, 2009:5; Erdoğan, 2007:75; Kütükçü, 2004:261-262).

Self-determinasyon hakkı, 18. yüzyılda, ilk olarak devlet iktidarının halk idaresinden kaynaklanması gerektiği şeklinde ortaya çıkmıştır. 19. yüzyıldaki milliyetçilik hareketlerinin yaygınlaşmasıyla etnik, kültürel, tarihi ortak özelliklere sahip ulus, self-determinasyon hakkının öznesi olmuştur. 20. yüzyılda self-determinasyon hakkına yeni anlamlar yüklenmiştir. Lenin, self-determinasyon hakkının ezilen uluslara bağımsızlık hakkını verdiğini savunmuş; buna karşılık Stalin ise self-determinasyon hakkını, emperyalizmin zayıflatılması ve sosyalizmin güçlendirilmesi temelinde değerlendirmiştir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra self-determinasyon hakkı, önceden belirlenmiş sınırlar içinde yaşayan sömürge topluluklarının bağımsızlığına kavuşması çerçevesinde uygulanmıştır. Self-determinasyon hakkı ile sömürge halklarına bağımsız devlet kurma hakkı tanınmış ve bu hakkın öznesi olarak sömürge halklarıyla sınırlandırılmıştır. Self-determinasyon hakkının sömürge halkları dışında evrensel nitelik kazanması, 1966 yılında, Birleşmiş Milletler kapsamında hazırlanan ikiz sözleşmelerle gerçekleşmiş ve bu hak, insan hakları ile bağlantılı olarak ele alınmaya başlanmıştır. Ayrıca BM, ülke bütünlüğünün korunmasına vurgu yaparak self-determinasyon hakkının; ırk, inanç ya da renk ayrımı yapmaksızın ülkenin tüm halklarını temsil eden devletlerin ülke bütünlüğünü bozacak şekilde yorumlanamayacağı kuralını getirmiştir (Çavuşoğlu, 2001:66-73).

Self-determinasyon hakkının dışsal ve içsel olmak üzere iki boyutu bulunmaktadır.

Dışsal self-determinasyon hakkı, ayrılma hakkı dahil dilediği yönetim biçimi seçme hakkını içermektedir. Ancak, bu hakkın kullanılması devletlerin egemenlik hakkı, iç işlerine müdahale yasağı ve sınırların değişmezliği ilkeleri nedeniyle sınırlandırılmıştır. Dışsal self-determinasyon hakkı II. Dünya Savaşı sonrasında sömürge halklarının yanında yabancı boyunduruğu, sömürüsü ve hakimiyeti altındaki halklar veya ülkede halkın tümünü temsil eden yönetimin olmadığı halkların, Bosna örneğinde olduğu gibi açık bir ayrımcılığa maruz kalması, ırkçı yaklaşımlarla belli etnik grubun vatandaşlık haklarından mahrum bırakılması durumlarında ve Sovyetler Birliği'nin dağılması sürecinde federasyondan anayasal ayrılma hakkı çerçevesinde uygulama alanı bulmuştur³. Dışsal anlamda self-determinasyon hakkı, ulusal, dinsel, kültürel ve dilsel azınlıkları kapsamamaktadır (Çavuşoğlu, 2001:76-80; Türbedar ve diğerleri, 2007:27; Erdoğan, 2007:78-83; Arsava, 2009:7-9; Kütükçü, 2004:262-263).

Self-determinasyon hakkının azınlık haklarını kapsamadığı yönündeki görüşün temelinde, self-determinasyon hakkının özünde siyasi statüyü belirlemeye yönelik olmasına karşın, azınlık haklarının ise 'kimlik hakkına' yönelik olmasıdır. Ancak, self-determinasyon hakkını içsel boyutuyla düşündüğümüzde etnik grupların yanında azınlıkların da bu kapsam dahilinde olduğu söylenebilir. Bu bağlamda içsel self-determinasyon hakkının, belli bir bölgede yoğunlaşmış, toplu olarak yaşayan etnik gruplar ve azınlıklar için kimliklerinin korunması ve eşit siyasi katılım hakkının ötesinde, kendileri ile ilgili konularda karar vermelerini sağlayacak mekanizma olan siyasi özerkliği gerektirdiği savunulmaktadır. İçsel self-determinasyon hakkı ayrıca, devletlerin iç örgütlenme ile de ilişkilidir. Belirli ortak özelliklere sahip halkın, dış baskı olmadan dilediği yönetim biçimini belirlemesidir. Bu hakkın uygulanması ile devletin hükümet ve devlet şekli saptanmaktadır. Bu açıdan içsel self-determinasyon da, bir ülke içindeki etnik grup, ulusal azınlık ya da yerli halk gibi ayrı topluluklar için demokratik yönetim, kültürel haklar, özerklik gibi uygulamalar söz konusu olmaktadır. İçsel self-determinasyon hakkının hayata geçirilmesinin bir aracı 'siyasi özerklik' yapılarının oluşturulmasıdır (Çavuşoğlu, 2001:76-80; Arsava, 2009:7-9; Murtazaoğlu, 2004:43; Uz, 2007:75-76; Kütükçü, 2004:262-263).

³ Günümüzde en güncel örnek Kosova'nın, 2008 yılında, self-determinasyon hakkı çerçevesinde Sırbistan'dan ayrılarak bağımsızlığına kavuşması ile 2011 yılı başında Güney Sudan'ın Kuzey'den ayrılmasıdır.

BÖLÜM 2: GÜRCİSTAN VE ACARA ÖZERK CUMHURİYETİ

2.1. Gürcistan

Gürcistan, Güney Kafkasya'nın (Transkafkasya=Mavera-i Kafkasya=Kafkas Ötesi) jeopolitik olarak en önemli ülkelerinden biridir. Gürcistan, Ukrayna-Karadeniz-Azerbaycan-Orta Asya, Türkiye-Rusya, Rusya-İran, Türkiye-Azerbaycan-Orta Asya hatlarının üzerinde, transit bir ülkedir (Koçer, 2010:106-108). Gürcistan coğrafi olarak, kuzeyde Rusya Federasyonu'nun özerk birimleri olan Karaçay-Çerkes, Kabardin-Balkar, Kuzey Osetya, İnguşetya, Çeçenistan, Dağıstan Özerk Cumhuriyetlerine komşudur. Güneyde ise Azerbaycan, Ermenistan ve Türkiye ile komşu sınırları bulunmaktadır. Doğuda da Karadeniz'e kıyısı bulunmaktadır. Gürcistan'ın başkenti Tiflis'tir. Ülkenin yüz ölçümü 69.700, nüfusu 2009 verilerine göre 4.615.807'dir. Gürcistan'ın en büyük şehri, nüfusu 1.225.000 olan başkent Tiflis'tir. Diğer büyük şehirleri 220.000 nüfuslu Kutayıs ve 145.000 nüfuslu Rustav'dır (Denizci, 2010: 21; Koçer, 2010:108, 115).

Gürcistan, küçük bir ülke olmasına rağmen etrafı çok farklı uluslarla, dinlerle, etnik gruplarla ve dillerle çevrilidir. Bu durum ülkenin en stratejik özelliklerinden birisidir. Ülkenin kendisi de etnik ve dini yapı olarak homojen değildir (Koçer, 2010:108, 115). 2002 verilerine göre ülke nüfusunun; %83'e yakını Gürcüler, %6.5'ini Azeriler, %5.7'sini Ermeniler, %1.5'ni Ruslar ve geri kalanını diğer küçük gruplar oluşturmaktadır. Resmi olarak 'Gürcü' kabul edilen halklar; Kartlar (Kartlılar), Kahlar (Kahlılar/Kahetliler), Pşavlar, Hevsurlar, Mtiullar, Mohevler, İmerler (İmeretliler), Gurullar (Guryalılar), Raçlar (Raçalılar), Leçhumlar (Leçhumlular), Acarlar (Acaralar/Acaralılar) ile Megreller ve Svanlar gibi etnik gruplardan oluşmaktadır. 'Gürcü', bu etnik boyların bir devlet çerçevesindeki genel ismidir⁴. Gürcistan'da nüfusun büyük bir bölümü Ortodoks Hıristiyan olup, diğer önemli dinsel grup Müslümanlardır. Hıristiyanlık, IV. yüzyılın ortalarından itibaren devlet dini olarak kabul edilmesiyle yayılmaya başlamıştır. V. yüzyılda Gürcü kilisesi kurulmuş ve İncil

⁴ 'Gürcü' kelimesinin kökeniyle ilgili farklı görüşler bulunmaktadır. Bir görüşe göre kelimenin kökeninin Arap ve Farsların Kür ve Çoruh nehirleri arasında yaşayan bölgedeki halkı Kurj, Jurj, Gorj olarak adlandırmasından kaynaklandığı kabul edilmektedir. Bu adlandırma Osmanlıca ve Türkçeye 'Gürcü', Rusçaya 'Gruzin' olarak geçmiştir. Diğer bir görüşe göre ise 'Gürcü' adı dini kişilik olan Aziz Giorgi ile ilişkilendirilmektedir. Lang, bu ilişkilendirmenin yanlış olduğunu belirtmektedir (Lang, 1996:17; İzzet, 1914:31-32).

Gürcüceye tercüme edilmiştir. Gürcistan'ın homojen olmayan yapısı ülkede konuşulan diller açısından da geçerlidir. Nüfusun % 71'i resmi dil olan ve birçok lehçesi bulunan Gürcüceyi, % 9'u Rusçayı, % 7'si Ermeniceyi, % 6'sı Azericeyi ve diğer dilleri konuşmaktadır (Dursun, 1996:310; Koçer, 2010:115-118; Berdzenişvili ve Canaşıa, 2000:31; Aksamaz, 2003).

Gürcistan kendi halkını Gürcüce'de Kartvel, ülkeyi ise Sakartvelo (Kartvel yurdu/ülkesi) şeklinde adlandırmaktadır. Her iki isim de efsanevi yarı tanrı Kartlos ile bağlantılıdır. Tiflis'in yer aldığı orta Gürcistan'ın adı da Kartli (Kartel)'dir (Lang, 1997:16; Kırzioğlu, 2001). Gürcistan, Latin kaynaklarında İberya; Ermeni kaynaklarında Virk; Arap kaynaklarında Curzan, Curya, Kurc, Al-Kurc; Avrupa kaynakları Georgie; Rus kaynaklarında Gruzya; Gürcü kaynaklarında ise efsanevi ata olarak kabul edilen Kartlos'tan dolayı Sakartvelo olarak geçmektedir (Bala, 1945:837).

Efsaneye göre Gürcülerin kökeni Yafes'in oğlu Targamos'un ikinci oğlu Kartlos'tan gelmektedir. Kartlos da doğuda Tiflis bölgesinde yerleşmiş ve Kartvel kavmi de buradan türemiştir⁵ (Bala, 1945:837). Diğer bir görüşe göre ise Kartvel adı, Gürcülerin ilk yurtları olduğu ileri sürülen Chaldea (Kalde) ile ilişkili olarak Kardü'dan gelmektedir. Dil olarak Sümer dil ailesine mensup olan İberler, Chaldea-Urartu eyaletlerinin bir parçası iken M.Ö. 6. yüzyılda Van bölgesinden çıkartıldıktan sonra kendilerinden önceki kavimlerle kısmen de olsa karışarak Kafkasya'ya yerleşmişlerdir. Tarihsel süreçte Gürcülerin etnik oluşumuna kendilerinden önceki Kafkasyalı yerli halklar, Latinler, Yunanlılar, Türkler, Araplar, İranlılar, Moğollar etkide bulunmuşlardır (Bala, 1945:837).

2.1.1. Gürcistan'ın Tarihi

Birkaç bin yıllık etnik karışım sonucu oluşan Gürcülerin tarihi de esasen bu oluşumun tarihidir. Tarih boyunca Kafkasya, coğrafi olarak içine girilmesi zor olduğundan farklı

⁵ Gürcistan'ın en eski ve destanî tarihi olan Kartlis-Tskhovreba'da (Kartli'nin Hayatı), Hz. Nuh'un Yafes adlı oğlunun torunu Targamos'un soyundan gelen Gürcülerin atası Kartlos'un, büyük tufandan sonra Tiflis ve çevresine yerleştiğinden bahsedilmektedir. Kartlos'un ilk yerleşim alanı, Aragvi ile Kür (Mtkvari) nehirlerinin birleştiği bölge idi. Daha sonra Armaz ismiyle bilinen dağa göç eden Kartlos, burada bir ev ve kale inşa etmiş, bu dağ da kendi ismine izafeten Kartli olarak adlandırmıştır ki Gürcüler de bu ifadeyi benimseyerek adı geçen bölgeyi Kartli olarak anmaya devam etmiştir (Telloğlu, 2009:2; Brosset, 2003:1).

halklar için bir kaçış yeri ve yaşam alanı olmuş, bu da bölgenin etnik mozaik oluşmasına neden olmuştur. Kafkasya'nın, dolayısıyla Gürcistan'ın tarihi, dışarıdan etkileyen çeşitli kavim ve medeniyetlerle yakından ilişkilidir. Kuzeyden gelen Kimmer, İskit, Hun, Bulgar, Hazar, Kıpçak gibi Türk kavimleri; Karadeniz yoluyla batıdan gelen Yunan, Roma, Bizans ticaret kolonileri; Anadolu ve Ön Asya'dan gelen çeşitli kavim ve medeniyetler, yerli halkla birleşerek bölgedeki etnik karışıklığın ve kültürlerin oluşumunda önemli rol oynamışlardır. Bu etkenlerin yanında Gürcistan'ın toplumsal dokusuna ve tarihine İranlılar, Hazarlar, Araplar, Osmanlılar ve Ruslar da etki etmişlerdir (Lang, 1997:18; Koçer, 2010:114-115).

Yapılan arkeolojik kazılarda, bugünkü Gürcistan topraklarında, ilk insan topluluklarının köklerinin alt paleolitik ve neolitik çağa kadar uzandığına dair bulgulara ulaşılmıştır. Kafkasya'nın yerli halklarından olan Gürcülerin ataları, M.Ö. II binlerden itibaren Hititler, Asurlular ve Urartular ile ilişki içinde olmuşlardır. Tarım ve hayvancılıkla uğraşan bu halk, demir işçiliği alanında da ilerlemişlerdir. Bugünkü Gürcistan topraklarında ilk siyasi güç, M.Ö. binlerin başlarında, Yunanlıların Diahoiler, Urartuların Taohiler dedikleri topluluk tarafından kuruldu. Urartular, M.Ö. 9-8. yüzyıllarda Diaohileri yenerek topraklarını ele geçirdiler (Gül, 2009:77; Çiloğlu, 1993:32-33; Lang, 1997:52).

M.Ö. VI. yüzyılda bugünkü Gürcistan'ın batı bölgesinde İberyaya'dan ayrı ve bağımsız bir topluluk bulunmaktaydı. Yunanlıların Kolhis (Kolhida) adı verdikleri yerde yaşayan halka da Kolchi deniyordu. Karadeniz'in güney ve doğusunda yer alan Kolhis, Rıyon nehri vadisi ve buna bitişik olan Megrelya, Gurya ve Acara ile İmeret'in bir kısmını kapsayan bölgenin adı idi. Kolhis, M.Ö. 9 ve 8. yüzyıllarda ortaya çıkmıştı. Arkeolojik bulgularda ve yazılı kaynaklarda bu bölgede üretim ve ticaretin çok geliştiği belirtilmektedir. Yunanlılar, Kolhis'te M.Ö. 7 ve 6. yüzyıllarda ticaret kolonileri kurmuşlardır. M.Ö. I. yüzyılda Kolhis Romalıların egemenliği altına girdi. Daha sonraki dönemde bu bölgede Lazika Krallığı kuruldu (Bala, 1945: 837; Berdzenişvili ve Canaşia, 2000:55; Çiloğlu, 1993:33; Lang, 1997:53).

Asıl Gürcistan olarak bilinen Doğu Gürcistan'da, M.Ö. IV. yüzyılda, küçük devletlerin

birleşmesiyle başkenti Mtsheta olan İberya⁶ (Kartli) Krallığı ortaya çıktı. Kral Parnavaz tarafından kurulduğu bilinen krallık M.S. IV. yüzyıla kadar varlığını sürdürmüştür (Çiloğlu, 1993:34).

M.Ö. 65 yılında Romalılar, Gürcüleri yenip İberya'ya girdiler. İberya (Kartli) Krallığını egemenliği altına alan Romalılar, batıya yönelerek Kolhis'i de M.Ö. 64-63 yıllarında ele geçirdiler. Bu dönemden sonra İberya, Roma İmparatorluğu ile yoğun ilişkilere girdi. Özellikle Gürcistan'dan geçen ticaret yolları sayesinde Eski Dünya'nın merkezleri ile ekonomik ve kültürel etkileşime giriyorlardı. Bu ilişki sadece ticari boyutta kalmıyor dini etkilerin çeşitliliğini de getiriyordu. Zerdüştinin yanı sıra, Musevilik bu bölgede yayılmıştı. Hıristiyanlık da Gürcistan'a bu atmosferde geldi. Hıristiyanlığın Gürcistan'da yayılmasında azize sayılan Nino adında Kapadokyalı kadın kölenin kişiliği önemli rol oynamıştır. Kral Miryan 330'larda Hıristiyanlığı Kartli'de devlet dini ilan etti. Doğu Gürcistan'da Hıristiyanlığın resmi din olmasında güneyden gelen İran saldırılarının neden olduğu söylenebilir. İranlılar Gürcistan'da Zerdüştinini yerleştirmek istiyordu. Gürcistan'ın Hıristiyanlığı kabul etmesi ile Bizans'la ilişkileri gelişti. Gürcüler, Ortodoks mezhebine bağlı kaldı. Ortodoksluk mezhebini benimseyen Yunanlılar, Sırp, Rusların kiliseleri gibi Gürcülerin de kendilerine ait ulusal kilisesi oluştu. Gürcistan'ın batısı Kolhis'te Hıristiyanlığın yayılması ise 6. yüzyılda gerçekleşmiştir (Berdzenişvili ve Canaşa, 2000:55; Dumezil, 2000:9-10; Çiloğlu, 1993:38).

M.S. II. yüzyıldan itibaren Romalıların egemenliği altındaki Gürcistan'ın batısındaki Lazika (Egris), güçlenmeye başladı. IV. yüzyıla gelindiğinde Lazika Krallığı ortaya çıktı. Lazika Krallığının sınırları kuzeyde Kafkas dağlarından güneyde Acara'ya kadar uzanmaktaydı. Doğu sınırları ise Kartli Krallığının sınırları ile çevriliydi. Bu dönemde Romalılarla kurulan dostluk ilişkileri nedeniyle serbest ticaret olanaklarına kavuşan bölge oldukça zenginleşti. Lazika Krallığı'nın 8. yüzyılda zayıflaması ile Abhazya Krallığı ortaya çıktı. Giderek güçlenen krallık 8. yüzyılın sonunda Bizans egemenliğinden kurtuldu. Abhaz Krallığı'nın yönetimi 10. yüzyılda Gürcü Bagrat hanedanına geçti (Çiloğlu, 1993:37-38; Berdzenişvili ve Canaşa, 2000:84-85).

⁶ İberler, Doğu ve Güneydoğu Gürcistan'da yaşayan Gürcü boyunun eski adıdır. İberya, bu boyun adından gelmektedir (Tezelişvili, 2005:97).

Bu dönemde İberya (eski Gürcistan), 500 yıl kadar Roma egemenliğinde kaldı. Her ne kadar Romalılar egemen olsa da yönetimde Gürcü prensleri bulunmaktaydı. Bu 500 yıl Gürcistan için barış ve refah dönemi olmuştur (İzzet, 1914:38).

Doğu Gürcistan'da Romalılar IV. yüzyıldan itibaren zayıflamaya başladılar. Romalıların zayıflaması ile Kartli Krallığının bulunduğu bölgeye Pers akınları başladı. IV. yüzyılda bölge, Roma-Pers mücadelesine sahne oldu. Persler 368 yılında Kartli Krallığına egemen oldu. Kartli kralını tahttan indiren Persler, krallığı ikiye ayırarak yerlerine kendi yöneticilerini atadılar. Persler ayrıca, V. yüzyıldan itibaren bölgeyi vergiye bağladılar. 627 yılında Bizanslılar Doğu Gürcistan'a egemen oldu ve yarım yüzyıl boyunca bu egemenlik devam etti (Berdzenişvili ve Canaşia, 2000:85-86).

İlk defa Hz. Ömer devrinde başlayan Müslüman Arapların Kafkasya'ya akınları, Hz. Osman devrinde de devam etti. 645'te Tiflis ele geçirildi ve burada Gürcülerle anlaşma yapıldı. Bu anlaşma ile Araplar Gürcülerin dini inançlarına dokunmayacak, ancak kendi isteği ile Müslüman olanlar 'kardeş' sayılacak ve bunlardan vergi alınmayacaktı. Ayrıca, anlaşma uyarınca Gürcüler kişi başına 'cizye' ödeyecekti. (Karamanlı, 1996:312; Berdzenişvili ve Canaşia, 2000:113). Araplar, halkı ve Gürcü prensleri İslam'a davet ettiler. Halkın ve prenslerin bir kısmı Müslümanlığı benimsedi. (İzzet, 1914:39).

Gürcistan'da Arap hakimiyeti 728 yılında Hazarların Arapları yenmesiyle zaafa uğradı. Hazarlar Kür ve Aras boylarını, Tiflis'i ve Gürcistan'ın diğer bölgelerini ele geçirmişlerdi. Hazarlar ayrıca, Gürcistan'ın batısında krallık olan Abhazya Krallığı'nı da Bizansların egemenliğinden kurtardılar. Böylece Abhazya Krallığı, 850-950 yılları arasında en parlak devrini yaşadı ve doğuya doğru genişleyerek Mingrel, İmeret, Kartli ve Kahet'i de ilhak etti. Abhazya'da X. yüzyılın sonunda kral hanedanlığı Bagratoğullarına geçti ve III. Bagrat (980-1014) Abhaz ve Kartlıların kralı unvanını aldı. VI. Bagrat Tiflis'i Müslümanlardan aldı ve kendisini 'Abhaz, Kartli, Kah ve Ran'lıların kralı' ilan etti (Bala, 1945:839).

11. yüzyılın ikinci yarısından sonra Kafkasya'ya doğru Selçuklu akınları başladı. Selçukluların Gürcistan'ın içlerine doğru ilerleyişini durdurmak isteyen Gürcü Kralı II. David (1089-1125), Kıpçak Türklerinden büyük bir topluluğu Gürcistan'a yerleştirerek,

bunlardan 50.000 kişilik ordu oluşturdu. II. David bu ordu sayesinde Gürcistan'da birliği sağladı ve 1122'de Tiflis'i geri aldı (Gül, 2009:79-80; Bala, 1945:839-840).

Gürcüler, en parlak devrini III. Giorgi'nin kızı Kraliçe Tamara döneminde yaşamıştır (1184-1213). Bu dönemde Gürcistan toprakları, Erzurum'dan Gence'ye, Azerbaycan'dan Kuzey Kafkasya'ya kadar uzanmıştır. Kraliçe Tamara Gürcistan'ı siyasi, kültürel ve ekonomik açıdan da güçlendirmiştir. Kıpçaklar, Kraliçe Tamara döneminde de devlet içindeki etkin konumlarını sürdürmüşlerdir (Gül, 2009:80; Bala, 1945:840).

1220 yılından sonra Harzemşahlar, Gürcistan üzerinde seferler düzenlemeye başladılar ve 1229 yılında Tiflis'i ele geçirdiler. Harzemşahların Gürcistan'daki hakimiyeti kısa sürdü ve 1231 yılında Moğollar Gürcistan'ı işgal ettiler. Kraliçe Rusudan, Moğol işgaline karşı Papa'dan yardım istemişse de Moğollara karşı mücadelede başarılı olamadı. Gürcistan, Moğol istilası ile haçlı seferlerinin üssü olmaktan çıktı ve Moğol egemenliği altına girdi. Daha sonra kurulan İlhanlı devletinin "Gürcistan" adı ile vilayeti oldu. Gürcistan adı bu tarihten itibaren kullanılmaya başlanmıştır. İlhanlıların zayıflamasından sonra kral V. Giorgi (1314-1346) ülkede birlik sağladı. Ancak bu dönem kısa sürdü. 14. yüzyılın sonlarından itibaren Timur'un Gürcistan üzerindeki akınları başladı. Timur, 1380 yılında Tiflis'i kuşatmış ve şehri teslim aldı. Timur'un işgali ölümüne kadar sürdü ve kuvvetleri 1405 yılında Gürcistan'dan çekildiler (Gül, 2009:81-83; Bala, 1945:841).

Timur hakimiyetinden sonra 1412 yılında Karakoyunluların Gürcistan üzerinde yaptıkları seferlerde Gürcü kralı esir alındı ve ülke vergiye bağlandı. Bagratlı hanedanından olan Kral I. Alexandre (1412-1442) Gürcü birliğini tekrar gerçekleştirdi. Bu birlik de kısa süreli olmuş ve Gürcistan Kartliya, Kahetya ve İmeretya adlı üç krallığa ve beş beyliğe ayrılmıştır. 1458 yılında Akkoyunlular Uzun Hasan döneminde Gürcistan'a seferler düzenlediler ve Gürcistan'ı vergiye bağladılar (Bala, 1945:841).

Osmanlı Devleti, Fatih Sultan Mehmet zamanından itibaren Gürcistan üzerinde seferler düzenlemeye başladı. Bu seferler bugünkü Gürcistan'ın batı kesimlerinden başladı. Gürcistan, ayrıca güneyden ve doğudan İran'ın etkisi altındaydı. Bu dönemden sonra Osmanlı Devleti ve İran (Safevi Devleti) arasında Gürcistan üzerinde rekabet yaşanmış, Gürcistan iki devletin mücadele sahası olmuştur. Savaşlar sonucunda iki devlet arasında

1555 Amasya Anlaşması imzalanmıştır. Anlaşmaya göre Kartli, Kahet ve Doğu Samshe İran'da; İmeret, Samegrelo, Gurya, Batı Samshe, Ardahan, Şavşat ve İmerhev Osmanlı Devleti'ne kalmıştır (Gül, 2009:86).

16. yüzyıldan itibaren güneye inme siyaseti izlemeye başlayan Rusya, 1774 Küçük Kaynarca Anlaşması ve 1783 yılında Kırım'ı ele geçirmesinden sonra Kafkasya'da etkin konuma gelmiştir. Dağıstanlı kabilelerin akınları ve çeşitli güçlüklerle karşılaşan Gürcistan, bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü güvence altına alan bir anlaşma (Georgiyevsk Antlaşması) ile 1783 yılında Rusya'nın koruması altına girmeyi kabul etti. Ruslar ve Gürcüler arasında kurulan askeri ve diplomatik ilişkiler Rusların Güney Kafkasya'ya nüfuz etmelerini kolaylaştırmıştır. Rusya, Gürcistan'ın bu dönemde içinde bulunduğu iç karışıklıktan yararlanarak 1801 yılında Gürcistan'ı tamamen ilhak etti. Rusya, Gürcistan'daki prenslikleri ilhak ettikten sonra yeni idare sitemi kurdu. Böylece Gürcistan'da, yaklaşık 200 yıl sürecek Rus hakimiyeti dönemi başlamış oldu (Çapraz, 2006:67-68).

Rus himayesi altındayken ekonomik olarak gelişen Gürcistan'da kültürel alandaki kısıtlamalar nedeniyle milliyetçi düşünceler oluşmaya başladı. Özellikle Gürcü dilinin gelişmesinin kısıtlanması, yeni açılan orta öğretim kurumlarında eğitimin Rusça yapılması gibi nedenler bağımsızlık eğilimlerini güçlendirdi. 1905 yılında Gürcüler bağımsızlık için ayaklandılar ancak, Ruslar bu ayaklanmayı kanlı bir şekilde bastırdılar (Karamanlı, 1996: 316; Bolat, 2006:324).

Rusya'daki 1917 devriminden sonra Gürcistan Menşevikleri Tiflis'te geçici hükümet kurdular. Geçici hükümetin kurulmasından sonra Gürcistan, Azerbaycan ve Ermenistan ile birlikte Seym adı verilen Transkafkasya Parlamentosuna üye oldu. 3 Mart 1918 Brest-Litovsk Anlaşması'yla Batum, Ardahan, Kars ve Artvin illerinin Türkiye'ye iade edilmesi konusunda destek göremeyen Gürcistan, Transkafkasya Seym'inden ayrılarak 26 Mayıs 1918 tarihinde bağımsızlığını ilan etti. 28 Mayıs 1918 tarihinde Gürcistan, Almanya ile bir anlaşma imzalayarak Alman himayesi altına girdi. Gürcistan'ın bağımsızlığı da kısa sürdü ve Sovyet yönetimi Gürcistan'ı 25 Şubat 1921'de ilhak etti. Gürcistan'da Sovyet rejimi kuruldu ve yönetim Bolşeviklere verildi (Karamanlı, 1996:316). Gürcistan, 13 Aralık 1922 tarihinde Gürcistan, Azerbaycan ve Ermenistan'dan oluşan Transkafkasya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti'ne

bağlandı. 5 Aralık 1936 tarihinde Transkafkasya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti dağıtıldı ve Gürcistan, cumhuriyet statüsü ile Sovyetler Birliği'nin asli üyesi oldu.

1980'lerde SSCB'de Gorbaçov'la başlatılan reformlar Gürcistan'da bağımsızlık eğilimlerini güçlendirdi. 1980'lerin sonunda bağımsızlık hareketleri çerçevesinde çok sayıda siyasi parti kuruldu. 1989 yılında Tiflis'te bağımsızlık talepleri içeren gösteriler yapıldı. Gürcistan'daki bağımsızlık hareketleri sonucunda Komünist Parti zayıfladı ve muhalif partiler güçlendi. 28 Ekim 1990'da ilk çok partili seçimler yapıldı ve çoğunluğu Yuvarlak Masa adlı milliyetçi ittifak sağladı. Yeni parlamento Gürcistan SSC'nin adını Gürcistan Cumhuriyeti olarak değiştirdi. Parlamento ayrıca Yuvarlak Masa'nın önderi Zviyad Gamsahurdiya'yı devlet başkanlığı niteliğindeki parlamento başkanlığına seçti. Ardından halkoylamasına gidilerek 9 Nisan 1991'de bağımsızlık ilan edildi. Gamsahurdiya, 26 Mayıs 1991'de de yeniden devlet başkanlığına seçildi. Bu arada Güney Osetya'da ayrılıkçı hareket gelişirken, Gamsahurdiya yanlıları ile muhalefet güçleri arasında çatışmalar yaşandı. Gamsahurdiya'nın otoriter rejim kurma teşebbüsleri muhalefet tarafından sert bir direnişle karşılandı ve Tiflis'te Aralık 1991'den Ocak 1992 arası iç savaşa sahne oldu. Bu gelişmelerden sonra ve etnik çatışmaların yaygınlaşması nedeniyle Ocak 1992 yılında Gamsahurdiya görevinden uzaklaştırıldı ve geçici hükümet kuruldu. Gamsahurdiya görevinden uzaklaştırılmasıyla parlamento dağıldı ve yerine Devlet Konseyi kuruldu. Parlamento işlevi gören Devlet Konseyi'nin başkanlığına Mart 1992 yılında Gürcistan Komünist Partisi eski sekreteri olan Eduvard Şevardnadze getirildi (Çiloğlu, 1993:67-69; AnaBritannica, 2004:215-217; Kukhianidze, 2010:348).

Gürcistan'da var olan ve Sovyetler Birliği döneminde dondurulan söz konusu etnik sorunlar, Sovyetler Birliği'nin çökmesi ve Gürcistan'ın bağımsızlığı sürecinde tekrar gün yüzüne çıkmaya başladı. 1989 yılının sonundan başlayıp 1990 yılında şiddetlenen bu çatışmaların ortaya çıkmasında, Gamsahurdiya'nın milliyetçi politikaların rolü vardır. Gamsahurdiya'nın etnik milliyetçilik politikaları ülkedeki Gürcü olmayan azınlıkların vatandaşlık haklarının tanınmaması şeklinde tezahür etmiştir. Gamsahurdiya, Abhaz, Ermeni, Oset, Azeri gibi etnik unsurların yoğun olarak yaşadığı bölgelerin yerel yöneticilerini, gerçek Gürcü olarak tanımladığı Kartlı, Megrel ve Svan alt etnik kimliğe sahip yöneticilerle değiştirmiştir (Özkan, 2008:211).

Gamsahurdiya'nın milliyetçi ve merkezîyetçi politikaları zaten mevcut olan etnik çatışmaları daha da tırmandırmıştır.

Gürcistan'ın Sovyet sonrası dönemdeki iç karışıklığından yararlanmak isteyen Güney Osetya ve Abhazya'daki ayrılıkçı hareketler Gürcistan'dan ayrılmak için girişimlerde bulundular. Gürcistan ayrılıkçı hareketlere sert tepki gösterdi ve Güney Osetya'nın özerk bölge statüsünü Aralık 1990 yılında kaldırdı. Bunun üzerine Güney Osetya Parlamentosu Rusya Federasyonu içinde özerk cumhuriyet olan Kuzey Osetya Cumhuriyeti ile birleşme kararı aldı. Bu karardan sonra Gürcü milliyetçi güçleri bölgeye saldırdı. 1992 Temmuz ayına kadar süren çatışmalar sonunda Rusya'nın arabulucu olmasıyla iki taraf arasında ateşkes sağlandı. Diğer yandan Abhazya'nın bağımsızlık talepleri Abhazya'da yaşayan Gürcülerle Abhazlar arasında çatışmaların başlamasına neden oldu. Temmuz 1992'de Abhazya, Gürcistan'dan bağımsızlığını ilan etti. Tepki olarak Gürcistan Ulusal Muhafızları Abhazya'nın başkenti Sohum'u ele geçirdiler. 1993 yılı Eylül ayına kadar süren savaşta Gürcüler yenildiler ve Abhazya'dan çekildiler. İki taraf arasında yapılan ateşkes anlaşması uyarınca İngur Nehri sınır kabul edildi (Tanrısever, 2003).

Gürcistan bağımsızlıktan sonra, eski Sovyet ülkeleri gibi işsizlik, yoksulluk, istikrarsızlık, kaos, milliyetçilik ve etnisiteler arası çelişkiler gibi siyasi ve ekonomik problemlerle karşılaştı. Özellikle Gürcistan farklı etnik azınlıkları barındırması nedeniyle bu sorunlar daha fazla hissedildi (Kukhianidze, 2010:348). 1992 yılında iktidara gelen Eduvard Şevardnadze, ilk yıllarda ülkenin karşı karşıya kaldığı siyasi ve ekonomik istikrarsızlıklarla mücadele ederek merkezi otoriteyi güçlendirmesine çalıştı. Etnik sorunlar Gürcistan'ın toprak bütünlüğünü tehlikeye atarken aynı zamanda Rusya'nın da bu sorunlar vasıtasıyla Gürcistan üzerindeki askeri ve siyasi etkisini artırmaktaydı. Nitekim Rusya, etnik sorunların yaşandığı Güney Osetya, Abhazya ve Gürcistan'ın diğer sorunlu bölgelerinde (Acara, Cavahet) askeri üsler ve barış gücü adı altında askeri güçlerini bulundurmaktaydı. Bu sorunların farkında olan Şevardnadze yerel, bölgesel ve uluslararası alanda yoğun çabalar harcamış ve etnik azınlıklara Gürcistan içinde kalmak kaydıyla dilsel, kültürel ve diğer hakların korunduğu federal bir çözüm önermiştir. Şevardnadze, Gamsahurdiya'nın politikalarını ve Gürcü basınında çıkan milliyetçi/ırkçı yazıları reddetmiş, etnik kökeni ne olursa olsun bütün Gürcü

vatandaşların eşit haklara sahip olduğunu vurgulamıştır. Bu amaçla Şevardnadze, azınlıkların haklarının korunmasının denetlenmesi amacıyla üyeleri azınlık mensuplarından oluşan Meclis Komisyonu ve Devlet Komitesi'ni kurdurdu. Şevardnadze'nin çabaları sonuç vermedi ve Rusya'nın Gürcistan üzerindeki siyasi ve askeri ağırlığı artarak devam etti (Özkan, 2008:212).

Şevardnadze yönetimi döneminde Gürcistan, 1993 yılı sonunda Bağımsız Devletler Topluluğu'na üye olarak etnik temelde yaşadığı güvenlik sorunlarına geçici olarak tedbir almak istedi. Ancak bu geçici çözüm Gürcistan'ın sorunlarını çözememiş sadece erteleyebilmiştir. Zaten bu girişim, Gürcistan'ın sorunlarının çözümünde uzun vadeli bir çözüm değildi. Özellikle ülkede bulunan Rus askeri üsleri Gürcistan'ın manevra alanını daraltıyordu. Bu açmazdan çıkış yolları arayan Gürcistan, 11 Eylül 2001'den sonra ABD ile yakın ilişkiler kurmaya başladı. Rus baskılarını dengelemek isteyen Gürcistan, ABD ile ilişkileri askeri işbirliği çerçevesinde yoğunlaşmıştır. Gürcistan bu ilişkiler çerçevesinde 2003 Irak Savaşı'nda ABD'ye açık destek vermiş, ABD ordusunun ülkedeki tüm askeri kullanmasına izin vermiştir. Ayrıca Gürcistan, 2002 yılında NATO üyeliği için başvuruda bulunmuştur. Gürcistan'ın ABD ile geliştirdiği ilişkiler ve NATO üyeliği için başvuruda bulunması, Rusya ile olan ilişkileri daha da gerginleştirmiştir (Tanrısever, 2004:104-105).

Şevardnadze yönetiminin ABD ile işbirliği geliştirmesine rağmen; Rusya ile yaşanan sorunlar, Güney Osetya ve Abhazya ile yaşanan sorunların çözülemeyişi gibi siyasal sorunlar yanında artan yolsuzluk olayları, rüşvet, devlet bürokrasisinin çalışamaz hale gelmesi, yabancı yatırımların ülkeye gelmemesi gibi idari ve ekonomik sorunlar nedeniyle popülaritesi giderek azaldı. Bu ortamda 02 Kasım 2003 tarihinde yapılan parlamento seçimlerine iktidarın desteklediği "Yeni Bir Gürcistan İçin" adındaki seçim bloğu ile 8 ayrı seçim bloğu ve 12 parti katıldı. Şevardnadze'yi destekleyen seçim bloğunun, Acaristan Meclis Başkanı Aslan Abaşidze liderliğindeki "Yeniden Uyanış Birliği" ile ittifaka gitmesi halinde meclisin kontrolünü tekrar ele geçirebilme ihtimalinin ortaya çıkması üzerine seçim sonuçları muhalefet partilerinde hayal kırıklığına yol açtı. Muhalefet seçime hile karıştırıldığını iddia ederek seçim sonuçlarına tepki gösterdi. Seçim sonuçlarının açıklanmasından sonra başlayan sokak gösterileri üç hafta sürdü. 'Gül Devrimi' olarak adlandırılan gelişmelerden sonra Şevardnadze, 3

Kasım 2003'te 2005 yılında görev süresi dolacak olan cumhurbaşkanlığı görevinden istifa etti. Geçiş sürecinin yönetilmesi için anayasa uyarınca cumhurbaşkanlığı görevine vekaleten Nino Burcanadze getirildi ve yeni meclis seçimleri cumhurbaşkanlığı seçimleriyle birlikte 4 Ocak 2004 tarihinde yapılacağı ilan edildi (Tanrısever, 2004:105-106).

4 Ocak 2004 tarihinde yapılan cumhurbaşkanlığı seçimini Mihail Saakaşvili kazandı. Meclis seçimlerinde de Saakaşvili'nin lideri olduğu milliyetçi hareket seçim bloğu oyların %67'sini alarak üstünlük sağladı. Saakaşvili böylece hem yasama hem de yürütme güçlerini ele geçirdi. Gül Devrimin gerçekleşmesinde Saakaşvili'ye destek veren ABD, Saakaşvili'nin seçilmesinden sonra da desteğini sürdürmüştür. Saakaşvili de ABD yanlısı siyaset izleyeceğini açıklamıştır (Tanrısever, 2004:106-107).

Gül Devrimi sonucunda iktidara gelen Saakaşvili, Gürcistan'ı üniter yapıya kavuşturmak için çalışmalara başladı. Saakaşvili, öncelikle ayrılıkçı eğilimi bulunmayan Acara Özerk Cumhuriyeti üzerinde yoğunlaştı. Özerk Cumhuriyet'in başındaki Abaşidze, Gürcistan'ın bağımsızlığından sonra merkezi hükümetle iyi geçinerek güçlü özerklik statüsünü 2004 yılına kadar sürdürdü. Gül Devrimini desteklemeyen Abaşidze ile Saakaşvili'nin arası açıldı. Batum'da kendisine karşı gösterilerin yapılması, Rusya'nın tarafsız kalması ve merkezi hükümetin tavrı üzerine Abaşidze Acara'yı terk etti (Özkan, 2008:213-214). Acara'da başarı elde eden Saakaşvili, Gürcistan'ın diğer sorunlu bölgelerine yöneldi. Saakaşvili, Rusya ile ilişkileri ve bağları güçlü olan Abhazya ve Güney Osetya'yı Tiflis'e bağlayarak Gürcistan'ın birliğini sağlamak istiyordu. Rusya'nın bu ayrılıkçı bölgeler üzerindeki ilgisi nedeniyle Batı'nın desteğini almak isteyen Gürcistan, batı güvenlik kurumlarına girme politikasını benimsedi. NATO'ya üyelik yeni yönetimin en önemli dış politika önceliği haline geldi. Gürcistan'ın bu politikaları Rusya'yı kaygılandırdı ve bu dönemden sonra Rusya-Gürcistan ilişkileri gerginleşmeye başladı. Ayrıca, Acara'dan sonra sıranın kendilerine geleceğini düşünen Abhazya ve Güney Osetya'da da gerginlik arttı. Rusya, Gürcistan'ın NATO'ya üyeliğini kendi güvenlik çıkarlarına aykırı görüyordu. Bu nedenle bu dönemden sonra Rusya, Gürcistan üzerinde daha aktif politika izlemeye başladı. Sonuç olarak, Saakaşvili yönetiminin katı batı yanlısı ve

milliyetçi politikaları Rusya'yı bölgeye daha çok çekmiş ve bölgeye 1993'ten beri sağlanan görelî barışın yerini çatışma ve istikrarsız almıştır (Öztürk, 2009:8).

Artan istikrarsızlık ve gerilim 7 Ağustos 2008 tarihinde Gürcistan'ın Güney Osetya'ya saldırmasıyla Rusya-Gürcistan savaşına dönüştü. Rusya, Gürcistan saldırısına bölgedeki Rus vatandaşlarının can güvenliği ve bölgedeki Rus barış gücü askerlerinin saldırıya uğrayabileceğini gerekçe göstererek oldukça sert yanıt verdi. Savaşa Abhazlar da katıldı. Rusya'nın Gürcistan'ın önemli şehir ve limanlarını bombalaması üzerine Gürcistan Abhazya ve Güney Osetya'dan güçlerini çekti. 16 Ağustos 2008'de Fransa'nın arabuluculuğu çerçevesinde ateşkes ilan edildi. Rusya akabinde uluslararası toplumun baskılarına rağmen, 26 Ağustos 2008 tarihinde, daha önce bağımsızlığını ilan eden Abhazya ve Güney Osetya'nın bağımsızlığını tanıdı. Rusya ayrıca Abhazya ve Güney Osetya'daki askeri varlığını halen devam ettirmektedir.

2.1.2. Gürcistan'ın Etnik ve Politik Sorunları

2.1.2.1. Abhazya Sorunu

Yüzölçümü 8.600 km² olan Abhazya'da 2011 verilerine göre 242.862 kişi yaşamaktadır. Abhazya, Gürcistan'ın kuzeybatı kesiminde, Karadeniz'in doğusunda yer alır. Abhazlar köken olarak Gürcülere akraba olmayan Kuzey Kafkasya'nın yerli halkıdır. Kuzey Kafkasya dünyasına yakın olan Abhazlar dil ve köken olarak Çerkeslerle (Adıge) akrabadırlar. (Paşçu, 1998; Bolat, 2006:326; <http://abkhazeti.info>, 30.04.2011).

Yunanlıların Kolhis dedikleri Abhazların ataları, Kafkasya'nın batısında, Karadeniz kıyılarında feodal beylikler kurdular. Bu beylikler zamanla Bizans egemenliği altına girdi ve 6. yüzyılda Hıristiyanlığı benimsediler. Abhazya, 7. yüzyıldan itibaren Bizans İmparatorluğa bağlı bir prenslik oldu. Abhazya prensliği 8. yüzyıldan itibaren Abhaz krallığına dönüştü ve bütün Gürcistan'a hakim olarak doğu ve batı Gürcistan topraklarını birleştirdi. Bu birleşme gelecekteki Gürcü Krallığı'nın temeli oldu. 13. yüzyılda Moğollar Gürcistan'ı işgal edince, bölge Gürcü ve Abhaz prenslikleri şeklinde ikiye ayrıldı (Demirkılıç, 2009:6, 8; Paşçu, 1998).

16. yüzyıldan itibaren Osmanlı etkisi altına giren Abhazların bir kısmı Müslümanlığı kabul etti. 1575-1810 yılları arasında, 300 yıla yakın devam eden Osmanlı egemenliği 1810 Rus saldırıları ile sona erdi. Bu tarihten sonra Abhaz-Rus savaşları başladı. Bu

savaşlar 1877-78 Osmanlı-Rus savaşında Osmanlı İmparatorluğu'nun yenilmesine kadar devam etti. Savaş öncesinde ve sonrasında Abhazlar etnik felaket yaşadılar. Müslüman Abhazların çoğu Osmanlı topraklarına sürüldü. Abhazların boşalttığı topraklara Gürcüler, Ruslar, Ermeniler, Rumlar göç ettirildi (Demirkılıç, 2009:6, 8; Paşçu, 1998; Bolat, 2006:326).

Abhazy sorununu temelinde, Abhazy'nın etnik yapısının 19. ve 20. yüzyıllarda zorla değiştirilmesi neticesinde Abhazların azınlık durumuna düşmeleri ve SSCB'nin kuruluşu sırasında Abhazy'ya federasyon ve özerk cumhuriyet gibi farklı statüler tanınması bulunmaktadır. 19. yüzyılda Rusya'nın kontrolüne giren Abhazy, yüzyılın sonlarına doğru yapılan bir idari düzenlemeyle Abhazy'yı Gürcistan üzerinden yönetmeye başlanmıştır. 1917'de Rusya'daki devrimden sonra Gürcistan'da Gürcistan Ulusal Konseyi yönetime geldi. Abhazy'da ise Abhazy Halk Konseyi iktidarı ele aldı. 9 Şubat 1918'de Gürcistan ve Abhazy ile imzalanan anlaşma ile Abhazy'nın sınırları belirlendi ve Abhazy'nın kendi kaderini belirleme hakkına sahip olduğu belirtildi. Bu anlaşmaya rağmen Gürcü birlikleri Abhazy'ya girdiler ve merkezini ele geçirdiler. Abhazy'yı elinde tutan Gürcistan, 9 Şubat 1918'deki anlaşmaya dayanarak Abhazy'ya özerklik veren yasa çıkarmıştır. Abhaz Ulusal Konseyi de bu özerklik statüsünü kabul etmiştir (Arslanlı, 2005:119-120).

4 Mart 1921 yılından sonra Abhazy, Sovyet egemenliği altına girdi. 31 Mart 1921'de Abhazy Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti ilan edildi. Gürcistan SSC, Abhazy SSC'nin bağımsızlığını tanıdı. Aralık 1921'de Sovyet Rusya'nın baskılarıyla Abhazy SSC ve Gürcistan SSC arasında birlik anlaşması imzalandı. 1 Nisan 1925 yılında Abhazy'nın ilk anayasası kabul edildi. Bu anayasa birlik anlaşmasına uygun olarak hazırlandı. Ancak Sovyet Rusya'nın desteğini alan Gürcistan, Abhazy'nın statüsünün değiştirilmesi girişimlerinde bulunmuş ve 11 Şubat 1931 yılında Abhazy'nın Gürcistan SSC'ye bağlı özerk cumhuriyete dönüştürülmesini sağlamıştır. SSCB içerisinde Stalin sonrası dönemde Abhazlar eski statülerinin geri verilmesini talep ettilerse de, bu talepleri reddedildi (Arslanlı, 2005:121).

SSCB'nin dağılması sürecinde Abhazy statü ile ilgili düşüncelerini açıkça dile getirilmeye başlamıştır. Abhazlar, Stalin döneminde Abhazy'nın statüsü aleyhinde yapılan düzenlemelerin kaldırılarak, Stalin'den önceki Gürcistan'a özel anlaşmayla

(birlik anlaşması) bağı Abhazya SSC statüsünün geri verilmesini talep etmişlerdir (Arslanlı, 2005:121-122). Abhazların taleplerine Gürcü tarafı sert tepki gösterdi. Ayrıca Gürcistan'ın, Abhazya'nın statüsüne yönelik olarak bazı siyasi ve hukuki düzenlemeler yapması gerilimi tırmandırmış ve Abhazya'da etnik çatışmalar meydana gelmiştir.

1990'lı yıllarda hem Abhazya hem de Gürcistan'da milliyetçi eğilimli partilerin iktidara gelmesiyle gerginlikler ve çatışmalar attı. Bu dönemde karşıt siyasi ve hukuki kararlar alınmıştır. Gürcistan'ın bağımsızlığını ilan etmesinden sonra Abhazya da bağımsızlığını ilan etmiştir. Abhazya bu dönemde Gürcistan'ın bağımsızlığı ile SSCB sonrası için çıkarmış olduğu yasalardan kaynaklanan hukuki boşluklardan faydalanmıştır. Abhazya, 25 Ağustos 1990 yılında Abhazya SSC'nin egemen devlet olduğunu ilan etmiştir. Gürcistan ise bu ilanı SSCB, Gürcistan ve Abhazya anayasalarına aykırı olduğunu gerekçe göstererek iptal etmiştir (Arslanlı, 2005:123-124).

Gürcistan Şubat 1992 yılında 1978 Anayasasını yürürlükten kaldırarak 1921 Anayasasına döndüğünü ilan etmiştir. Buna karşın Abhazya da 1978 Abhazya SSC Anayasası'nı yürürlükten kaldırdı ve özerklik öncesi 1925 Anayasasına dönme kararı aldı. Abhazya'nın bağımsızlık anlamına gelecek bu girişiminden sonra Gürcü birlikleri 14 Ağustos 1992'de Abhazya'ya girdi. Kafkas halklarından yardım alan Abhazya, bu savaşta Gürcüleri yenilgiye uğratmıştır. 3 Eylül 1992'de Rusya'nın girişimiyle ateşkes anlaşması imzalanmıştır. Ateşkes anlaşmasına rağmen 1993 yılında çatışmalar yeniden başlamış ve 30 Eylül 1993 tarihinde Gürcistan'ın yenilgisiyle sonuçlanmıştır (Arslanlı, 2005:124-125). Savaş nedeniyle 250.000'e yakın Gürcü Abhazya'dan göç etmek zorunda kalmıştır.

Savaştan sonra sorunun çözümü için uluslararası girişimler başlamıştır. BM, AGİT ve Rusya arabuluculuğuyla Abhazya ve Gürcistan arasında sorunların çözümü için görüşmeler yapılmıştır. Yapılan görüşmelerde Gürcistan'ın toprak bütünlüğü, Abhazya'nın bağımsızlığı, mültecilerin durumu gibi günümüze değin gelen sorunlar üzerinde durulmuştur. Her iki tarafın uzlaştığı noktalar tarafların ateşkese uyması, Bağımsız Devletler Topluluğu Barış Gücü'nün sınıra yerleştirilmesini noktasında olmuştur. Söz konusu barış gücü sadece Rus askerlerinden oluşturulmuştur. Gürcistan ile yapılan savaşı kazanan Abhazya fiilen bağımsız duruma gelmiştir. 26 Kasım 1994'te

Abhazya Anayasası kabul edilmiş ve 1994, 1999, 2004, 2009 yıllarında başkanlık seçimleri yapılmıştır (Arslanlı, 2005:125-126; www.abkhazgov.org, 30.04.2011).

17 Şubat 2008’de Kosova’nın Sırbistan’dan bağımsızlığı ilan etmesinden sonra Abhazya, 7 Mart 2008’de bağımsızlığının tanınması için Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği, Rusya ve Bağımsız Devletler Topluluğu’na başvuruda bulundu. Abhazya ayrıca, Rusya’dan da Abhazya’yı tanımasını istedi. Rusya, daha önce ambargo uyguladığı Abhazya üzerindeki ekonomik kısıtlamaları kaldırdı. Gürcistan bu gelişmelerin ardından barış planı açıklamıştır. Bu planda Abhazya için geniş federalizm, sınırsız özerklik ve uluslararası garantiler yer almıştır. Ancak, Gürcistan’ın Acara’nın özerkliğini Türkiye’nin garantörlüğüne rağmen tek taraflı olarak kısıtlaması Abhazya için olumsuz bir örnek olmuştur. Bu nedenle Abhazya barış planını ciddiye almamıştır (Yöndemli, 2009:44-45).

Rusya, Gürcistan Savaşından sonra, 26 Ağustos 2008’de Abhazya ve Güney Osetya’nın tek yanlı bağımsızlık ilanını tanımıştır.

2.1.2.2. Güney Osetya Sorunu

Osetler (Asetinler), Orta Asya kökenli ve İran dilli İskit, Sarmat, Alan kavimlerinin Kuzey Kafkasya’nın yerli halkı ile kaynaşması sonucu oluşan halktır. Bizans kaynaklarında “Alanlar”, Gürcü kaynaklarında “Ovslar”, Rus kaynaklarında “Asetinler” olarak adlandırılmıştır. Asetinler kendilerini doğuda İron, batıda ise Digor şeklinde adlandırmaktadırlar. Asetinler bugün büyük çoğunluğuyla Rusya Federasyonuna bağlı özerk cumhuriyet olan Kuzey Osetya Cumhuriyeti’nde yaşamaktadırlar. 2005 verilerine göre Kuzey Osetya’da 450.000, Güney Osetya’da ise 80.000 Asetin nüfusu yaşamaktadır (Konak, 2007:16, 19).

Güney Osetya sorununun temelinde Gürcistan’a bağlı iken bağımsızlığını ilan eden Güney Osetya Cumhuriyetinin Gürcistan’dan ayrılarak Kuzey Osetya Özerk Cumhuriyeti ile birleşme ve Oset birliğini gerçekleştirme isteği bulunmaktadır. Gürcistan tarafı da toprak bütünlüğü gerekçesiyle bu talebi reddetmektedir (Yapıcı, 2007:71-72). İki taraf arasındaki sorun 2008’de Gürcistan’ın Güney Osetya’ya müdahale etmesiyle savaşa dönüşmüştür. Sorun bir yönüyle ulusal olduğu kadar bölgesel, uluslararası boyutu olan ayrılıkçı bölge sorunudur.

Güney Osetya, 19. yüzyıl ortalarından itibaren Rus işgalinden sonra Gürcistan'a bağlanmıştır. Osetler, 1918 yılından sonra Sovyetlerin yanında yer alarak Gürcistan'la savaşmıştır. Gürcistan da buna karşılık olarak 1919 yılında Osetler'in yerel meclislerini kapatmıştır. Sovyetler Birliği'nin 25 Şubat 1921'de Gürcistan'a girmesiyle Güney Osetya'daki Gürcü hâkimiyeti sona erdi. 1922 yılında Sovyet yönetimi Kuzey Osetya ve Güney Osetya'ya iki ayrı statü verdi. Güney Osetya, 20 Nisan 1922'de "Güney Osetya Özerk Bölgesi" kurularak Gürcistan'a bağlandı. Kuzey Osetya özerk cumhuriyet statüsü ile Sovyetler Birliği'nde kaldı (Yapıcı, 2007:73-74; Özbay, 2008).

SSCB döneminde Güney Osetya'da ayrılıkçı hareketler görülmedi. SSCB'nin dağılma sürecine girmesiyle bölgede bağımsızlık hareketleri canlanmaya başladı. Bu süreçte Güney Osetya ile Gürcistan arasında gerginlik artmaya başladı. Gerginliğin tırmanmasında Gürcistan'ın merkezîyetçi ve "gürcüleştirme" politikaları da etkili oldu. Güney Osetya, Gürcistan'ın bağımsızlığı ile kendisini Kuzey Osetya'dan kopmuş olarak görmeye başladı (Özbay, 2008). Hem Gürcistan'ın sert yaklaşımı hem de Güney Osetya'nın Kuzey Osetya ile birleşme isteği Güney Osetya'nın bağımsızlık faaliyetlerini hızlandırmasına yol açtı.

Gürcistan yönetimi Haziran 1990'da Güney Osetya'nın siyasi özerkliğinin teminatı olan anayasa maddelerini askıya aldı. Rusya Federasyonu'na bağlı Kuzey Osetya ile birleşme amacı güden Güney Osetya ise 20 Eylül 1990 tarihinden itibaren kendisini "Güney Osetya Özerk Bölgesi" yerine "Demokratik Güney Osetya Sovyet Cumhuriyeti" olarak tanımladığını ilan etti. Gürcistan, tepki olarak 11 Aralık 1990'da Güney Osetya'nın özerk statüsünü kaldırdığını açıkladı (Özbay, 2008).

Bu gelişmelerden sonra Ocak 1991'de Gürcü-Oset çatışması başladı. Haziran 1992'ye kadar aralıklarla süren çatışmalar sonunda Rusya, Gürcistan, Kuzey Osetya, Güney Osetya taraflarının bir araya gelmesi sonucunda ateşkes ilan edildi. Taraflar ayrıca Gürcistan-Güney Osetya sınırında barış gücü görevlendirilmesi üzerinde anlaşmaya vardılar. Bu barış gücünü amacı yeni çatışmaların önlenmesi ve göç edenlerin geri dönüşünü sağlamak olarak belirlendi. 14 Temmuz 1992'de 4.000 kişilik barış gücü bölgeye girerek göreve başladı (Yapıcı, 2007:77-78; Özbay, 2008).

Ateşkesin ilan edilmesinden sonra AGİT barış süreçlerinin yürütülmesi için devreye girdi. Aralık 1992'de AGİT misyonu başlatıldı. Ekim 1995'te Gürcistan ile Güney

Osetya arasında görüşme süreci başladı. 16 Mayıs 1996 tarihinde Güney Osetya, Gürcistan, Kuzey Osetya, Rusya arasındaki ekonomik ilişkilerin yeniden kurulması, güven arttırıcı önlemler, çatışmaların barışçı yollarla çözülmesine dönük memorandum imzalandı. 1997’de başlayan ve belirli aralıklarla tekrarlanan bölgenin siyasi statüsü ile ilgili görüşmelerde ise sonuca ulaşılamamıştır (Yapıcı, 2007:77-78; Özbay, 2008).

2004 yılında Saakaşvili’nin “Gül Devrimi” ile iktidara gelmesinden sonra Gürcistan geçmişe nazaran daha katı Batı yanlısı politikalar izlemeye başladı. Gürcistan’ın nihai hedefi olan Batı güvenlik kurumlarının şemsiyesi altına girme stratejisinin başarısı NATO’ya ve Avrupa Birliği’ne üyelikten geçiyordu. Bu hedeflere ulaşabilmek içinde ülke içinde istikrarsızlık kaynaklarını ortadan kaldırmak gerekiyordu. Ayrılıkçı Abhazya ve Güney Osetya Gürcistan’ın toprak bütünlüğüne yönelen en önemli tehditlerdendi. Acaristan sorunun halleden Saakaşvili, sıranın Güney Osetya ve Abhazya’ya geldiğini söylüyordu. Saakaşvili’nin merkezietçi politikalarından kaygılanan Güney Osetya yeniden Kuzey Osetya’ya birleşme taleplerini dillendirme başladı. Bu gelişmeler Gürcü-Oset gerginliğini tırmandırdı.

Gürcistan Batı’ya yaklaştıkça Güney Osetya Rusya’ya daha da yakınlaşmıştır. Gürcistan’ın askeri tehdidinden de çekinen Güney Osetya, 9 Haziran 2004’te Rusya ile birleşme kararı alarak Rusya’ya resmi başvuruda bulunmuştur. Rusya tarafı ise uluslararası duyarlılıkları dikkate alarak Gürcistan’ın içişlerine karışmayacağını ifade etmiştir. Ancak, Rus barış gücünün Güney Osetya’da bulunması Gürcistan tarafında rahatsızlığa neden oluyordu. Rusya’nın Oset tarafının talepleri çerçevesinde barış gücünü takviye etmesi Gürcistan’ın tepkisine neden oldu. Gürcistan Rusya’ya nota vererek askeri birliğini geri çekmesini istedi. Rusya tarafı ise Gürcistan’ın Abhazya ve Güney Osetya’ya müdahale edebileceğine dair endişelerin bulunduğunu ifade etmiştir. Gürcistan, Rus askeri gücünün çekilmesini ve yerine uluslararası gücün yerleştirilmesini istiyordu. Buna karşın Güney Osetya tarafı ise kendi güvenlikleri için bir garantör olarak Rus barış gücünü görüyorlardı (Özbay, 2008).

Acaristan’a karşı kan dökmeden başarıya ulaşan Gürcistan Cumhurbaşkanı Saakaşvili, Güney Osetya’ya da baskı yapmaya başladı. Ancak, özellikle Rusya’nın tepkisinden çekinerek daha sert tedbirler alma yoluna gidemedi. Çünkü Güney Osetya’nın Kuzey Osetya Cumhuriyeti ve dolayısıyla Rusya ile kara sınırı olması bölgeyi çevrelemeyi ve

abluka uygulamayı zorlaştırıyordu. Saakaşvili Rusya'yı bölgede en önemli engel olarak görüyor, bölgedeki gerginliğin Gürcistan'daki ağırlığını devam ettirmek isteyen Rusya'dan kaynaklandığını ifade ediyordu. "Saakaşvili'ye göre, Rusya Osetlere silah sağlıyor, pasaport veriyor, Gürcistan'dan ayrılarak Rusya'ya katılabilecekleri konusunda cesaretlendirmeye çalışıyordu." (Özbay, 2008).

Güney Osetya'da 12 Kasım 2006'da hem devlet başkanlığı hem de bağımsızlık için referandum yapıldı. Referandumda Güney Osetya halkının %99'u bağımsızlık yönünde oy kullandı. Birlikte yapılan başkanlık seçimi %98 oy oranıyla kazanan Eduvard Kokoyti, hedeflerinin bağımsızlığın tescili ve Rusya ile birleşmek olduğunu söyledi. Güney Osetya, Kosova'nın 17 Şubat 2008 tarihinde bağımsızlığını ilan etmesinin ardından ise bağımsızlığının tanınması için Rusya Federasyonu, BDT, BM ve AB'ye çağrılarda bulundu (Özbay, 2008; Özkan, 2008; Yenigün ve Bolat; 2010: 466).

Gül Devrimi'nden sonra Gürcistan konusunda daha aktif politika izlemeye başlayan Rusya, Güney Osetya'daki gelişmelerdeki ağırlığını artırdı. 2008 Ağustos ayı başında Rusya askeri birliklerini Güney Osetya'ya gönderdi. Bu gelişmeden sonra Gürcistan, Güney Osetya'ya karşı harekete geçti. 7 Ağustos'ta başlayan Gürcistan saldırısına karşı Rusya, bölgedeki Rus vatandaşlarının güvenliği ve Rus barış gücüne yönelik muhtemel saldırıyı engellemek amacıyla Gürcistan'a sert karşılık verdi. 7-16 Ağustos 2008 tarihleri arasında yaşanan çatışmalar sonucunda Gürcistan birlikleri Abhazya ve Güney Osetya'dan çekilmek zorunda kaldı. Fransa'nın arabuluculuğunda yapılan ateşkes anlaşması çerçevesinde Rusya Gürcistan'dan askerlerini çekti. Ancak, Rusya'nın Abhazya ve Güney Osetya'daki askeri varlığını devam ettirmektedir (Öztürk, 2009:8-9). Rusya ayrıca uluslararası toplumun uyarılarını dikkate almayarak 26 Ağustos 2008'de Abhazya ve Güney Osetya'nın tek yanlı bağımsızlık ilanını tanıdı. Gürcistan böylece Güney Osetya'da az olan kontrolünü de kaybetti.

2.1.2.3. Cavahet Bölgesi Sorunu

Gürcistan'ın güneybatısında, Gürcistan-Ermenistan sınırında yer alan Cavahet bölgesinde 2002 nüfus sayımına göre 250.000 civarında Ermeni nüfusu yaşamaktadır. Cavahet bölgesi coğrafi ve etnik özellikleri dolayısıyla siyasi öneme haiz sorunlu bir bölgedir. Bölgede yaşayan Ermenilerin özerklik talepleri sorunun kaynağını teşkil etmektedir. Bölgenin coğrafi konumu ve etnik özellikleri soruna uluslararası boyut

kazandırmıştır. Sorunun temelindeki özerklik taleplerine ek olarak, Rus askeri üslerin kapatılması, Ahıska Türklerinin geri dönüşü, enerji hatları gibi uluslararası nitelikteki konularla ilişkili boyutları da bulunmaktadır (Ağacan, 2005; Yalçınkaya, 2006:214).

Cavahet Ermenileri Gürcistan'dan özerklik statüsü talep etmektedirler. Hatta federal veya konfederal yapının Gürcistan'ın toprak bütünlüğünün güvencesi olduğunu ileri sürmektedirler. Gürcistan Anayasası'nda Cavahet'in federatif veya konfederatif bir devlet yapısı içinde geniş otoriteye sahip olmasını mümkün kılacak değişikliklerin yapılmasını Gürcistan yönetiminden talep etmektedirler. Ermeniler otonomi sayesinde, kendilerini Ermeni olarak hissetmelerini sağlayan dil, kültür, gelenek gibi unsurların korunmasına yardımcı olacağını iddia etmektedirler (Yalçınkaya, 2006:216-217; Ertan, 2004).

Rusların Kafkasya'ya yerleşmesinden sonra başlayan göçler sonucunda bölgenin nüfus yapısı da değişmeye başlamıştır. Kafkasya coğrafyasından göç eden Müslümanlar Türkiye'ye yerleşirken Türkiye'de yaşayan Ermeniler ise Kafkasya'ya göç ettiler. Gürcistan'a göç eden Ermeniler daha çok Ermenistan-Gürcistan sınırı boyunca Cavahet, Lori, Karabağ gibi kırsal ve dağlık yerlerine yerleşmişlerdir (Ağacan, 2005).

I. Dünya Savaşı sürecinde ve Sovyetler Birliği döneminde Ermenistan irredentist talepler çerçevesinde bu bölgeyi topraklarına katmak için çaba sarf ettiyse de bunda başarılı olamamıştır. Ermenistan'ın bu yayılmacı istekleri Sovyetler Birliğinin dağılması sürecinde de ortaya çıkmış Cavahet, Karabağ, Nahçıvan'ın alınması gerektiği dile getirilmeye başlanmıştır. Nitekim Ermenistan, Azerbaycan ile Gürcistan arasında tercih yaparak Karabağ için Azerbaycan'a saldırmıştır. Cavahet'i de isteyen Ermenistan her iki cephede savaşmayı göze alamadığından bölgedeki etnik durumu kullanmayı yeğlemiştir. Gürcistan, bağımsızlık sürecinde iç problemlerle uğraşırken Ermenistan bu durumu fırsat bilerek bölgedeki milliyetçi oluşumları desteklemeye başlamıştır (Ağacan, 2005).

1990 yılında Gürcü milliyetçisi Zviyad Gamsahurdiya'nın iktidara gelmesinden sonra artan Gürcü milliyetçiliği bölgedeki etnik grupları tedirgin etmiş ve bölgedeki milliyetçi oluşumlara halkın ilgisi artmıştır. 1988'de kurulan Cavah halk hareketi bu dönemden sonra bölgede güçlenmeye başlamıştır. Gamsahurdiya, Cavah'ın fiili gücünü kabul

etmek zorunda kalmış ve Cavah örgütünün istediği valiyi bölgeye atmak zorunda kalmıştır (Ağacan, 2005).

Gamsahurdiya'nın devrilmesinden sonra iktidara gelen Eduvard Şevardnadze döneminde Gürcistan'ın Güney Osetya ve sonrasında Abhazya ile yaşadığı çatışmalar 1993 yılında Gürcistan'ın yenilgisiyle sonuçlanmıştır. Bu çatışmalar sonucunda Gürcistan'ın merkezi hükümeti zayıflamıştır. Buna karşın Cavahet'de Ermeni paramiliter güçlerin denetimi artmıştı. Bölge Ermenilerin kendi inisiyatifleriyle oluşturdukları Temsilciler Konseyi tarafından yönetilmeye başlandı ve bu dönemde Cavahet fiilen Gürcistan'ın denetiminden çıktı (Ağacan, 2005).

Gürcistan bu fiili durumu gidermek amacıyla 1994 yılı başkanlık kararnamesi ile yeni bir idari düzenlemeye giderek merkezi Ahıska olan Samtshe-Cavahet vilayetini oluşturdu. Bu düzenlemeyle bölgenin sınırları genişletildi. Ermeniler ilk başlarda bu düzenlemenin özerklik iddialarına karşı yapılmış olduğunu ileri sürdüler. Ancak zamanla Gürcistan'ın bu düşüncesi ters tepmiş, Ermenilerin özerklik istedikleri bölgenin sınırlarının genişlemesine yol açmıştır (Ağacan, 2005).

Cavahet bölgesinin fiili bağımsız durumu 1990'ların ikinci yarısından itibaren değişmeye başlamıştır. Ermenistan'ın Azerbaycan'la Karabağ'ın işgali nedeniyle yaşadığı problemler Ermenistan'ın manevra alanını daraltmıştır. Dünya ile en önemli bağlantı noktalarından olan Gürcistan ile sorun yaşamak istemeyen Ermenistan, Gürcistan'la olan ilişkilerini bozmak istememektedir. Gürcistan'daki Şevardnadze yönetiminin Azerbaycan lehine dış politikasını şekillendirmesi Ermenistan'ı hem Karadeniz'le olan bağlantısında hem de Rusya ile olan ilişkilerinde zor durumda bırakmıştır. Bu nedenle Ermenistan, Cavahet Ermenilerinin özerklik taleplerini desteklemekle birlikte, bağımsızlığa veya Ermenistan'la birleşme yönündeki girişimleri desteklememektedir. Ayrıca Ermenistan, sorunun askeri çatışmaya dönüşmesini istememekte, mevcut fiili durumun devamı ile özerklik isteklerinin gerçekleşmesini beklemektedir (Ağacan, 2005; Yalçınkaya, 2006:217-218).

Gürcistan tarafı da Cavahet konusunda sert adımların Ermenistan'la askeri çatışmaya neden olacağını düşünmektedir. Ayrıca bölgeye uygulanacak askeri veya ekonomik baskının bağımsızlık girişimlerini tetikleyeceğini yeni bir çatışma alanının ortaya çıkabileceğini düşünmektedir. Gürcistan, bölgenin özerklik taleplerini kabul etmemekle

birlikte mevcut fiili durumun devamına göz yummaktadır. Gürcistan bölge üzerindeki denetimi sınırlıdır. Gürcistan ordusu bölgeye girememekte, bölgede Gürcü para birimi kullanılmamaktadır (Ağacan, 2005).

2.1.3. Küresel ve Bölgesel Aktörlerin Gürcistan Politikası

2.1.3.1. Amerika Birleşik Devletleri'nin Gürcistan Politikası

ABD'nin Gürcistan politikası, Güney Kafkasya politikası çerçevesinde belirlenmektedir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Güney Kafkasya'da güç boşluğu ortaya çıkmıştır. Bu güç boşluğunu doldurmak için bölgesel ülkelerin yanı sıra küresel güç olan ABD bölgeye ilgi göstermeye başlamıştır. ABD bölgede ilk dönemde izlediği Rusya'nın önceliklerini dikkate alan politikasından vazgeçmiş ve daha aktif politikalar izlemeye başlamıştır. ABD bu dönemde bağımsızlıklarını yeni kazanmış ülkelerin bağımsızlıkların desteklenmesi, yeni ekonomilerin serbest piyasaya geçmesi ve küresel ekonomik sistemle bütünleşmesinin sağlanması noktasında desteğini artırmıştır. ABD ayrıca, eski Sovyet cumhuriyetlerinin Batı güvenlik kurumların etki alanına girmesi yönünde çaba göstermiş; bu amaçla NATO'nun genişlemesini ve AB'nin demokratikleşme, insan hakları, ekonomik yardımlar gibi alanlarda yaptığı çalışmaları desteklemiştir. ABD'nin Güney Kafkasya politikasının etkileyen diğer faktör bölgenin enerji kaynakları bakımından zengin olması ve enerji kaynakları aktarım güzergahı üzerinde olmasıdır. ABD, Hazar enerji kaynaklarının Rusya güzergahı dışında uluslararası pazarlara ulaştırılması ile Ortadoğu petrollerine olan bağımlılığı azaltmayı amaçlamaktadır. 11 Eylül 2001 yılına kadar enerji kaynaklarının uluslararası pazarlara ulaştırılması konusuna ağırlık veren ABD, bu tarihten sonra bölgesel istikrarsızlığın kendi güvenliğine zarar vereceği endişesi ile bölgede askeri anlamda da söz sahibi olma politikasına yönelmiştir (Mikail, 2010: 42; Öztürk, 2010:3; Çaşın, 2010:331; Kasım, 2008:120-122).

Gürcistan'ın jeopolitik durumu ABD'nin Güney Kafkasya politikasında önemli yer teşkil etmektedir. Gürcistan'ın ABD için önemi 11 Eylül 2001 tarihinden sonra daha da artmaya başlamıştır. Gürcistan, Hazar enerji kaynaklarının uluslararası pazarlara ulaştırılmasında geçiş noktası üzerinde bulunmaktadır. Gürcistan'ın Afganistan ve Irak operasyonlarında bir üs olabilme konumu da önemini artırdı. ABD, Rusya'nın tepkisine rağmen Gürcistan'da bulunduğunu iddia ettiği El-Kaide örgütü ile ilişkili terör

gruplarını ortadan kaldırmak için Amerikan askerleri Gürcistan'a yerleşti. Gürcistan'da bu durumu fırsat bilerek, Rusya tarafından gelen toprak bütünlüğüne yönelik tehditleri ABD ile işbirliğini artırarak gidermeye, Rusya'yı dengeleme politikasına yöneldi. ABD ise Rusya etkisinden çıkarmak için Gürcistan'ı daha çok desteklemeye başladı (Hasanoğlu ve Cemilli, 2006:123-124).

Gürcistan, Şevardnadze'nin iktidarda olduğu 10 yıllık dönem boyunca sorunları dondurma ve mevcut durumu koruma stratejisi izlemiştir. 1993 yılında Bağımsız Devletler Topluluğuna üye olmasıyla bağımsızlıktan sonra yaşadığı güvenlik sorunlarına geçici de olsa tedbir alan Gürcistan, bu politikaya paralel olarak 11 Eylül 2001'e kadar süren bu dönemde Rusya ile açık bir çatışma içine girmemiş, Abhazya ve Güney Osetya gibi ayrılıkçı sorunlar dondurulmuş, çözümü ertelenmişti. Ancak bu politika sorunların çözümüne katkı sağlamamış, aksine Gürcistan siyasi, iktisadi ve askeri olarak çıkmaz içine girdi. Bu nedenle Gürcistan dış politika stratejisini değiştirerek, 2001 yılından sonra güvenlik sorunlarına çözüm olması için ABD ile yakın ilişkiler geliştirmeye başladı. İki ülke ilişkileri 11 Eylül 2001'den sonra başlatılan uluslararası terörizmle mücadele çerçevesinde gelişmeye başlamıştır. Gürcistan yönetimi Rusya'nın baskılarına karşı denge oluşturmak amacıyla ABD'ye yakınlaşmaya büyük önem vermiştir. ABD'nin Gürcistan'ı Rusya'ya karşı desteklemesine karşılık olarak Gürcü yönetimi, 2003 Irak Savaşında ülkedeki askeri tesisleri ABD'ye açarak destek vermiştir. Gürcistan, Rusya ile olan ilişkilerini daha da bozma pahasına, 2002 yılında NATO üyeliğine başvuruda bulunmuştur (Tanrısever, 2004:104-105).

ABD-Gürcistan ilişkilerini belirleyen diğer önemli unsur enerji kaynaklarının güvenliği konusudur. Gürcistan, Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol boru hattı üzerinde bulunması nedeniyle, ABD açısından stratejik hale getirmiş ve ülkenin istikrar önem kazanmıştır. Ancak SSCB'nin dağılmasından sonra genelde bölgede özelde Gürcistan'da Abhazya ve Güney Osetya'da başlayan etnik çatışmalara ABD temkinli yaklaşmış ve sorunlara müdahale konusunda çekinceli davranmıştır. 2001 yıldan sonra askeri olarak bu ülkeye yerleşen ABD, ülkeye yönelik toprak bütünlüğü ve istikrarsızlık endişesi bir nebze olsa da giderilmiştir. Gürcistan'ın en önemli sorunu ayrılıkçı bölgeler olan Abhazya ve Güney Osetya ile bağımsızlıktan sonra yaşanan çatışmalardır. Bu çatışmalarda Rusya'nın tutumu Gürcistan-Rusya ilişkilerinde çatışmalara varan sorunlara neden

olmuştur. Rusya'nın Gürcistan üzerindeki bu etkisine karşın ABD, 2001 yılından sonra Gürcistan'a açık destek vermeye başlamıştır. 2001 yılına kadar güvenlik boyutu ihmal edilerek yürütülen Gürcistan politikası bu tarihten sonra güvenlik politikasının da ötesine geçerek Gürcistan iç politikayı da dizayn noktasına gelmiştir. Bu politikaların sonucu olarak 2003 yılındaki "Gül Devrimi"nden sonra ABD ve Batı'ya yakın Saakaşvili yönetimi iktidara gelmiştir (Kasım, 2008:127-132). Şevardnadze'nin Batı yanlısı politikaları yeterli görmeyen ABD, Gül Devrimi'ni⁷ destekleyerek Saakaşvili'nin iktidara gelmesini sağlamıştır.

ABD ile Gürcistan arasından Şevardnadze ile başlayan ve Saakaşvili'nin iktidara gelmesiyle daha da yoğunlaşan stratejik askeri işbirliği bulunmaktadır. Gürcistan askeri işbirliği vasıtasıyla ABD'den kendi toprak bütünlüğü sorunlarının çözümünde katkı beklemektedir. Gürcistan bu politika çerçevesinde Irak'a asker göndermiştir. Ayrıca Gürcü askerleri ABD ve NATO kuvvetlerince eğitilmektedir. Gürcistan dış politikasının ana hedefi askeri işbirliğinden öte Batı güvenlik kurumlarına entegre olmak yönündedir. Bu amaçla Gürcistan, NATO ve AB üyesi olmak istemektedir. Gürcistan bu sayede etnik sorunlardan kaynaklanan toprak bütünlüğü sorunlarını çözeceğini, Rusya'nın etkisini azaltacağını düşünmektedir. NATO ise etnik sorunları olan Gürcistan'ı üye yaparak Rusya'yı karşısına almak istememektedir. Bu nedenle Gürcistan'ın NATO üyeliği kısa vadede mümkün görünmemektedir (Özkan, 2008:236-237).

ABD-Gürcistan ilişkilerinin başka bir boyutu, Gürcistan'ın toprak bütünlüğü sorunudur. ABD, Gürcistan'ın toprak bütünlüğünü savunmakta ve Rusya'ya karşı desteklemektedir. ABD, Gürcistan'ın etnik sorunlardan kaynaklanan toprak bütünlüğünün sorununun BM çerçevesi içinde kabul edilen federal bir yapı çerçevesinde çözülmesi fikrini desteklemektedir (Özkan, 2008:238).

Batı taraftarı Gürcistan'ın bölgede güçlenmesi ABD'nin enerji ve güvenlik politikaları açısından çok önemlidir. Gürcistan, Hazar enerji kaynaklarının uluslararası piyasalara

⁷ 2003-2004 Gürcistan'da yönetim değişimine neden olan Gül Devrimi sürecinin arkasında ABD'nin olduğu ileri sürülmektedir. Ayrıca ABD, Şevardnadze iktidarını bitirmeyi önceden planlamış ve Şevardnadze'nin ikna edilmesinde aktif rol oynamıştır. ABD devrimi örgütlerken hem ekonomik araçları hem de sivil toplum araçlarını kullanmıştır. Devrimin başarıya ulaşmasında ABD ve AB gibi dış güçlerin destekleri kadar, bağımsızlıktan beri yaşanan etnik problemler, yolsuzluk, organize suçlar, ekonomik krizler, yoksulluk gibi sorunlar da etkili olmuştur (Bolat, 2006:339-340).

ulaştırılmasında önemli bir koridordur. Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol boru hattının hayata geçmesinde ABD desteği büyük rol oynamıştır. Gürcistan'da ABD ve AB yanlısı politikalar izlemekte ve Batı'nın güvenlik şemsiyesi altına girmek istemektedir. Bu politikalar Gürcistan-Rusya ilişkilerini gerginleştirmiş ve bu gerginlik Ağustos 2008'de savaşa dönüşmüştür. Gürcistan, toprak bütünlüğünü sağlamak amacıyla Güney Osetya'ya saldırmasıyla başlayan savaşı kaybetmiştir. Bu savaşta Gürcistan, ABD'den gerekli desteği alamamıştır. Rusya ise bölgede etkin olduğunu ve savaş sonrasında da bu etkinliği daha da artırdığını göstermiştir. 2008 savaşından sonra ABD-Gürcistan ilişkileri durgunluğa girmiştir. Bu durumun en önemli sebebi, bir önceki yönetimin Rusya'ya daha sert bir politika izlenmesi görüşünün aksine Obama yönetiminin Rusya ile ilişkileri yeniden oluşturma politikasından kaynaklanmaktadır (Caşın, 2010:367-370). Obama yönetimi bölgede atacağı adımda Rusya gerçeğini dikkate almaya başlamıştır (Öztürk, 2010:20). Ağustos 2008 Savaşı ABD-Gürcistan ilişkilerinde hayal kırıklığı olarak değerlendirilmektedir. Bu dönemden sonra ABD, Rusya'ya karşı daha dengeli bir politika izlemeye, Kafkasya'da Rusya'yı daha az karşısında almaya başlamış ve Rusya'nın bölgedeki tarihi bağlarını dikkate alan, gerginlikten uzak bir strateji uygulamaya önem vermiştir.

2.1.3.2. Avrupa Birliği'nin Gürcistan Politikası

SSCB'nin dağılmasından sonra Avrupa Birliği, Güney Kafkasya'da oluşan güç boşluğunu doldurmaya yönelik politikalar geliştirmeye başlamıştır. 1990'lı yılların başlarında Avrupa Birliği, bağımsızlığa kavuşan Güney Kafkasya ülkelerine yönelik olarak bu ülkelerin bağımsızlıklarını koruyabilmek, pazar ekonomisine geçmek, demokrasiyi yerleştirmek, insan haklarını korumak ve ekonomik krizlerin sosyal ve politik krizlere yol açmamasını sağlamak çerçevesinde yardım politikaları yürütmüştür. Bu destek yardımları teknik yardımlar, altyapı yardımları, özel sektörün canlandırılması, çevre kirliliğinin önlenmesi, hukuki, idari ve kurumsal reformları desteklemek şeklinde gerçekleşmiştir (Çakmak, 2004:140).

Avrupa Birliği, 1990'lı yıllarda, Güney Kafkasya'ya öncelikli politikalar çerçevesinde yaklaşmamış, ilişkileri düşük düzeyde kalmıştır. Bölgedeki ADB ve Rusya'nın ağırlığı ve AB'nin siyasi ve askeri gücündeki zayıflığı bölgede aktif rol almasını engellemiştir.

AB daha çok insan hakları, demokrasi kriterleri ile bölgeye yaklaşmıştır (Çakmak, 2004:144-145; Hatipoğlu, 2006:309).

Güney Kafkasya ülkelerinin AB'ye entegrasyon hedefleri, bölge ülkelerinin Avrupa'nın bölgeye yönelik politikasını etkilemekte ve kolaylaştırmaktadır. Bölge ülkeleri AB ile olan ilişkileri geliştirerek, yakın işbirliği kurmaya çalışmaktadırlar. Bu çerçevede Avrupa kurumlarına üye olmuşlardır. Avrupa Birliği bölge ülkelerine siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmede katkı sağlamakta, ayrıca etnik ve güvenlik problemlerinin çözülmesine yardımcı olmaktadır. Bölge ülkeleri bu nedenle AB ile ilişkileri geliştirmeye büyük önem vermektedirler. Bunun yanında Avrupa Birliği'nin bölgeye olan ilgisinin artmasının temelinde Birliğin çıkarları bulunmaktadır. Güney Kafkasya'nın önemli hammadde potansiyeline sahip olması ve enerji nakil güzergahı üzerinde bulunması, Avrupa-Hazar-Orta Asya ve Uzakdoğu arasında bir bağlantı yolu olması, ekonomik açıdan pazar potansiyeli, istikrasızlığın getireceği riskler, küresel ve bölgesel güçlerin mücadele haline gelmiş olması, bölgenin AB ile yoğun ilişkide bulunmak istemesi Avrupa Birliği'nin Güney Kafkasya politikasını şekillendirmektedir (Veli, 2008; Acar, 2009:31).

AB'nin Güney Kafkasya politikasının en öncelikli konusu ekonomik hedeflerdir. Bölge ülkeleri ile ilişkilerin geliştirilmesi ve bölgedeki konumunu güçlendirmesi AB'ye ekonomik avantajlar sağlayabilecektir. Ekonomik çıkarların merkezinde bölgenin doğal kaynakları ve Orta Asya-Hazar enerji kaynaklarının nakli bulunmaktadır. AB'nin enerji politikaları çerçevesinde bölgenin zengin doğalgaz ve petrol kaynaklarına olan yakınlığı ve bu kaynakların geçiş güzergahı üzerinde bulunması bölgeyi AB için çok önemli kılmaktadır. Avrupa Birliği, rekabet gücünün artması, arz güvenliğinin sağlanması ve çevrenin korunması gibi unsurlara bağlı enerji politikası bulunmaktadır. Birlik, bu politika çerçevesinde enerji güvenliği ile bölgenin güvenliği ve istikrarı arasındaki bağlantı bulunduğunda bölgenin istikrarına da çok önem vermektedir. Ucuz, kesintisiz, verimli ve çeşitlendirilmiş enerji AB için çok önemlidir (Veli, 2008; Acar, 2009:31).

AB-Güney Kafkasya ilişkilerindeki güvenlik faktörü, AB-bölge ilişkilerinin temel unsurlarında biridir. Bölgedeki istikrasızlıkların ve istikrasızlıklardan kaynaklanan sorunların Avrupa dışında tutulması için Avrupa güvenlik çemberinin en önemli halkası Güney Kafkasya'dır. Uluslararası terörizm, bölgesel ve etnik çatışmalar, uluslararası

uyuşturucu ticareti, aşırı fanatik köktenci akımlar, ekoloji, nüfus ve sağlık gibi sorunlar güvenliği tehdit eden unsurlar olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca, bölge içi çatışma alanlarından Abhazya, Karabağ, Güney Osetya sorunlarının çözümü istikrar ve güvelik sorunların giderilmesi açısından önemlidir. Çatışmalar yoksulluk ve istikrasızlık getirmekte, AB'nin bölgeye yönelik politikalarını olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle AB, çatışmalara neden olan sorunların çözümü, yoksulluğun giderilmesi için ekonomik kalkınmanın sağlanması, altyapının iyileştirilmesi demokratik kurumların yerleştirilmesi, komşular arasında siyasi ilişkilerin geliştirilmesine yönelik çabalar göstermektedir. Bu amaçla AB, Güney Kafkasya politikasında bölgenin siyasal, ekonomik ve güvenlik boyutlarını göz önünde bulundurmaktadır. Bu politikaları yürütürken yumuşak güç enstrümanlarını kullanmaktadır (Veli, 2008; Kocamaz, 2007:67-68; Caşın, 2010:334).

Avrupa Birliği Güney Kafkasya politikasını yürütürken hukuki çerçeveler ve araçlar kullanmaktadır. AB ve bölge ülkeleri arasında 1996 yılında imzalanan Ortaklık ve İşbirliği Antlaşması ilişkilerin hukuksal çerçevesini düzenlemektedir. 10 yıllık süreyi kapsayan bu anlaşma ile siyasi, ekonomik, mali, kültürel, demokrasi, insan hakları, yasadışı göç gibi alanlarda işbirliğinin geliştirilmesi hedeflenmiştir. İki taraf arasındaki işbirliğinin temelinde demokrasi, insan hakları ve piyasa ekonomisi ilkeleri bulunmaktadır. TACIS (*Bağımsız Devletler Topluluğu'na Teknik Yardım*) programı ile Avrupa Birliği ile bölge ülkeleri arasındaki ilişkilerin geliştirilmesinin en önemli aracıdır. Bu program ile yeni bağımsızlığına kavuşmuş bölge ülkelerinin demokrasiye ve serbest pazar ekonomisine geçiş sürecinin, ekonomik ve siyasal alanlarda reform girişimlerinin teknik yardımlarla desteklenmesi hedeflenmiştir. Bu program çerçevesinde AB Güney Kafkasya ülkelerine ekonomik ve teknik yardımlarda bulunmuştur. TACIS programı çerçevesinde doğu-batı koridoru kurulmasını hedefleyen ve yüzyılın en büyük ulaşım ve taşımacılık projesi sayılan TRACECA (*Avrupa-Kafkasya-Asya Ulaştırma Koridoru*) ve INOGATE (*Devletlerarası Petrol ve Gaz Taşımacılığı*) projeleri geliştirilmiştir. TRACECA projesinin amacı bölge ülkeleri arasında işbirliğini artırmak, bölge ülkelerinin Avrupa ve uluslararası piyasalara çıkışını sağlamak ve bu sayede bölge ülkelerinin politik ve ekonomik bağımsızlığını desteklemektir. INOGATE projesi, AB'nin arz güvenliğinin sağlanması ihtiyacından kaynaklanmaktadır. Petrol ve doğalgaz nakli ile ilgilenmektedir. Bu çerçevede

Azerbaycan petrolünün Avrupa'ya ulaştırılması için Bakü-Supsa, Bakü-Tiflis-Ceyhan Petrol Boru Hatları projelerine destek verilmiştir (Veli, 2008; Caşın, 2010:334).

Avrupa Birliği'nin düşük düzeyli Güney Kafkasya politikası 2004 yılından itibaren değişmeye başlamıştır. AB, Mayıs 2004 tarihinde 10 ülkeyi üyeliğe kabul ederek genişlemiştir. Romanya ve Bulgaristan'ın da üyeliğe kabul edilmesiyle AB'nin sınırları değişmiş ve Karadeniz'e komşu olmuştur (Kocamaz, 2007:78; Hatipoğlu, 2006:310-311). Bu bağlamda AB, Haziran 2004'te 'komşuluk politikası' geliştirmiştir. Komşuluk politikasına Güney Kafkasya ülkeleri de dahil edilmiştir. Bu politika ile AB, özgürlük ve demokrasinin yayılması, refah düzeyinin artırılması ve ekonomik entegrasyonun sağlanması, istikrar ve güvenliğin artırılması, komşu ülkelerle kalkınma, çevre, silahsızlanma ve terörizm konusunda ortak çalışmalar yapmayı amaçlanmıştır. Bu politikanın eylem planlarında ortak değerlere bağlılık, daha etkili siyasi diyalog, mali ve teknik yardımların artırılması, ticaretin serbestleştirilmesi, sınır yönetimi, göç, insan kaçakçılığı, organize suçlarla mücadele ile enerji, ulaşım, terörle mücadele, kitle imha silahlarının yayılmasının önlenmesi, taşımacılık gibi alanlarda işbirliği hedeflenmiştir (Acar, 2009:34; Gezer, 2010:3, 8-9).

AB, 14 Haziran 2004 tarihinde Güney Kafkasya ülkelerinden Gürcistan'ı komşuluk politikası çerçevesi içine almıştır. AB-Gürcistan ilişkileri tarihine baktığımızda iki taraf arasındaki ilişkiler Gürcistan'ın bağımsızlığıyla başlamış ve 1992 yılında AB Gürcistan'ı tanımıştır. İki taraf arasında imzalanan Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması ve TACIS programı çerçevesinde ilişkiler yürütülmeye başlanmıştır. Anlaşma ile ülkede demokrasinin gelişmesi, ekonomik kalkınmanın sağlanması ve ilişkilerin kurumsallaşması hedeflenmiştir. Bu anlaşma ve program çerçevesinde AB Gürcistan'a ekonomik ve teknik yardımlar yapmıştır. Ancak Şevardnadze döneminde Gürcistan, AB'nin demokrasi, hukukun üstünlüğü konularındaki beklentilerini karşılayamamıştır. Şevardnadze ülkesindeki yolsuzluk ve usulsüzlükleri önleyememiş, göz yummuştur (Kocamaz, 2007:79).

Şevardnadze'den sonra Saakaşvili'nin iktidara gelmesiyle Gürcistan-AB ilişkileri yeni bir döneme girmiştir. Saakaşvili iktidara geldikten sonra Avrupa Birliği'nin desteğini almak için siyasi, idari ve ekonomik reformlara hız vermiştir. Bu dönemde AB'ne üyelik perspektifi geliştirilmiş ve Avrupa Birliği de daha aktif politikalar geliştirmeye

başlamıştır. AB, 2004 yılında Gürcistan komşuluk politikasına dahil etmiştir. AB, komşuluk politikasının üyeliği içermediğini açıklamış olsa da komşuluk politikası, Gürcistan'a reformların gerçekleştirilmesi konusunda cesaret vermiştir. Gürcistan, yargı reformu, devlet kurumlarının yeniden yapılandırılması, demokratik kurumların güçlendirilmesi, insan haklarına saygı, yatırımların artırılması, özelleştirme, yolsuzlukla mücadele, ekonomik kalkınma, yoksullukla mücadele, güvenlik ve sınır denetimi, çatışmaların barışçı bir şekilde çözülmesi, enerji gibi alanlarda reformlar yapmak için eylem planı hazırlamıştır. Gürcistan, gerekli reformları yaptığı takdirde AB'ye üye olabileceğini düşünmektedir (Kocamaz, 2007:80-81).

Son yıllarda Avrupa Birliği Gürcistan ilişkilerinde temel belirleyici olan faktör Kafkas-Hazar enerji alanıdır. Gürcistan, Hazar enerji kaynaklarının AB'ye ulaştırılması noktasında geçiş ülkesi olması nedeniyle önem kazanmıştır. Bu açıdan bölgede istikrara ve güvenlik AB açısından önemlidir. Gürcistan'ın yaşadığı etnik problemler bölgenin güvenlik ve istikrarı açısından önem arz etmektedir. Bu problemler dolayısıyla yaşanan çatışmalar göç, silah kaçakçılığı, organize suçlar, terörizm gibi çatışma kaynaklı sorunlar AB'ni doğrudan ilgilendirmektedir (Kocamaz, 2007:78). Buna rağmen AB'nin Gürcistan'ın sorunlarının çözümüne katkısı AB'nin siyasi ve askeri ağırlığının olmaması ve AB-Rusya ilişkilerinin seyri gibi nedenlerle sınırlı kalmaktadır.

2008 Rusya-Gürcistan savaşında AB, Rusya'nın bölgede uyguladığı politikayı seyretmek durumunda kalmıştır. Ateşkes önerileri dışında aktif olarak politika geliştirememiştir. Bu durumu gidermek amacıyla Ermenistan'ın Avrupa ile yaklaşması politikası benimsenmiştir. Bu çerçevede Türkiye'nin Ermenistan'la yaklaşması desteklenmiştir. Böylelikle Gürcistan'ın Ermenistan ile desteklenmesi amaçlanmıştır (Arpaçaylı, 2011).

Gürcistan'ın, Rusya ile giriştiği mücadelede başarısız olması ve Abhazya ve Güney Osetya üzerindeki egemenlik haklarını kaybederek istikrarsızlaşması AB ve ABD'yi endişelendirmiştir. Bu nedenle AB, Gürcistan'dan Rusya ile daha dengeli ilişkiler kurması, Abhazya ve Güney Osetya üzerindeki egemenlik haklarından vazgeçmesi ve bu politikalarla AB ve NATO ile bütünleşmeyi sağlayacak adımlar atmasını istemektedir. AB'de Abhazya ve Güney Osetya politikalarını yenilemeye başlamıştır. AB, Gürcistan'ın izolasyon politikalarından ziyade insan hakları ve ticaret boyutlarıyla

bölgeye yaklaşmak arayışı içindedir. Çünkü Gürcistan, AB'nin enerji yolu güvenliği için önemli bir yer tutmaktadır (Arpaçaylı, 2011).

2.1.3.3. Rusya Federasyonu'nun Gürcistan Politikası

Rusya'nın Güney Kafkasya politikası içinde anahtar ülke konumunda olan Gürcistan politikasını şekillendiren birkaç faktörden söz edilebilir. İlk faktör Gürcistan'ın stratejik konumunun, siyasi ve ekonomik açıdan önem Rusya için arz etmesidir. Gürcistan, NATO üyesi olan Türkiye'ye komşudur. Ayrıca Rusya, ülkede askeri güç bulundurmaktadır. Bu açıdan Gürcistan, Rusya'nın güvelik politikaları açısından çok önemli konumdadır. İkinci faktör Rusya'nın kontrolünde olan ve olmayan enerji hatlarının Gürcistan topraklarından geçmesidir. Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol boru hattının hayata geçmesi, Nobucco boru hattı projesi, kara ve demiryollarının üzerinde bulunması Gürcistan'ın stratejik önemini daha da artırmıştır. Ayrıca Gürcistan'ın Karadeniz'e kıyısı olması Rusya'nın sıcak denizlere inmesi açısından önemlidir. Rusya bu nedenle ülkeden askeri varlığını koruyarak Karadeniz üzerindeki kontrolünü kaybetmek istememektedir. Bu nedenle Rusya, Gürcistan'ın etkisinden çıkarak NATO ve Batı kurumlarına yaklaşmasını istememektedir (Bozkurt, 2008:2-3).

Rusya, Gürcistan'ın bağımsızlığından itibaren kendi kontrolü altında olması yönünde politikalar izlemiştir. Rusya bu amaçla Gürcistan'ı baskı altında tutmaya başlamıştır. Rusya Gürcistan'ın toprak bütünlüğü sorunları olan Abhazya ve Güney Osetya sorunlarında Gürcistan'ın aleyhinde tavır almıştır. İç savaşa sürüklenen Gürcistan, Rusya'nın baskıları karşısında Abhazya'nın fiilen bağımsızlığına ve Güney Osetya'ya Rusya askeri varlığının yerleşmesine göz yummuştur. Bu durumdan çıkış yolları arayan Gürcistan, 1990'lı yılların sonlarından itibaren Batı'ya yaklaşmaya başlamıştır. Bu çerçevede Rusya'nın tepkilerine rağmen Gürcistan yönetimi, Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattının başlamasına onay vermiştir. 2001 yılından sonra Gürcistan, ABD'ye yakınlaşarak ülkesinde ABD askeri varlığının yerleşmesine izin verdi. Gürcistan ayrıca 2002 yılında NATO üyeliğine başvuruda bulundu (Bozkurt, 2008:11-12).

Rusya, Gül Devrimi sırasında barışçı politika izleyerek devrimin kansız bir şekilde sonuçlanmasına katkıda bulunmuştur. Ancak, bu dönemde Rusya-Gürcistan ilişkileri

gerginliğini koruyordu. Rusya, Çeçen savaşçıları topraklarında⁸ barındırmakla suçlamaktaydı. Ayrıca Rusya, Gürcistan topraklarında bulunan askeri üslerini⁹ 1999 yılında AGİT zirvesinde varılan anlaşmada 2001, 2003 ve 2004 yıllarında boşaltacağını taahhüt etmişse de askeri üsleri boşaltmayı sürekli geciktirerek, Gürcistan üzerinde baskı unsuru olarak kullandı. Diğer baskı unsuru Rusya'nın ayrılıkçı bölgelere destek anlamına gelen vize rejimi politikasıyla Abhazya ve Güney Osetya'da yaşayan azınlık halklarına vizesiz seyahat etmesi ve Rus pasaportu kullanabilmesi imkanını sağladı. Gürcistan tarafı bu duruma tepki göstererek bağımsızlığına ve toprak bütünlüğüne karşı meydan okuma olduğunu ve Rusya'nın Abhazya ve Güney Osetya'yı ilhak etmek istediğini açıklamıştır (Tanrısever, 2004:108-110).

2003 yılındaki Gül Devrimi sonucunda iktidara gelen Saakaşvili, Gürcistan'ı üniter yapıya kavuşturmak için çalışmalara başladı. Saakaşvili, Rusya ile ilişkileri güçlü olan Abhazya ve Güney Osetya'yı egemenliği altına alarak büyük ve güçlü Gürcistan'ı kurmayı arzuluyordu. Rusya'nın ayrılıkçı bölgeler üzerindeki etkisi nedeniyle bu hedef ulaşmak için başta ABD olmak üzere Batılı ülkelerin desteğine ihtiyacı vardı. Gürcistan'ın iç sorunu olarak gözken mesele aslında uluslararası boyut taşımaktaydı. Gürcistan hedefe ulaşmak ve güvenliğini sağlamak için NATO'ya üyelik perspektifini benimsedi. Gürcistan'ın yeni iç ve dış politikası, görece olarak dondurulmuş sorunların ortaya çıkmasına, gerilim, çatışma ve istikrarsızlığın artmasına yol açtı.

“Özellikle NATO'ya üyelik süreci ve Tiflis'in Güney Osetya'ya ilişkin yeni yaklaşımı, Güney Osetya'da artan Rus etkinliğine ve bölgede görev yapan ve önemli sayıda Rus askeri içeren barış gücünün misyonuna açıktan ve karşıt bir darbe olarak değerlendirilmiştir. Zaten bu açılımın arkasında da ABD ve Avrupa Birliği açıktan yer alıyordu. Kısaca, Saakaşvili yönetiminin bu Batı yanlısı ve milliyetçi politikaları sonuçta Rusya'yı bölgeye daha çok çekmiş, bu da bölgede 1992'den bu yana görece olarak yaşanmakta olan sükunetin yerini, artan gerilim, çatışma ve istikrarsızlığa bırakmıştır” (Öztürk, 2009:7-8).

Yeni yönetimin Batının desteğiyle Gürcistan'da ve bölgede Rusya'nın çıkarlarına karşı sert tavırlar alması karşısında Rusya, statüko yanlısı politikasını değiştirerek çatışmalarda taraf olma stratejisini benimsemeye başladı. Rusya Meclisi, Abhazya ve

⁸ Gürcistan'ın Rusya-Gürcistan sınırında yer alan Pankis vadisi, Gürcistan'ın kuzeydoğusunda Alazan nehri boyunca uzanmaktadır. Bu vadiye 1999 yılındaki Rus-Çeçen savaşı sırasında Çeçen mülteciler yerleşmiştir. Rusya, Çeçen savaşçılarının bu vadiyi üs olarak kullandığını ve buradan lojistik destek aldığını iddia etmektedir (Taştekin, 06.03.11).

⁹ Rusya'nın Gürcistan'da Sovyetler Birliği'nden kalma askeri bulunmaktaydı. Rusya'nın Tiflis yakınında Vazian, Abhazya'da Guduata, Batum ve Güney Gürcistan'da Ahılkelek'te askeri üsleri bulunmaktaydı. Rusya, Abhazya'da bulunan Guduata dışındaki üsleri 2007 yılının sonunda tamamen boşalttı.

Güney Osetya'nın bağımsızlık yanlısı hareketleri destekleyen kararlar aldı. Bunun yanında Güney Osetya ile Gürcistan arasında küçük çaplı çatışmalar ve tarafların suçlamaları ile Rusya-Gürcistan ilişkileri daha da gerildi. Artan gerginlik sonrasında 2008 Ağustos ayı başında bölgeye Rus askerinin sevk edilmesiyle Gürcistan, Güney Osetya'ya saldırı düzenlemiştir. Rusya bu saldırıya bölgedeki Rus vatandaşlarının can güvenliğinin korunması ve Rus Barış Gücü askerlerine yapılan saldırıları gerekçe göstererek Gürcistan'a karşılık verdi. 7-16 Ağustos 2008 tarihleri arasında yaşanan çatışmalarda Gürcistan geri çekilmek zorunda kalmıştır. 16 Ağustos'ta yapılan ateşkes anlaşmasıyla Rusya, Gürcistan'dan askerlerini çekmesine rağmen Abhazya ve Güney Osetya'daki askeri varlığını halen sürdürmektedir. Rusya ayrıca, 26 Ağustos 2008'de Güney Osetya ve Abhazya'nın bağımsızlığını tanımıştır (Öztürk, 2009:8-9).

Gürcistan, Rusya'yı kendi toprak bütünlüğüne yönelik tehdit olarak görmektedir. Gürcistan bu tehdidi ABD, AB ve Türkiye ile geliştirdiği ilişkilerle dengelemeye çalışmaktadır. Rusya tarafı ise, Gürcistan'ın karşı karşıya kaldığı sorunları yöneterek Batı'nın bölgedeki etkinliğini önlemeye çalışmaktadır. Aslında Gürcistan, Rusya ile Batı arasında yaşanan küresel mücadelenin bir alanıdır. Ağustos 2008 savaşından sonra yeni bir soğuk savaşın başladığı yorumları yapılmaya başlanmıştır. 1990'lı yıllarda başladığı söylenen "yeni dünya düzeninin" bu savaşla sona erdiği değerlendirilmeleri yapılmaktadır. Rusya, ABD ve AB'nin karşısında dengeleyici bir güç olarak yeniden ortaya çıkmıştır (Çakmak, 2009:52; Selvi, 28/02/11; Arpaçaylı, 2011).

Gürcistan, savaştan sonra daha gerçekçi dış politika izlemeye başlamıştır. Saakaşvili yönetimi bölge içindeki sorunları okumada hata yapmış ve sorunların çözümü için gerçek dışı beklentiler üzerinde politika oluşturmuştur. Saakaşvili, Rusya'nın Gürcistan'a bakışını doğru değerlendirmemiş ve askeri bir söylem geliştirerek Rusya'yı kışkırtmıştır. Savaştan sonra Gürcistan gerçekleri daha iyi görmeye başlamış ve uzun vadeli, daha gerçekçi politikalar izlemeye başlamıştır. Abhazya ve Güney Osetya sorunlarının kısa vadede çözülemeyeceği dile getirilmekte, bu konuda uzun vadeli politika üzerinde çalışılmaktadır. Gürcistan yönetimi öncelikle, Abhazya ve Güney Osetya'nın tanınmasını önlemeye çalışmakta ve bu bölgelerle iletişim kurmanın yollarını aramaktadır. Gürcistan, Abhazya ve Güney Osetya ile iletişimin sağlanmasıyla Rusya'nın etkisinin azalacağını ve bu bölgelerin Gürcistan ile ilişkilerinin güçleneceğini

düşünmektedir. Ayrıca Gürcistan'ın demokratikleşme yönünde atacağı adımların ve bu yönde içeride izlenecek politikanın daha gerçekçi dış politika oluşturmada etkili olacağı ifade edilmektedir. Gürcü tarafı ayrıca, Abhazya ve Güney Osetya'da yeni üsler kuran Rusya'nın yeni bir askeri müdahalede bulunabileceği ve Gürcistan'ın hala tehdit altında olduğunu dile getirmektedir. Ayrıca, Rusya'nın bölgedeki güvenlik ve istikrar için en büyük tehdit olduğunu, Rusya'nın güçlü imparatorluk algısını koruduğunu savunulmaktadır. Bu görüşlere göre Rusya, bölgede hakimiyetini devam ettirmek ve enerji koridorunu kontrol etmek için bölge ülkelerinin iç dengeleriyle oynadığı, baskı yaptığı ve dondurulmuş sorunları kaşıdığı ileri sürülmektedir (Bölme, 2009:9-11).

Rusya tarafı da günümüzde Gürcistan'a karşı daha dikkatli ve siyasi hesapları ön planda tutan stratejiler geliştirmektedir. Rusya, Gürcistan'da Saakaşvili'den siyasi gücünü zayıflatmak için muhalefete destek vermektedir. Rusya, Gürcistan'da politik figür olan eski başbakan Zurab Nogaydeli'ye ve diğer muhalif lider eski parlamento başkanı Nino Burcanadze'ye destek vermektedir. Rusya bu destekle gelecek cumhurbaşkanlığı seçimlerini kendisinin desteklediği muhalif adayların kazanmasını hedeflemektedir (Şiriyev, 06.03.11).

2.1.3.4. Türkiye'nin Gürcistan Politikası

Türkiye'nin Gürcistan'ın da içinde yer aldığı Güney Kafkasya politikasını şekillendiren birkaç dinamik unsur bulunmaktadır. Türkiye açısından Güney Kafkasya, geçiş bölgesi olmasından dolayı stratejik öneme sahiptir. Bölge Türkiye'nin Orta Asya'ya açılan kapısı durumundadır. Bölge aynı zamanda Türkiye'nin güvenliği için önem arz etmektedir. Güney Kafkasya'nın istikrar ve refah içinde bulunması Türkiye'nin istikrar ve güvenliğine katkı yapacaktır. SSCB'nin dağılmasıyla oluşan güç boşluğundan kaynaklanan güç mücadeleleri, soğuk savaş süresince donmuş olan sorunları gün yüzüne çıkarmış ve savaşlar, etnik çatışmalar yaşanmıştır. Günümüzde de bu sorunlar çözülememiştir. Rusya'nın Güney Kafkasya'daki askeri varlığı ve etkisi diğer önemli güvenlik sorunudur. Türkiye'nin bölge politikasını şekillendiren diğer unsur bölgede yaşayan Türk ve Müslüman topluluklardır. Ayrıca bu toplulukların Türkiye'de yaşayan akrabaları Türkiye'nin bölgeye olan ilgisini şekillendirmektedir. Güney Kafkasya ve Hazar havzasındaki petrol ve doğalgaz kaynakları, Türkiye'nin bölge olan ilgisini artırmaktadır. Bölge, enerji nakil hatları güzergahı üzerinde bulunmaktadır. Ekonomik

olarak bölgenin ticaret potansiyeli de Türkiye için önem arz etmektedir. Ayrıca, Orta Asya ve Güney Kafkasya'nın başta enerji olmak üzere yer altı ve yer üstü kaynaklarının dünya pazarlarına ulaştırılması, enerji talebi sürekli artan Türkiye'nin kalkınmasına katkı sağlayacağı açıktır (Şen, 2008:107-109; Kasım, 2009:69-70; Oran, 1994:274-275).

Türkiye, SSCB'nin dağılmasıyla bağımsızlığı kazanan Güney Kafkasya ülkelerinin bağımsızlığını tanımış ve işbirliği imkanlarını geliştirmeye başlamıştır. Türkiye, bölge ülkelerinin bağımsızlıklarının pekiştirilmesi, toprak bütünlüğünün korunması ve ekonomik kalkınmanın sağlanması noktasında destek verme politikası izlemiştir. Türkiye, bölge ülkelerinin NATO, AGİT, Avrupa Konseyi, KEİ gibi uluslararası ve bölgesel örgütlenmelere katılmalarını destekleyerek dünya toplumuna entegrasyonunu kolaylaştırıcı politikalar izlemiştir (Şen, 2008:109).

Güney Kafkasya devletlerinden Gürcistan, Türkiye için önemli bir ülkedir. Gürcistan-Türkiye ilişkileri Gürcistan'ın bağımsızlığından sonra başlamıştır. Bağımsızlığın ilk yıllarında Gamsahurdiya'nın milliyetçi politikaları nedeniyle ilişkiler düşük düzeyde kaldıysa da Şevardnadze döneminde iki ülke arasında iyi ilişkiler kuruldu. Gürcistan'ın Türkiye yakınlaşmasının nedenlerine baktığımızda ilk olarak Hazar havzası petrolünün Türkiye limanlarında dünya piyasalarına ulaştırılması projelerinde Gürcistan'ında dahil edilmesidir. İkinci olarak, Gürcistan'ın toprak bütünlüğüne en büyük tehdit olarak Rusya'yı görmesi ve bu tehdide karşı Türkiye vasıtasıyla ABD ve NATO ile yakın ilişkiler kurmak istemesidir. Gürcistan ayrıca, SSCB'nin çöküşünden sonra ekonomik olarak çöküntüye girmesi nedeniyle Türkiye'nin yardımlarına ihtiyaç duymaktaydı (Hasanoğlu ve Cemilli, 2006:27).

Türkiye Gürcistan'ın bağımsızlığını tanıyan ilk ülkelerden biridir. Türkiye ile Gürcistan arasında 21 Mayıs 1992 tarihinde diplomatik ilişkilerin kurulduğu protokoller imzalanmıştır. Temmuz 1992'de cumhurbaşkanı düzeyinde gerçekleşen ziyarette iki ülke arasında "Dostluk, İşbirliği ve İyi Komşuluk Anlaşması" imzalanmıştır. Bu anlaşma ile iki ülke birbirlerinin egemenliğine, toprak bütünlüğüne ve bağımsızlığına saygı göstereceği ve sınırların dokunulmazlığı, içişlerine karışmama ilkeleri çerçevesinde ilişkilerin geliştirilmesi yönünde iradelerini ortaya koymuşlardır. Bu anlaşma ile ayrıca 1921 Kars Anlaşması'na bağlılıklarını teyit etmiş ve anlaşma hükümlerine uyacaklarını belirtmişlerdir (Mert, 2004:280). Türkiye, Gürcistan'ın karşı

karşıya kaldığı ayrılıkçı bölgelerden kaynaklanan toprak bütünlüğünü sorununda Gürcistan'ın arkasında durmuştur. Türkiye, Abhazya sorunun çözülmesinde bu çerçevede yaklaşmıştır (Mert, 2004:281).

Gürcistan'ın uluslararası sistemdeki yerinin belirsizliği ülkenin toprak bütünlüğünü ve bağımsızlığını tehdit etmektedir. Gürcistan'ın, Rusya ile Batı arasındaki iki seçeneğin yanında tarafsızlık seçeneği de bulunmaktadır. Gürcistan, güvenlik tehditleri nedeniyle Batı yanlısı dış politika benimsemiş, dış politika hedefi olarak Batı dünyasıyla entegre olmak yönünde belirlemiştir. Gürcistan'ın dış politika hedefleri Türkiye ve Gürcistan'ı yaklaştırmıştır. NATO ve AB üyesi olmak isteyen Gürcistan ile NATO üyesi ve AB ile üyelik müzakeresi sürecinde olan Türkiye arasındaki ilişkiler bu açıdan da önem taşımaktadır. Türkiye, Gürcistan'ın Batı ile bağlantı sağlayacak ülke olması Gürcistan için hayati önem taşımaktadır. Türkiye'nin sorunların çözümü için attığı adımlar yanında, Gürcistan'ın bölgede güvenli kılacak en önemli unsur, Batı ile bağlantılarını güçlendirecek gerçek bir demokrasinin yerleşmesidir. Bu nedenlerle Gürcistan'ın güvenliği açısından Türkiye ve Batının izleyeceği politikalar son derece belirleyici olacaktır. Ancak Batı'da Türkiye gibi ikilemedir. AB ve NATO'nun ateşkes şartlarının uygulanmasında Rusya'ya yaptırım uygulamaması Rusya'yı cesaretlendirmektedir. Ayrıca, Batı'nın ciddi şekilde Rus enerji kaynaklarına bağımlılığının ve Rusya'nın bölgedeki etkinliği nedeniyle Batı'nın Rusya'ya sırtını dönmeyeceği değerlendirilmektedir (Bölme, 2009:6, 11).

Türkiye-Gürcistan ilişkilerine yön veren diğer husus Türkiye'nin aktif ve çok boyutlu dış politika hedefleri olmuştur. Gürcistan ile ilişkilerin gelişmesinde komşularla sıfır problem, yakın bölge ile iyi ilişkiler kurmak, maksimum işbirliği, herkes için güvenlik şeklinde belirlenen politikaların uygulanması etkili olmuştur. Özellikle herkes için güvenlik ilkesi çerçevesinde yürütülen politikalar Gürcistan'ın Türkiye'ye daha çok güven duymasına neden olmuştur (Bölme, 2009:6).

Gürcistan'ın istikrar içinde olması Türkiye açısından da önemlidir. Gürcistan'ın istikrarının bozulması Kafkasya ve Avrasya'nın güvenliğini etkileme kapasitesi taşımaktadır. Türkiye ile Gürcistan arasındaki çok boyutlu ekonomik ilişkilerin varlığı ve Gürcistan'ın enerji güzergahı üzerinde olması Gürcistan'ın istikrarı Türkiye'nin çıkarlarını doğrudan etkilemektedir. Bu nedenle Gürcistan'ın karşı karşıya kaldığı etnik

sorunları yakından izlemektedir. Bunun yanında Türkiye’de yaşayan Gürcistan’daki etnik unsurlara mensup vatandaşlar (özellikle Acar, Abhaz ve Oset kökenliler) Türkiye’nin Gürcistan politikasını etkilemektedir. Türkiye’nin Gürcistan’daki etnik azınlıklarla doğrudan iletişim kurmasının Gürcistan için faydalı olacağı; bu iletişimin bölgedeki Rus etkisini azaltacağı ve Gürcü tarafının da iletişimine olanak sağlayacağı değerlendirilmektedir. Gürcistan tarafı ise bu iletişimin sorunların çözülmesine katkı sağlayacağını ancak, bu iletişimin Tiflis üzerinden yapılmasının daha sağlıklı olacağını savunmaktadır. Gürcistan, yaşadığı sorunları kimlik sorunu görmemekte, sorunun Rusya ile yaşanan ihtilaftan kaynaklandığı ve Türkiye’nin de soruna bu çerçevede yaklaşması gerektiğini savunmaktadır (Bölme, 2009:6-7; Tanrısever, 2004:114-115).

İki ülke arasındaki ilişkileri etkileyen en önemli unsurlardan biri Türkiye-Rusya ilişkileridir. Türkiye’nin Gürcistan politikası Rusya’nın askeri üsler vasıtasıyla maddi varlığı, Gürcistan’ın Abhazya ve Güney Osetya’da yaşadığı sorunlar, NATO’nun Karadeniz’e açılma politikası ve Gürcistan’ın NATO’ya üye olmak istemesi gibi nedenler Türkiye-Rusya ilişkilerini de etkilemektedir. Türkiye, iki ülke arasındaki ilişkilerde denge kurmaya ve Türkiye’nin komşusu ve en önemli ticaret ortağı olan Rusya ile ilişkilere zarar vermeden Gürcistan ile ilişkileri yürütmeye çalışmaktadır. Türkiye bu çerçevede bölgesel işbirliğini artırmaya önem vermektedir. Bölgesel işbirliği sayesinde Türkiye-Rusya ilişkilerinde hareket alanı sağlanmakta, Rusya’yı dışlamadan politikalar izlenebilmektedir. Türkiye bu dengeleri gözeterek, Ağustos 2008 Gürcistan-Rus Savaşından sonra “Kafkasya İstikrar ve İşbirliği Platformu” önerisiyle sorunun taraflarını bir araya getirerek, krizlere bu platformun çatısı altında çözüm bulunmasına çalışmıştır. Türkiye, sorun çözülmeseyse bile bölge içinde kalmasını istemektedir. Bu nedenle Türkiye, savaş sırasında Gürcistan’a yardım için gelen ABD gemilerinin Karadeniz’e girmesine Montrö çerçevesinde izin vermemiş, NATO-Rusya geriliminin Karadeniz’de bir savaşa dönüşmesini önlemiştir. Ağustos 2008 Gürcistan-Rus Savaşı, Sovyetler Birliği döneminde varlığını koruyan ve dondurulmuş olan sorunların gün yüzüne çıkmasının ispatı olmuştur. Bu durum bölge güvenliği için bir sorundur. Türkiye bu sorunda Rusya-Gürcistan ikileminde kalmış ve çok taraflı güvenlik ve istikrar politikasıyla dengeyi korumaya çalışmıştır. Türkiye, bölgedeki sorunların çözümü için atılacak adımlarda her türlü bölgesel aktörün çözüme dahil edilmesini istemiştir (Bölme, 2009:7, 10-11; Kasım, 2009:71).

Türkiye Gürcistan'ın en önemli siyasi ve ticari ortaklarından. İki ülke arasındaki çok boyutlu ilişkiler Gürcistan'ın bağımsızlığından kazanmasından sonra artmaya başlamıştır. Gürcistan pek çok alanda Türkiye ile anlaşmalar yapmış ve kısa sürede Gürcistan'ın en büyük ticaret ortağı haline gelmiştir. Günümüzde, 2008 verilerine göre, iki ülke arasındaki yıllık ticaret hacmi 1 milyar 100 milyon dolara çıkmıştır. Ayrıca, Gürcistan'ın Batı ile kurduğu ilişkilerin artması ile Türkiye Gürcistan'ı savunma alanında da desteklemeye başlamıştır. Türkiye ile Gürcistan arasındaki ilişkileri güçlendiren bir başka alan enerji boru hatlarının önemidir. Her iki ülkeden geçen boru hatları iki ülke arasındaki ilişkilerin gelişmesine katkı sağlamıştır. Boru hatları iki ülkenin stratejik önemini artırmış ve Rusya'nın enerji üzerindeki etkinliğinin azaltılmasında kazançlı çıkmışlardır. Türkiye ayrıca enerji hatları geçiş merkezi olması politikası açısından da Gürcistan ile işbirliğini pekiştirmektedir. Günümüzde de Türkiye-Gürcistan ilişkileri ileri düzeydedir. İki ülke siyasi, ekonomik ve kültürel alanlarda işbirliği daha ileri boyutlara gelmeye başlamıştır. Türkiye 2006 yılından beri Gürcistan'a vize uygulamamaktadır. Ayrıca Türkiye 2001 yılından beri Gürcistan'ın en büyük ticaret ortağıdır. 500'e yakın Türk firması Gürcistan'da faaliyet göstermektedir. Türk firmasının inşa ettiği Batum havaalanı ortaklaşa kullanılmaktadır. 13 Temmuz 2009 tarihinde imzalanarak yürürlüğe girmesiyle geçiş ülkesi olan iki ülkenin ilişkilerini daha da artırmıştır (Bölme, 2009:5-6; Çevikalp, 2009). Bu gelişmelere paralel olarak 2011 yılında iki ülke arasındaki geçişleri sağlayan Sarp sınır kapısına ek olarak Muratlı ve Camili sınır kapılarından da sınır geçişleri için anlaşma yapıldı. Ayrıca, Sarp sınır kapısında tek pencere uygulamasına geçilerek geçişlerin pasaport yerine kimlikle de mümkün olabileceği konusunda uzlaşma sağlanmıştır.

Türkiye ile Gürcistan arasında olumlu ilişkilere rağmen, Gürcistan'ın milliyetçi politikaları iki ülke arasındaki ilişkileri olumsuz yönde etkileyecek boyutlar taşımaktadır. Bu konuda yapılan değerlendirmelerde Türkiye'nin Gürcistan'ın toprak bütünlüğüne gösterdiği hassasiyete karşılık, Gürcü tarafının etnik ve dinsel milliyetçilik faaliyetleri ile iki ülke arasındaki ilişkilere zarar verdiği ifade edilmektedir (Saraç, 02/03/11). Uzmanlar, heterojen bir ülke olan Gürcistan'da farklı dinden ve dilden olan azınlıklara müsamaha gösterilmediğini ve yoğun bir Gürcüleştirme ve Hıristiyanlaştırma politikasının yürütüldüğünü belirtmektedirler. Ortodoks kilisesinin devlet ve toplum içindeki yeri, toplumun dindar yapısı ve kendilerini ilk ve asıl

Hıristiyan olarak görmelerinden dolayı devlet eliyle kiliseler yapılmakta, ülkenin en görünür yerlerde büyük haçlar dikilmekte; bu sayede Hıristiyan olmayanlar üzerinde toplumsal ve psikolojik baskı oluşturulmaktadır. Gürcistan'ın bu din eksenli toplumu homojenleştirme eğilimi, kendilerini Gürcülerden farklı gören etnik ve dini grupları tedirgin etmekte ve Gürcülere karşı güvensizlik oluşturmaktadır. Bu baskı Acara Özerk Cumhuriyeti'nde de yapılmaktadır. Acaristan'ın özerkliğini kaldıracak derecede sınırlayan Gürcü yönetimi, bölgede ayrıca Gürcüleştirme ve Hıristiyanlaştırma politikaları uygulamaktadır. Bu politikalar Gürcistan'ın sorunlu bölgeleri olan Abhazya ve Güney Osetya'da, sıranın kendilerine geleceği kaygılarına yol açtı ve merkezi yönetime karşı güvensizlik oluşturdu. Gürcistan'ın bu tavrı sorunlu bölgelerin daha fazla Rus etkisine girmesine neden oldu. Bu nedenle, Gürcistan'da yaşayan Türkiye'ye akraba topluluklara (Azeri, Abaza, Acara, Ahıskalı, Çerkez) karşı yukarıda bahsedilen uygulamalar iki ülke arasındaki ilişkilere zarar verebilecek niteliktedir (Akpınar, 2008).

2.1.3.5. İran'ın Gürcistan Politikası

Genel olarak İran'ın Güney Kafkasya politikası güvenlik eksenli olmuştur. Rusya'nın Kafkasya'daki varlığı güvenlik algılamasının en önemli faktördür. Kafkasya ayrıca İran tarihinde önemli yer tutmuştur. Matbaa, kitap gibi kültürel araçlar Kafkasya'dan İran'a geçmiş, İran'ın modernleşme ve demokratikleşmesine katkıda bulunmuştur (Keskin, 2009:1).

İran, Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra güvenlik ve ideolojik olarak rahatlama sağlamıştır. İran ile Rusya arasında Azerbaycan, Ermenistan ve Türkmenistan gibi devletler yer almıştır. Ayrıca, Sovyetlerden gelen ideolojik tehdit de ortadan kalkmıştır. İran ayrıca, Güney Kafkasya'da ortaya çıkan yeni devletleri uluslararası yalnızlıktan kurtulmak için fırsat olarak görmüştür. Bunun yanında İran bölgeye, nüfuzunu artırabileceği bir etkinlik alanı olarak görmeye başlamıştır. Ancak İran'ın rejimi ve ona duyulan güvensizlik, bölgedeki Türklere karşı baskı kurması, Türkiye ve ABD'nin bölgedeki etkinliği gibi nedenlerle bölgede etkinliği sınırlı kalmış ve bu boşlukta ortaya çıkan milliyetçi akımlar ve etnik problemler nedeniyle bölgede İran için yeni tehdit alanları meydana çıkarmıştır. Özellikle Kafkaslardaki Türk varlığı İran'ı tedirgin etmektedir. 25 milyon civarında Azerbaycan Türkü barındıran İran, Azerbaycan'dan gelen milliyetçilik hareketlerinden etkilenmektedir. Azerbaycan-Ermenistan savaşı

sırasında milliyetçi hareketlenmeler daha çok hissedilmiştir. Ayrıca bölge Batı'nın nüfuz alanı içine girmiştir. İran bu nedenle Güney Kafkasya'da Rusya merkezli politikalar izlemeye başlamış ve bölgede Rusya'nın çıkarlarını dikkate almaya başlamıştır (Ağacan, 2011; Keskin, 2009:2-5).

İran-Gürcistan ilişkileri, Gürcistan'ın bağımsızlığının ilk yıllarında iki ülke arasında sınırın olmaması ve Rusya'nın etkisi gibi nedenlerle düşük düzeyde kalmıştır. İki ülke arasındaki diplomatik ilişkiler, 1992 yılında başlamıştır. 2000'li yıllarda iki ülke ilişkiler ticaretin geliştirilmesi, çatışmaların çözülmesi temelinde yoğunlaşmaya başlamıştır. Gül Devrimi sonrasında iktidara gelen Saakaşvili'nin Rusya ile yaşadığı sorunlar Gürcistan'ın alternatif enerji temin yoluna itmiş ve İran'a yaklaştırmıştır. Bu çerçevede İran-Ermenistan arasındaki enerji hatlarının Gürcistan'a uzatılması gündeme gelmiştir. Enerji konusundaki işbirliğinin yanında İran, Gürcistan'a ekonomik yardım yapmayı taahhüt etmiştir. İki ülke arasındaki yakınlaşma etnik çatışmaların çözülmesi konusunda da görülmektedir. İran Gürcistan'ın toprak bütünlüğünü desteklemektedir. Bu çerçevede İran tarafınca, Abhazya sorununun çözülmesinde İran'ın Gürcistan'a katkı yapabileceği ifade edilmiştir (Kalkan, 2010:179-181).

İran, son dönemde bölgeyle olan ilişkilerine önem vermektedir. Bu ilişkilere verilen önemde Karadeniz'in artan önemi, Gürcistan'ın ABD'ye yakınlaşması ve NATO'ya girmek istemesi gibi nedenler etkili olmuştur. Gürcistan'ın içinde bulunduğu istikrarsızlığın İran'ı da etkileyebilme durumu ve Gül Devrimi'nin İran için örnek teşkil edebileceğine dair beklentiler de İran'ı endişelendirmektedir. Ayrıca, iki ülke arasındaki ilişkilerde ABD unsuru, sıkıntılı bir durum arz etmektedir. İran ile ABD arasındaki nükleer gerginliğin savaşa dönüşmesi ve bu savaşta Gürcistan topraklarının kullanılması ihtimali Gürcistan-İran ilişkilerine oldukça zarar verebilecek boyutlar taşımaktadır (Keskin, 2009:6; Kalkan, 2010:182).

2.2. Acara Özerk Cumhuriyeti

Acara¹⁰ Özerk Cumhuriyeti, Gürcistan'ın güneybatısında Türkiye-Gürcistan sınırında yer alan özerk bir cumhuriyettir. Sovyetler Birliği egemenliği altındayken Gürcistan

¹⁰ Türkçe: Acara, Acaristan. Gürcüce: Açh`ara (აჭარა). Rusça: Adzjaria (Аджария). İngilizce: Ajaria, Adjaria, Adzharia, Adzhara, Ajara, Achara. Fransızca: Adjarie. Almanca: Adscharien, Adschara (Fors, 2006:6).

içerisinde, 1921 tarihli Moskova ve Kars Anlaşmaları hükümlerine göre 16 Temmuz 1921 tarihinde kuruldu. Acara Özerk Cumhuriyeti'nin ilk kurulduğundaki ismi Acara Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyetiydi. Yönetim merkezi Batum olan özerk cumhuriyet Türkiye'nin kuzeydoğusundaki Artvin ve Ardahan illerine komşudur. Kuzeyinde Acara dağları ve İmeretya, güneyinde Artvin ve Ardahan, doğusunda Suram dağları ve Ahıska, batısında Karadeniz bulunmaktadır. Acara Özerk Cumhuriyeti'nin yüzölçümü 2911 kilometrekaredir. Türkiye ile Acara Özerk Cumhuriyeti arasında Sarp Sınır Kapısı ile bağlantı sağlanmaktadır. Türkiye'den başlayıp Acara topraklarından geçen Çoruh nehrinden başka Çoruh'a karışan Acara çayı en önemli nehirleridir (Hasanoğlu ve Cemilli, 2006:130; Zeyrek, 2001:9).

2009 nüfus sayımı verilerine göre Acara Özerk Cumhuriyeti'nin nüfusu 382.400'dür. Acara Özerk Cumhuriyeti'nin merkezi olan Batum'un nüfusu 122.500'dür. Nüfusun %93.4'ü Gürcüler (Acarlar¹¹ dahil), %2.4'ü Ruslar, %2.3'ü Ermeniler, %0.6'sı Rumlar, %0.4'ü Abhazlar, %0.2'si Ukraynalılar ve %0.2'si de diğer etnik gruplardan oluşmaktadır. Acaristan'ın yerli halkı kendilerini etnik olarak Acarlar (Acarlebi) olarak tanımlar. Günlük yaşamda Gürcücenin farklı bir lehçesini (Acarca-Acaruli¹²) konuşurlar. Acara Özerk Cumhuriyeti'nde tahminlere göre %30 ile %50 arasında Hanefi mezhebine mensup Müslüman yaşadığı tahmin edilmektedir. Diğer önemli dini grup ise Gürcü Ortodoks Hıristiyanlardan oluşmaktadır. Az da olsa Ermeni Hıristiyan, Rum Katolik ve diğer dini gruplar bulunmaktadır (www.citypopulation.de, 10.04.2011; Batum ve Havalisi Kültür Derneği Yayını, 17; www.geostat.ge, 10.04.2011; Books LLC, 2010:11).

2.2.1. Acarların Etnik Kökeni

Destani tarih yazınında Acaraların kökeninin Nuh-Nebi oğlu Yafes oğlu Targamos adlı atadan türeyen Eger (Eger/Eker: Açar/Acara) kavmine dayandırılmaktadır. Egerler Acara'nın tarihi ismi olan Kolhis/Kolhid'de yaşamaktaydılar. Kolhis halkı Eger'den gelmiş olduğundan bu halka Eger/Egerli adı verildiği, Acar isminin de Eger

¹¹ Türkçe: Acarlar, Acaralar, Acaralılar. Gürcüce: Açh`arlebi (აჭარლები). Rusça: Adzhartsev (Аджарцы). İngilizce: Ajars, Ajarians, Adjars, Adjarians, Adzhars, Achars. Fransızca: Adjars. Almanca: Adscharen (Fors, 2006:6; tdk.org.tr, 10.05.2011).

¹² Türkçe: Acarca, Acaraca. Gürcüce: Açh`aruli (აჭარული). İngilizce: Adjaran, Adzharian, Acharan. Almanca: Atscharrisch (www.gamarcoba.com, 08.05.2011).

kelimesinden türetildiği belirtilmektedir (Zeyrek, 2001:11; Batum ve Havalisi Kültür Derneği, 5-6).

Sovyet Ansiklopedisine göre eski Yunan yazarlarınca Kolhis adı verilen bir kavmin kalıntısı olarak kabul etmektedirler. Acarlar 12. yüzyılda Gürcü etkisi altına girmişlerdir. Bu tarihlerde Arapların istilasına uğrayan Gürcülerin batıya doğru kaçtıkları ve Acarlarla yüz yüze gelerek dil ve kültür bakımından onları etkisi altına aldıkları ifade edilmektedir (Zeyrek, 2001:12).

Bir başka görüşe göre Acarlar, yerli kavimlerle bölgede koloniler kuran Yunanlılar ve Romalıların kaynaşmasından meydana gelmiştir. 7. yüzyıldan başlayarak Acara'ya Gürcülerin bir kolu olan Kartların/Kartlıların akınıyla Acarlar kültür ve dil bakımından etkilenmişlerdir. Bu ilişki bölgenin İran tarafından işgaliyle başlamıştır. Arapların Tiflis'e yerleşmeleri ile bu ilişki daha da artmıştır (Batum ve Havalisi Kültür Derneği, 5-6).

Tarihçi Zeki Velidi Togan, Acar isminin bölgede bir dönem hükümlük kurmuş olan Ağaçeri zümresinden geçmiş olabileceğini belirtmektedir. Çünkü Anadolu, İran ve Azerbaycan'da Türkmenlerin bir oymak ismi olan "Acarlu" kelimesi "Ağaçerili" şeklinde de ifade edilmekteydi (Zeyrek, 2001:12; Togan, 1981:258).

Acarlar, 1926 Sovyet nüfus sayımında Gürcülerden farklı bir halk olarak sayılmışlardır. Bu sayımda nüfusları, Hanefi mezhebine mensup Müslüman Acar olarak 71.390 kişi olarak tespit edilmiştir. 1939 yılında yapılan nüfus sayımında ise Gürcülerin etnografik bir grubu olarak Gürcü nüfusu içinde sayılmışlardır. İznik Batum ve Havalisi Kültür Derneğince yayınlanan Acaristan Özerk Cumhuriyeti kitapçığına göre Acarlar kendilerini Gürcülerden ayrı görmektedirler. Moskova ve Lozan Anlaşmalarına müzakereci olarak katılan Dr. Rıza Nur hatıratında "bizde Acarlara Gürcü derler. Burada bunlara Gürcü dersiniz size kuşun atarlar. Bu kelimeyi büyük hakaret sayarlar" diye yazmıştır (Zeyrek, 2001:13; Batum ve Havalisi Kültür Derneği Yayını:V, 17; Nur, 1993:129).

Yukarıda yapılan açıklamalardan da anlaşılacağı gibi Acarların etnik kökenleri, bu halkın tarihi geçmişinin incelenmesinin zor ve karmaşık olmasından dolayı tam olarak bilinmemektedir. Acarların ilk menşei, M.Ö. 7.-3. yüzyıllarda Kafkasya'nın güney

batısında yaşayan Kolhi halkı olduğu bilinmektedir. Daha sonra sırasıyla Pontus Çarlığı (M.Ö. 301-64), Lazistan Çarlığı 2. yy.), Bizans İmparatorluğu (4-6. yy.) hakimiyeti altına girmişlerdir. M.S. 7-8. yüzyıllarda Gürcülerin etkisi altına giren Acara daha sonra Araplar ve 10 ve 11. yüzyıllarda Türkler tarafından ele geçirilmiştir. 1479-1514 yıllarında Acara Osmanlıların hakimiyetine girmiştir. 19. yüzyıl sonlarına kadar Osmanlı Devleti içinde yaşayan Acaralar, büyük ölçüde Müslüman Türk kültürünü benimsemişlerdir. 13 Temmuz 1878 tarihli Berlin Anlaşmasına göre bölge Rusya'ya bağlı olan Gürcistan'a terk edilmiştir. Bu dönemde Acarların büyük bir kısmı Anadolu'ya göç etmiştir. Acara, 3 Mart 1918 Brest-Litovsk Anlaşmasının gereği olarak Türkiye'ye geri verilmiştir. 1921 tarihli Moskova Anlaşmasının 2. ve Kars Anlaşmasının 6. maddesi gereğince, Acara topraklarının bir kısmı (Acara Özerk Cumhuriyeti'nin toprakları) Gürcistan'a, diğer kısmı ise Türkiye'ye (Artvin ve çevresi) verilmiştir (Murtazaoglu, 2004:51-52)¹³.

2.2.1. Acara Tarihi

Çok eski tarihi geçmiş olan Acara bölgesine M.Ö. X. yüzyıldan itibaren Kolhis (Kolhet-Kolhida) adı verilmişti. Yunan denizcileri bu yüzyıldan itibaren bölgede koloniler kurmaya başladılar (Sarı, 2010:16; Zeyrek, 2001:18). M.Ö. VI. yüzyılda bugünkü Gürcistan'ın batı bölgesinde eski Yunan belgelerinde Kolhet Krallığı olarak geçen İberya'dan ayrı ve bağımsız bir krallık ortaya çıktı. Eski Kolhida Krallığı Abhazya'dan başlayarak Doğu Karadeniz kıyı boyunca uzanmaktaydı. Arkeolojik bulgularda ve yazılı

¹³ Murtazaoglu'na göre; "Acaralılar, yaklaşık 2500 yıllık süreçte farklı milletlerle birlikte yaşamış bir halktır. İşte bu husus, Acaralıların ilk kökenleri olan Kolhi halkının mahiyetini taşıyan bir halk olup olmadığı, bunların etnik teşekkülünde birlikte yaşadıkları milletlere iştirak edip etmedikleri veya bu milletlerle kaynaşıp yeni bir etnik topluluk oluşturup oluşturmadıkları karmaşık soruları gündeme getirmektedir. Dolayısıyla, Acaralıların etnik kökenleri ile ilgili araştırmalar farklı görüşler ortaya çıkarmıştır. Kimilerine göre bunlar Gürcü kökenli, kimilerine göre Eski Yunan uygarlığı etkisi altında kalmış olup dağlık bölgelerde yaşayan Gürcülerden farklı kültüre sahip bir halk, kimilerine göre Türk asıllı Kuman-Kıpçak, kimilerine göre de yerli kavimlerle Yunan ve Roma karışmasından meydana gelen ve daha sonra Kartvel tesirine maruz kalan bir kavimdir.

Bu halkın asırlarca farklı milletlerle birlikte yaşadığını hesaba katarsak, bunların etnik teşekkülünde Yunanlılar ve Romalılar değil, Bizanslılar, Araplar, Gürcüler, Türkler ve diğer milletlerin de iştirak etmiş olabileceği muhtemeldir. A. Zeki Velidi Togan'ın da ifade ettiği gibi, bu milletlerden başlıca rolü oynayan, 'buraya gelip hükümdarlık eden ve Acaralılara büyük etki yapıp 'Acari' ismini verenler ve daha sonra aralarında eriyen Ağaçeri Türkleri oldukları da kuvvetli ihtimallerden biridir' (Togan, 1981:309). XII-XVI. yüzyıllar arasında Acaralılar, Gürcistan Devleti içinde yaşadıkları esnada, Gürcülerle, özellikle dil açısından tamamen kaynaşıp Gürcü milletinin ayrılmaz bir parçası haline gelmişlerdir." (Murtazaoglu, 2004:51-53).

kaynaklarda bu bölgede üretim ve ticaretin çok geliştiği belirtilmektedir (Berdzenişvili ve Canaşia, 2000:55; Bala, 1945:837).

Acara bölgesi M.Ö. 64-63 yıllarında Romalıların egemenliği altına girdi (Çiloğlu, 1993:35-36). Bu dönemde Batum ve çevresi, askeri ve ticari olarak gelişmeye başladı ve bu gelişmeye paralel olarak buralarda yerleşim yerleri kuruldu. Roma İmparatorluğu ikiye ayrıldıktan sonra M.S. 6. yüzyılda Bizans egemenliği altına girdi. Bizanslılar bölgeyi yönetimi altındaki Egris (Laz) Krallığı himayesine verdi. Bu dönemde bölge Bizans-İran mücadelesinin alanı oldu (Sarı, 2010:18). Bu mücadelelerde üstün gelen Bizanslılar, bölgedeki egemenliğini Müslüman Arapların bölgeye gelişlerine kadar sürdürdüler.

Bizans'tan sonra Hz. Osman zamanında Müslüman Araplar, 645 yılında Tiflis'i ele geçirdiler. Emeviler zamanında ise Acara bölgesi Arapların eline geçti. Müslüman Araplar 10. yüzyıla kadar bölgedeki hakimiyetlerini sürdürmüşlerdir. Arap hakimiyetinin yıkılmasıyla feodal prenslikler ortaya çıkmıştır. Prenslikler arasında Gürcistan'ı tek bir devletin çatısı altında birleştirme mücadeleleri yaşanmıştır. 10. yüzyılda Gürcistan Birleşik Krallığı kurulmuştur. Acara da bu krallığın egemenliği altına girdi ve Samtskhe-Saatabago prensleri tarafından yönetildi (Sarı, 2010:19). Fakat Acara Bölgesinde Gürcistan Birleşik Krallığının egemenliği uzun sürmemiştir.

1071'de Selçukluların Bizanslıları yenmesinden sonra Anadolu kapıları Selçuklulara açılmış, bu tarihten itibaren de Kafkasya'ya doğru Selçuklu akınları başlamıştır. Selçuklular, verimli topraklar olan bütün Çoruh boyları ve Gürcistan'ın büyük bölümünü ve 1088'de Tiflis'i ele geçirdiler. Bu dönemde buralara, özellikle de Ahıska ve Batum çevrelerinde Türkmen grupları yerleştirilmiştir. Selçukluların ilerleyişini durduramayan Gürcü Kralı Bagratoğullarından IV. David (1089-1125), Kuzey Kafkasya'da Hazarların yerini almış olan Kıpçaklardan büyük bir topluluğu Daryal geçidi yoluyla Gürcistan'a getirip iskan etti. Bu topluluktan 50.000 kişilik ordu oluşturdu. Kral David bu ordu sayesinde Gürcistan'da birliği sağladı ve Selçukluları yenerek Gürcistan'ı tekrara bağımsızlığa kavuşturdu ve bölgeye tekrar egemen oldu. Ele geçirilen Kür ve Çoruh boylarını Müslümanlara karşı koruyabilmek için Kıpçaklar aileleriyle birlikte buraya yerleştirildiler. Gürcü Kralı IV. David'in ölmesinden sonra yerine geçen oğlu I.Demetre, Kür ve Çoruh boylarındaki arazileri Kıpçaklara verdi ve

Kıpçaklarda buralara yerleşmeye başladılar. Yaklaşık 500.000'i bulan nüfusları ile Kıpçaklar bu tarihten itibaren bölge tarihinde etnik, siyasi, kültürel yönlerden çok önemli rol oynadılar (Gül, 2009:79-80; Bala, 1945:839-840; Özdemir: 2002:52-54). Gürcülere en parlak devrini yaşatan III. Giorgi'nin kızı Kraliçe Tamara (1184-1213), Acara bölgesine de hakim olmuştur, ancak bu dönem uzun sürmemiştir.

1238 yılında Acara bölgesi Moğolların istilasına uğradı. Bu istila sırasında birkaç Gürcü prenslikleri arasında el değiştirdikten sonra Trabzon İmparatorluğu'nun egemenliği altına girdi. 1386 yılından itibaren Timur hakimiyetine giren Acara bölgesine Gurya Prensiği egemen oldu (Sarı, 2010:20). İlhanlılar döneminde Yukarı Kür ve Çoruh boylarında 1268 yılında Atabekler yönetimi kuruldu. Bu bölgelere de Sa-Atabago (Atabek Yurdu) denildi. Bir dönem güçlenen Gürcü prensliklerin egemenliği altına giren Atabek yurdu, 1477 yılındaki Akkoyunlu seferlerinden sonra beş bölgeye ayrıldı. Bu beş bölgeden biri olan ve merkezi Şavşat olan "Maçakhalet-Şavşet" sancağı 1479 yılında Osmanlı egemenliği altına girdi. Atabeklerin Maçahel-Şavşat kolu Lala Mustafa Paşa'nın gayretleriyle 1573 yılında İslam dinini kabul etti. 1578 yılında Lala Mustafa Paşa tarafından kurulan Çıldır Eyaleti'nden sonra Çıldır Atabekleri adı verildi (Özdemir, 2002:65-69). Bu beyliğin Acara ve Artvin bölgesi için önemi Gürcistan Bagratlı Krallığına karşı mücadele etmeleri ve dolayısıyla Osmanlıların bölgeyi ele geçirmelerini kolaylaştırmalarından kaynaklanmaktadır.

Osmanlılar XV. yüzyılın ortalarından itibaren Gürcistan'la ilgilemeye başladılar. Fatih Sultan Mehmet 1461 yılında Trabzon'u alarak Gürcülerin Bizans'la olan bağlantısını kesti. Acara (Batum) ve çevresini 1479 yılında ele geçiren Osmanlılar Yavuz Sultan Selim'in Trabzon Valiliği sırasında Gürcistan'ın içlerine seferler yapıldı. 1508'de Kutayis (İmeret)'e kadar olan yerleri ele geçirmiştir. Bu arada Çıldır Atabeklerine bağlı olan Şavşat, İmerhev, Maçahel ve Acara kesimlerinin beyleri kendi istekleriyle Müslümanlığı kabul ederek Osmanlı egemenliğine girmişlerdir. Yavuz Selim yaptığı seferler sırasında Arhavi, Hopa ve Borçka kesimlerini aldı. Böylece Yavuz Selim Batı Gürcistan'ı Osmanlı egemenliği altına almıştır (Gül, 2009:84-85; Karamanlı, 1996:314).

Kanuni Sultan Süleyman zamanında Osmanlı Devleti'nin Acara topraklarının bulunduğu Batı Gürcistan'daki varlığı pekiştirilmiştir. Bu dönemde idari düzenlemeler yapılarak yeni sancaklar kurulmuştur. Bu sancaklar Ardanuç Sancağı (1551), Livane

Sancağı (1553), Şavşat Sancağı (1553), İmerhev Sancağı (1553), Acara Sancağı (1561), Batum Sancağı (1565), Tavuskar Sancağı (1574), Maçahel Sancağı (1553)'dir. Bu sancaklardan Şavşat, Maçahel ve İmerkhev Sancaklara üç kardeş bey atanmıştır. Bu kardeşler kendi istekleriyle Müslümanlığı kabul etmişlerdir (Gül, 2009:86).

Gürcistan'da Osmanlı varlığının yerleşmesi ve kuvvetlenmesi sonucunda bölge halkı özellikle Batı ve Güney Gürcistan kesimleri Müslümanlığı benimsemeye başladılar. Bölge halkının Müslümanlığı benimsemesi ile Hıristiyan Gürcüler arasında yaşam tarzı farklılıkları oluşmaya başlamıştır (Gül, 2009:88). Bu farklıklar Acaraların etnoğrafik grup haline gelmelerine ve bu temelde özerklik elde etmesine yol açtı.

Sokullu Mehmet Paşa'nın sadrazamlığı döneminde Erzurum Beylerbeyi olan Lala Mustafa Paşa Gürcistan'a sefer düzenlemiştir. Gürcistan'a giren paşa, Safevi'leri yenilgiye uğratarak 1578 yılında Ahıska ve Ahılkelek Osmanlı idaresine geçmiştir. Lala Mustafa Paşa yeni bir idari örgütlenmeye giderek 1578'de merkezi Çıldır olan Çıldır Eyaleti'ni kurmuş ve diğer bölge sancaklarını da buraya bağlamıştır (Gül, 2009:86-87). Bu sancaklar içinde "Acara Sancağı" da bulunuyordu. Daha sonra Çıldır Eyaleti genişledi ve Livane, Şavşat, Maçahel Sancakları da bu eyalete dahil edildi. 1867 yılında Çıldır Eyaleti sancağa dönüştürülerek merkezi Çıldır olan Çıldır Sancağı kurularak Erzurum Eyaletine bağlanmıştır. Merkezi Oltu olan ve Artvin, Ardanuç, Yusufeli ve Şavşat kesimlerini de kapsayan "Çıldır Sancağı" kuruldu. Livane kazaları, Borçka, Acara, Maçahel, Hopa ve Arhavi ise Trabzon eyaletine bağlı merkezi Batum olan "Lazistan Sancağı" içinde yer almıştır. (Özdemir, 2002:139-142; Ababay, 2000:269, 292, 413, 428).

Gürcistan'ın 1801 yılında Rusya tarafından ilhak edilmesiyle Osmanlı Devleti'nin Acara'daki varlığı Rus tehdidi altına girdi. 1803 yılında Ahıska paşası olan Selim Paşa Ruslara güvenerek Müslüman Gürcü yönetimini kurmaya çalıştı, ancak başarılı olamadı. Ruslar 1828-1829 Savaşı'ndan sonra imzalanan Edirne Anlaşması'yla Batum hariç Acara topraklarının bir kısmını ele geçirdiler. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra 1878 yılında imzalanan Ayastefanos ve Berlin Anlaşmaları ile Osmanlı Devleti Çürüksu, Batum, Kars, Ardahan, Artvin, Ardanuç, Borçka, Şavşat Ruslara bırakıldı. Bu savaştan sonra Acara Müslümanları ülkelerini terk etmek zorunda kaldılar ve Türkiye'ye göç ettiler (Çiloğlu, 1993:78-80; Sarı, 2010:24-25).

Rus egemenliğinde Acara Bölgesinde yeni bir örgütlenmeye gidilerek ve Batum Oblastı (ilçe) kuruldu. Artvin, Ardanuç, Borçka ve Şavşat Batum Oblastı'na bağlanarak Batum'dan yönetildi. Batum Oblastı Rusya'ya bağlı olan Gürcistan'a verildi (Ababay, 2000:431; Özdemir, 2002:197).

Rusya 1. Dünya Savaşından çekilmesinden sonra imzalanan 3 Mart 1918 tarihli Brest-Litovsk Anlaşması'yla Kars, Ardahan ve Batum Türkiye'ye geri verilmiştir. Osmanlı ordusu bu anlaşmaya dayanarak Rus ordusunun çekildiği yerleri tekrar ele geçirmiş ve Batum'un boşaltılmasını istemiştir. Bunun üzerine Gürcüler Osmanlı ordusu ile savaşmış, ancak yenilerek geri çekilmişlerdir. 9 Nisan 1918 tarihinde Batum'da barış görüşmeleri yapılmıştır Daha sonra Batum Mondros Mütarekesinden sonra İngilizlerin işgaline uğradı (Ağacan, 2001; İznik Batum ve Havalisi Kültür Derneği, 8-9). İngilizler 20 Haziran 1920'de bölgeyi Gürcistan'a devretti. Gürcistan'ın Sovyet Rusya tarafından işgal edildiği sıra Türk ordusu Batum'a girdi. Bu arada Sovyet Rusya ordusu da batıya doğru harekete geçti. Bu dönemde Kurtuluş Savaşını veren Türk Hükümeti Sovyet Rusya'nın desteğini kaybetmemek için 16 Mart 1921 Moskova ve 13 Ekim 1921 Kars Anlaşmaları ile bölge özerklik statüsü ile Gürcistan'a bırakıldı. Kars Anlaşmasınının 6. maddesinde bölge halkına, Batum limanı ve bölgesi üzerinde geniş yönetsel özerklik hakkı verilmiştir. Bu özerklik statüsü ile her topluluğun kültürel ve dinsel haklarını sağlayacak ve bu halkın yaşadığı yerlerde isteklerine uygun bir tarım toprakları rejimi kurma imkanına sahip olacak şekilde geniş bir yönetsel özerklik tanınmıştır (Bolat 2006:335-336; Mert, 2004:58). Özerklik ilan edildikten sonra Gürcistan Devrim Komitesi 16 Temmuz 1921'de Acara Özerk Cumhuriyeti'nin kurulduğunu ilan etmiştir (İznik Batum ve Havalisi Kültür Derneği, 16).

Acara Özerk Cumhuriyeti, Sovyetler Birliği döneminde özerkliği hukuken devam etmiş ancak fiilen özerklik ihlalleri yaşanmıştır. Gürcistan'ın bağımsızlığından sonra tam tersi bir durum ortaya çıkmıştır. Acara'nın özerkliği hukuken sağlanmamış, ancak fiilen sağlanmıştır. Hukuki bir yetki belirlemesi olmadan sağlanan özerklik, büyük oranda Abaşidze'nin güç kişiliği tarafından belirlenmiştir. Abaşidze, 1991 yılında Acara Yüksek Konsey'in başkanı oldu. Bu sırada Gürcistan'da patlak veren iç savaşın ülkesinde yayılmasını engelleyen Abaşidze, uygulamaları ile özerkliği pekiştirdi ve bölgeyi istikrarlı ve güvenli bir ortama kavuşturdu. Bu durum Abaşidze'nin politik

duruşunu güçlendirmiş ve zamanla merkezle özerk yapı arasında yetki sorunlarının başlamasına zemin hazırlamıştır (Ağacan, 2001:27). Özellikle Batum limanı ve Sarp sınır kapısı gibi ekonomik ve siyasi bakımdan önemli avantajları iyi değerlendiren Abaşidze, Tiflis'e karşı pozisyonunu güçlendirdi ve yıllarca vergi ve gümrük gelirlerini merkeze aktarmayı reddetti. Abaşidze'nin politikaları sonucunda Acara ekonomisi güçlendi. Kişi başı milli gelir 4000 dolara ulaştı. Bu gelir ülkenin diğer kısımlarına göre dört katı fazlaydı. Liman ve gümrük gelirlerine ek olarak turizm, inşaat, küçük ve orta ölçekli sanayi ve tarım ekonominin diğer unsurlarını oluşturuyordu (ICG, 2004). Bu ekonomik değerlerin paylaşılması noktasında da Abaşidze merkezi otorite ile anlaşmazlıklar yaşamıştır. Bu anlaşmazlıklar zamanla özerk birimle merkez arasında yetki sorunlarına yol açacak ve 2004 yılında Acara Özerk Cumhuriyeti'nin özerklik statüsünün sınırlandırılmasına kadar gidecektir.

Abaşidze ekonomik alandaki başarısını siyasi alana da taşımıştır. 1992 yılında "Gürcistan'ın Canlanması İçin Tüm Gürcistan'ın Birliği" adlı siyasi partiyi kurmuştur. Bu parti, 1992-1995 döneminde parlamentoda 6 milletvekili ile temsil edilmiştir. 1995 seçimlerinde 235 üyeli parlamentoda üye sayısını 31'e çıkarmıştır. 1999 yılı genel seçimlere milletvekili sayısını 58'e çıkaran parti ülkede ikinci parti konumuna yükselmiştir. Ayrıca, Abaşidze'nin partisi 1996 yılında yapılan Acaristan Yüksek Konseyi seçimleri için Şevardnadze'nin başkanlığını yürüttüğü Gürcistan Yurttaşlar Birliği ittifak oluşturmuş ve seçimleri kazanmıştır. Bu ittifak 80 üyeli yüksek konseye 76 üye göndermiştir. Böylece Abaşidze hem ekonomik hem de siyasi olarak Gürcistan'da önemli konuma yükselmiştir. Abaşidze bütün bunlara ek olarak Rusya ile iyi ilişkiler kurmuş ve Batum'da bulunan Rus askeri üssün getirdiği avantajlardan faydalanmıştır. Acaristan güçlenirken Gürcistan ise iç savaş ve etnik problemler nedeniyle zayıf düşmüştür. Merkezi yönetimle özerk yapı arasındaki güç durumunun Acaristan lehine bozulmasıyla merkezle özerk yapı arasındaki ilişkiler hukuk zemininde yürütülememiştir. Ayrıca Gürcistan, Kars Anlaşması'na rağmen 1995 Anayasası'nda özerklik ile ilgili hükme yer vermemesi durumu daha da karmaşıklaştırmıştır (Ağacan, 2001:28).

Acaristan'ın güçlü fiili özerklik durumu 2003 yılından sonra değişmeye başlamıştır. Gürcistan Devlet Başkanı Eduard Şevardnadze ve Aslan Abaşidze 2 Kasım 2003 yılında

Gürcistan parlamento seçimlerinde parlamentoda çoğunluğu sağladı. Bu nedenle Abaşidze, seçimlerin şaibeli olduğu iddiasıyla Tiflis'te başlayan muhalefet gösterilerine karşı sert tavır aldı. Abaşidze'nin sert tavrı nedeniyle Saakaşvili'nin başını çektiği muhalefet arasında gerginlik yaşanmaya başladı. Muhalefetin gösterileri sonucunda Şevardnadze istifa etmiş, buna karşın Abaşidze oluşan yeni yönetimi tanımadığını ve Tiflis'le tüm ilişkilerini kestiğini açıklamıştır. Acaristan yönetimi ayrıca Batum'da olağanüstü hal ilan etmiş ve bölgeye yapılan giriş ve çıkışları kontrol altına aldı (Ağacan, 2004; Bolat, 2006:341-342). Bu gelişmeler Acaristan ile yeni Tiflis yönetimi arasında ciddi krizin habercisi olmuştur.

Gürcistan'daki Gül Devrimi'nin başarıya ulaşmasından sonra 2004 yılında yapılan cumhurbaşkanlığı seçiminde Saakaşvili'nin göreve gelmesiyle Gürcistan, merkezileşme politikalarına ağırlık vermeye başladı. Abaşidze döneminde merkezi yönetimi tanımama seviyesine kadar gelen Acaristan ile Gürcistan arasında yaşanan gerilimin çözümlenmesi, diğer sorunlu bölgelerdeki sorunların çözümü için bir adım olacağı düşünülmektedir. Renkli devrimin başarılı olması, ülkedeki yolsuzlukların üzerine gidileceği vaatlerinin verilmesi ve ayrıca Abaşidze'nin halk desteğini kaybetmesi, ABD'nin açıkça yeni Gürcistan yönetimine destek vermesi gibi Gürcistan açısından sorunun çözümü noktasındaki olumlu koşullar Saakaşvili'yi harekete geçirdi. Askeri hareketi da düşünen Saakaşvili, bölgedeki Rus askeri varlığı nedeniyle bu seçeneğe sıcak bakmadı. Gürcistan yine de sınır bölgelerinde Gürcü ordusunu konuşlandırdı. Abaşidze de Gürcistan'ın olası askeri hareketine karşı köprüleri yıktırdı. Buna karşılık Saakaşvili, Abaşidze'ye ultimatoma vererek 10 gün içinde paramiliter grupların dağıtılması, muhaliflere yapılan baskıların kaldırılması ve diğer taleplerin yerine getirilmesini istedi. Yaşanan gerginlik çatışmaya dönüşmeden Abaşidze iktidarı bırakarak Rusya'ya gitti. Acaristan sorunun çözümünde Rusya'nın tutumu, sorunun çatışmaya dönüşmeden çözülmesinde etkili oldu (Ağacan, 2004).

Gül Devrimi ile iktidara gelen Saakaşvili, Acaristan sorununu ABD'nin desteği ve Rusya'nın da katkısıyla barışçı bir şekilde çözdü. Saakaşvili, Abaşidze rejiminin izlerini ortadan kaldırdı ve merkezi kontrolü sağladı. Acara Özerk Cumhuriyeti'nde Gürcistan Cumhurbaşkanlığı kararnamele uygulandı ve yerel parlamento seçimlerinin yapılması kararlaştırıldı. 7 Mayıs 2004'te yerel seçimler yapılana kadar özerk

cumhuriyeti yönetecek olan 20 üyeli geçici konsey başkanlık kararnamesi ile oluşturuldu. Geçici konseyin başkanlığına Levan Varşalomidze atandı. Ayrıca Saakaşvili, yerel yönetimlerin yöneticileri atama yetkisini de kendisine verdi (ICG, 2004). Tiflis yönetimi ayrıca, Abaşidze'den sonra, merkez ile özerk birim arasındaki ilişkileri belirlemek amacıyla 7 Temmuz 2004'te Gürcistan parlamentosu Acara'nın statüsü hakkında bir kanunu kabul etti. Gürcistan Anayasasındaki (madde 2.3) devletin yapısı ile ilgili "Gürcistan'ın egemenliği tüm ülkede tesis edildikten sonra" belirlenecek hükmüne rağmen bu kanun çıkartıldı. Bu süreçte Gürcistan'da bazı siyasetçiler Acaristan'ın özerkliğinin kaldırılmasına yönelik kampanyalar düzenledi. Saakaşvili yönetimi bu girişimlere tepki göstermesine rağmen çıkarılan yasa Acaristan'ın anayasal özerkliğini katı bir şekilde sınırlandırdı. Bu yasa ile Tiflis'in özerk birim üzerinde kontrolü aşırı bir şekilde artırılarak özerklik "nominal özerkliğe" dönüştürüldü (www.civil.ge, 24.01.2011). Gürcistan parlamentosunca kabul edilen bu tartışmalı yasa merkezi hükümetin özerk cumhuriyet üzerindeki kontrolünü artırmıştır. Muhalefet çevreleri bu yasaya tepki göstererek, bu yasanın özerklik haklarını en düşük seviyelerine indirdiğini, yasanın temel ilke olan merkezi yönetim ile bölge arasında yetki dağılımının ihlal ettiğini ileri sürdüler. Acaristan'ın mevcut siyasi durumu dikkate alınarak ve geçmişte yaşanan sorunlar nedeniyle özerklik yapısı ile bağdaşmayan düzenleme yapıldığı ileri sürülmektedir.

Bu eleştiriler çerçevesinde Gürcistan'daki merkezileşme eğilimlerinin Acaristan'a yansımalarına hukuki açıdan baktığımızda Gürcistan'da yürütme gücünün güçlendirildiğini, buna karşın parlamento gücünün zayıflatıldığını görmekteyiz. Yürütmenin güçlendirilmesi ve dolayısıyla cumhurbaşkanının yetkilerinin artırılması özerk yönetime de yansdı. 2004 yılında yürürlüğe giren "Acaristan Özerk Cumhuriyeti'nin Statüsü Hakkında Gürcistan Anayasal Kanunu"nda;

"Bakanlar Konseyinin Başkanı, Gürcistan Devlet Başkanının teklifi üzerine Yüksek Konsey tarafından seçilir. Bu teklif, Yüksek Konseyin çoğunluğunun güvenini alması muhtemel adaylar önermeyle bağlı olmaksızın Gürcistan Devlet Başkanının takdirindedir. Eğer Yüksek Konsey, Gürcistan Devlet Başkanı'nca teklif edilen aday(ları) ikinci kez onaylamazsa, Gürcistan Devlet Başkanı, Yüksek Konseyi feshedebilir."

hükmü yer almaktadır. Avrupa Konseyi Venedik Komisyonu'nun yaptığı değerlendirmesinde Gürcistan Cumhurbaşkanı'nın bu rolünün demokratik açıdan

kuşkulu ve özerklik statüsü ile bağdaşmadığını belirtmiştir (Kirn ve Khokrishvili, 19.02.2011; www.gamarcoba.com, 19.02.2011). Merkezi yönetimin bu mevzuat düzenlemeleriyle özerk yönetimin özerklik statüsü kısıtlaması 2008 Acara Özerk Cumhuriyeti Anayasası'na da yansımıştır. Acara Özerk Cumhuriyeti Anayasası'nın 30/2. maddesinde 2004 yılındaki düzenlemeye paralel olarak "Gürcistan Devlet Başkanı, Acara Özerk Cumhuriyeti Yüksek Şurası'nın (meclis) Acara Özerk Cumhuriyeti Hükümet Başkanı adayını üst üste iki kere onaylamaması durumunda, Acara Özerk Cumhuriyeti Anayasası Yüksek Şurası'nı feshetme hakkına sahiptir" hükmüne yer verilmiştir. Ayrıca Gürcistan Cumhurbaşkanı'nın Acara Parlamentosunu ve kanunlarını askıya alabilme yetkisi bulunmaktadır. Gürcistan Cumhurbaşkanı, hem seçimle belirlenen Acara Meclisi üzerinde hem de kendi belirlediği yürütme organı üzerinde özerklik yapısıyla bağdaşmayacak nitelikte yetkilerle donatılmıştır.

2013 yılında yürürlüğe girecek olan Ekim 2010 Anayasa değişikliğinde Gürcistan Cumhurbaşkanı, "Acaristan Özerk Cumhuriyeti Hükümet Başkanını, siyasi partilere danıştıktan ve merkezi hükümetle anlaştıktan sonra atama yetkisine sahip olacak" şartı getirilmiştir (www.gamarcoba.com, 19.02.2011). Ancak bu düzenleme Gürcistan'daki hükümet şekli değişikliğine dönük anayasa değişikliği çerçevesinde yapıldığından hukuksal açıdan özerkliğin sınırlılığı sorunun çözümüne katkı yapmayacağı açıktır. Hukuki noktada sağlıklı çözümün özerk yönetim birimlerinin seçimle veya özerk yönetim meclisince belirlenmesi ile gerçekleşeceği belirtilmektedir.

2.2.4. Özerklik İhlalleri ve Türkiye'nin Garantörlüğü

Acara Özerk Cumhuriyeti'ne hukuken özerklik statüsü verilmiş olsa da, özerklik statüsünün dayanağı olan dinsel ve kültürel hakların korunmasında bu statü ne kadar etkili olmuştur? Özerklik statüsünün verildiği ilk yıllardan itibaren *özerklik ihlalleri*¹⁴ yaşanmıştır. Dinsel ve kültürel hakların korunması noktasında yaşanan ihlaller Gürcistan'ın bağımsızlığından sonra da devam etmiştir, günümüzde de devam etmektedir.

Türkiye ile Sovyetler Birliği arasında imzalanan ve Acaristan Özerk Cumhuriyeti'nin kurulması hükümlerini de içeren Moskova Anlaşması görüşmelerinde Türk heyeti

¹⁴ Özerklik ihlalleri konusunda ayrıca bkz. (Murtazaoglu, 2004:63-65, Derluguian, 1998:275-284; Pelkmans, 2005; Arslan, 21.02.2011; Saraç, 2006a; Saraç, 2006c; Akpınar, 2008; Zeyrek, 2001).

içinde yer alan Dr. Rıza Nur hatıratında “Ruslar orada muahedeye hiç bakmaksızın türlü zulümler ediyorlar, bir Rus vilayeti imiş gibi teşkilat yapıyorlar. Halkı hiçbir işe karıştırmıyorlar. Meclis’te şikayet ettim, söylendim. Ne olurdu bari bir defa bile bir nota ile Ruslara bunları hatırlatsaydı ya... Elbet bir tesiri olurdu.” diyerek özerkliğin ilk yıllarında ihlallerin yaşandığına vurgu yapmıştır (Nur, 1993:138).

Özerklik ihlalleri Sovyetler Birliği döneminde de devam etti. Sovyetler Birliği’nin ‘Sovyet Milleti’ yaratma politikaları dolayısıyla Acara halkının özerklik hakları, hukuken korunsada fiilen ihlal edildi. “Acaralıların Siyasi Özerklik Hakkının Sijesi Haline Gelmeleri ve Türkiye’nin Bu Sürece Etkisi” adlı makalenin yazarı Prof. Dr. Fahrettin Murtazaoglu’na göre:

Sovyet Milletini ‘yaratan’ faaliyetler, Acara Özerk Cumhuriyeti’nde Acaralıların ilk önce dinsel haklarının ihlal edilmesi ve bu bağlamda medreselerin kapatılması, cami ve kiliselerin çeşitli amaçlarla kullanılması; Türk isimlerin yasaklanması; Türk dilini unutturmak için Türk okullarının kapatılması; Türk kökenli olanların 1944 ve 1949 yıllarında Kazakistan’a ve Sibiryaya sürgün edilmesi ve bunların yerine Gürcülerin yerleştirilmesi ve buna benzer olayları ortaya çıkarmıştı. Bütün bu faaliyetlerin amacı, Acaralıların Müslüman dinini ve Türk kültürünü, yani bunların etnografik özelliklerini yok ederek onları Gürcülerle birleştirip kaynaştırmak idi. Bu asimilasyon, amacına 1970’li yıllarda ulaşmıştı. Bunun göstergelerinden biri, Sovyetler Birliği’nde yapılan nüfus sayım verilerinin karşılıklı tahlil sonuçlarıdır: 1926 nüfus sayım verilerinde Acaralıların sayısı 70.828 iken, 1959’da yapılan sayımda asimilasyon içerikli baskılar sonucu bunların sayısı 546’ya düşmüştü; 1970 nüfus sayımı ise, Acaralılar kendilerini Gürcü olarak kaydetmek zorunda kalmışlardır (Murtazaoglu, 2004:63-65).

Gürcistan’ın bağımsızlığından sonra özerklik ihlalleri Sovyetler Birliği döneminden sonra farklı boyutta ihlaller ortaya çıkmaya başlamıştır. Söz konusu ihlallerden Prof. Dr. Davut DURSUN, “Acara’da Sorun Ne?” adlı makalesinde şu şekilde bahsetmektedir:

“... Gürcistan yönetimi Acara halkına özerkliklerini sürdürmelerini gerektirecek hiçbir sebebin bulunmadığını, etnik bakımdan Gürcü olduklarını, farklı bir kültürleri bulunmadığını, Müslümanlıklarını sürdürmelerini gerektirecek bir baskının olmadığını, Gürcülerin dini olan Ortodoksluğa dönmeleri gerektiğini..., artık Tiflis yönetiminden ayrı olmalarını gerektiğini söylüyor. Acara halkı ise kendilerinin Acaralı olduklarını, kültürlerin, geleneklerin farklı olduğunu belirtmekte ve özerkliğin devam etmesinden yana olduklarını savunmaktadırlar.

Bu bölgeyi ziyaret edenler bilirler, Acara Gürcistan’dan farklı bir yer. Kültürü, gelenekleri, halkı ve yaşama şekli ile ayrı bir dünyadır. Her şeye rağmen Osmanlı/Türk kültürünün kesin etkisi altındadır. Sovyet döneminde dine karşı yürütülen politikalar ve saldırılar nedeniyle Müslümanlık etkisini kaybetmişse de son yıllardaki çabalarla yeni bir diriliş ve ayağa kalkış içerisindedir. Özellikle sahilten yukarılara doğru çıkıldıkça dinin etkisinin arttığını görmek mümkün.

Köylerde camiler yeniden inşa ediliyor, çocuklar camiye gidiyor, gençlikte giderek dini bir hassasiyet geliyor.

Bunun yanında Acara'nın her tarafında misyonerler fink atıyor. Görünür ve etkin yerlerde kiliseler daha bir hızla dikiliyor, halkın Hıristiyanlığa geçmesi için akla hayale gelmedik teşvikler ve propagandalar yapılıyor. Aslan Abaşıdze'nin liderliğindeki Batum yönetiminin de desteğiyle Hıristiyanlık bölgede giderek geliyor ve bölgenin Müslüman kimliğini köşeye sıkıştırıyor. Son gelen haberler hiç de hoş değil. Polisin Batum Müftülüğü'nü bastığı, dini derneklerin çalışmalarını engellediği, Müslümanları bilgilendirmek için fedakar insanlar tarafından yürütülen faaliyetlerin baskı altına alındığı belirtiliyor.

Acara bölgesinin yüzü her zaman Türkiye'ye dönük. Buradaki Müslüman halk Türkiye'nin himayesini hissetmek istiyor. Türkiye sadece siyasi bakımdan gelişmeleri izlemekle kalmamalı Türk vatandaşlarıyla akrabalık bağlarıyla kenetlenmiş bölge halkının her türlü sorunuyla ilgilenmelidir. Şu açık bir gerçek ki İslam, Türkiye'nin Osmanlı hinterlandındaki nüfuzunu artıran en önemli faktördür. Acara bir başka yer değil coğrafi, kültürel, dini ve insani bakımdan Türkiye'nin adeta bir cüzüdür. Yaşanan olaylar nedeniyle sorulması gereken en önemli soru Acara'nın Başkanı A. Abaşıdze Moskova'ya gitmeden önce niçin Ankara'ya gelmiyor? Moskova'dan önce Ankara'da, burada olmalıdır. Tiflis yönetimi ile iyi ilişkiler içinde olan bir Türkiye'nin buradaki olayları yatıştırma gücü daha fazladır.” (Dursun, 2004).

Özerklik ihlalleri günümüzde de çeşitli boyutlarda devam etmektedir. Bu ihlallerin gerçekliği somut gözlemlere dayandırılmaktadır:

“... Batum'un önemli bir kısmı Müslüman olup, şehirde yaşayanların yüzde sekseninin Hıristiyanlaşmış olduğunu öğreniyoruz. Çağımızda herkesin inancını seçme hakkı var, ancak Müslümanlara yapılan baskı ile İslamiyet aleyhindeki propagandalara karşı Türkiye'nin ve akademik camianın sessiz kalması manidardır. Toplantının yapıldığı Batum Devlet Üniversitesi rektörünün daha önce Müslüman olduğu halde bugün Hıristiyan olduğunu, köyünde kilise inşası üzerine televizyondan bunu iftiharla duyurduğunu öğreniyoruz. Buraya kadar her şey normal. Anormal olan Türkiye'nin diplomatik gücü ötesinde Gürcistan'ı kurtarıcısı pozisyonuna karşın, Batum'daki Müslümanlar için bir cami inşa edememiş olması. TİKA, Gürcistan'da kilise tamirine katkıda bulunmuş, Hıristiyan köyüne su getirmiş, ancak yoğun taleplere karşın cami yapmamış. Halbuki nerdeyse her sokakta kiliseler bulunmakta, adım başı haç-heykeller inşa edilmektedir. Konunun misyoner bağnazlığı yanında siyasi kayıtsızlık boyutunu öğreniyoruz.

Batum halkının aslında Hıristiyan olduğu halde Osmanlı döneminde cehren Müslümanlaştırıldığı, Hıristiyanların sosyal ve ekonomik hayatta üstün olduğu her fırsatta dile getirilerek Müslümanlar çaresiz bırakılmaktadır. Kilisede toplantıya katılana 50 dolar ödenmekte, düzenli katılımlar için maaş bağlanmaktadır. İşsizlik ve yoksulluğun kol gezdiği ülkede ekonomik tuzaklar uygulanırken Türkiye sessiz kalmaktadır. Halbuki Gürcistan'ın ekonomik ve siyasi bakımdan hamisi olan Türkiye'nin yapabileceği çok şey bulunmaktadır. Batum'da harabe çay fabrikasını görünce halkın artık çay ekmediğini, çay toplama işçisi Batumluların Rize'de çalıştıklarını, Batum ekonomisinin temelini de bu işçi gelirinin oluşturduğunu öğreniyoruz. Benzer birçok anekdot var.

Ermenilerin kültürel ve siyasi tehditleriyle de boğuşmak durumunda olan Gürcü yöneticilerin, öncelikle tarihi gerçekleri bilimsel ve belgesel yöntemlerle öğrenmeleri gerekmektedir. Irklar, dinler ve mezhepler bileşkesi olan Gürcistan'ın huzur ve refahının, yönetimin bütün dinlere ve ırklara eşit mesafede bulunmasından geçtiği hatırlatılmalıdır. Yoksul halk nezdinde gittikçe nükseden İslam düşmanlığı ve Hıristiyan bağnazlığına karşı çağdaş ve hukuki mücadele, Tiflis yönetiminin görevi olup, bu konuda Türkiye de diplomatik ve yan kuruluşları ile üzerine düşeni yapmalıdır. Bölge ve komşu ülkelerdeki benzer sorunlarda olduğu gibi, Ankara'nın görevi İslam'ı savunmak değil, fakat temel insan haklarını korumak, savunmak ve geliştirmek olmalıdır. Yanıbaşımızdaki bu Ortaçağ baskısına karşı sessiz kalmak "sıfır sorun"un gereği olmayıp milyar sorunun kaynağını oluşturmaktadır." (Yalçınkaya, 2011).

Yukarıda ayrıntılı olarak bahsedildiği gibi özerk yönetimin bu üç şartı, özellikle dini ve kültürel hakları temin şartlarını tam anlamıyla gözetmediği dolayısıyla da özerkliği ihlal ettiği görülmektedir (Saraç, 2006b). Özerkliğin ihlali anlamına gelen faaliyetler özerkliğin temeli olan dinsel ve kültürel farklılıkları ortadan kaldırarak Acarların etnografik özelliklerini yok etme amacı güttüğü yönünde değerlendirmeler yapılmaktadır (Saraç, 2006b; Murtazaoğlu, 2004:65). Bu durum Acaristan'da özerkliğin korunması ve ihlallerin önlenmesi noktasında **garantörlük** kurumunun önemini ortaya çıkarmıştır. Garantörlük konusu 2004 yılında Saakaşvili'nin iktidara gelmesiyle benimsenen merkezileşme politikaları soncunda Acaristan'ın özerkliğinin kısıtlanmasında ve 2008 Rusya-Gürcistan Savaşı'nda Rusya'nın Gürcistan'a asker çıkarmasıyla tekrar gündeme gelmiştir.

1921 Moskova ve Kars Anlaşmalarıyla Türkiye, Acaristan üzerindeki egemenliğini, halkın kendi dinsel, kültürel ve topraksal haklarının korunması için geniş bir yönetsel özerkliğe kavuşması şartıyla Sovyetler Birliği egemenliğindeki Gürcistan'a devretti. Bu şartlı devir sebebiyle Türkiye, Acara Özerk Cumhuriyeti'nin özerklik statüsünün garantörü durumunda olduğu kabul edilmektedir. Özerkliğin temelinde ise halkın dini ve arazi dokunulmazlığı yer almaktadır. Bu açıdan Acaristan özerk yönetimi de dini, kültürel hakları ve rızaya uygun arazi kullanım usulünü gözetten bir yönetim olmalıdır (www.gamarcoba.com, 08.05.2011).

Acaristan'ın özerkliği uluslararası anlaşmalarla tesis edildiğinden dolayı Gürcistan iç hukukuna bırakılmış, Gürcistan'ın tek başına anayasasında ve kanunlarında yapacağı değişikliklerle veya başka yollarla sınırlayabileceği veya ortadan kaldırayabileceği bir özerklik değildir. Eğer özerklik statüsü iç hukuka bırakılmış olsaydı, özerkliği veren iradenin bu özerkliği istediği zaman geri alma hakkı doğardı. Ancak bu durum

Gürcistan Acara Özerk Cumhuriyeti örneğinde geçerli değildir. Dolayısıyla özerkliğin ihlali yönünde yapılan değerlendirmeler ve uyarılar iç işlerine karışma anlamına gelmemekte uluslararası anlaşmalara uymaya davet anlamına gelmektedir (Saraç, 2006b). Gürcistan'ın 2004 yılında merkezi hükümetin tasarrufuyla özerkliği sert bir şekilde sınırlaması uluslararası anlaşmaların ihlali olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda Türkiye'nin Acaristan'ın özerkliği konusundaki garantörlük hakkı çerçevesinde daha aktif politika izlemesinin uluslararası hukukun gereği olduğu düşünülmektedir.

2.2.3. Küresel ve Bölgesel Aktörlerin Acara Özerk Cumhuriyeti Politikaları

Amerika Birleşik Devletleri'nin genelde Güney Kafkasya özelde Gürcistan politikasının Acaristan'a yansımalarının örtüştüğünü görmekteyiz. ABD'nin ilişkilerini yoğunlaştırdığı Saakaşvili dönemindeki Gürcistan'ın Acaristan'a yönelik politikasına desteklemiştir. ABD, Gürcistan devriminin örnek olması ve yeni yönetimin başarılı olması için yeni yönetimin politikalarını desteklemiş ve bu çerçevede ABD, Acaristan sorununun çözümü konusunda Abaşidze'ye baskı uygulamış, Rusya'nın tarafsızlığını sağlamak için de Rusya ile doğrudan görüşmeler yapmıştır. Ayrıca ABD, 2004 yılı Gürcistan devlet başkanlığı seçiminin Acaristan'da boykot edilememesi için Acara yönetimine baskı yapmış ve seçimlerin yapılmasını sağlamıştır (Ağacan, 2004). ABD, Acaristan sorununa temelde Gürcistan'ın toprak bütünlüğü sorunu olarak bakmıştır. ABD'nin desteğini alan Gürcistan, özerkliği uluslararası anlaşmalarla sağlanmış ve Türkiye'nin de özerkliğinde garantör olduğu Acara Özerk Cumhuriyeti'nin özerk statüsünü kısıtlamıştır. ABD, bu konuda Gürcistan'ı eleştirmemiştir. Gürcistan'ın bu girişimi paradoksal olarak diğer özerk birimler olan Abhazya ve Güney Osetya'yı tedirgin etmiş ve onların bağımsızlık yönünde harekete geçmelerine neden olmuştur. Donmuş çatışmalar tekrar gün yüzüne çıkmış, Gürcistan ile Abhazya ve Güney Osetya arasında gerginlikler ve çatışmalar artmaya başlamıştır. Çok geçmeden Abhazya ve Güney Osetya bağımsızlıklarını ilan ederek Rusya'ya katılma isteklerini dile getirmişlerdir. 2008 savaşından sonra da Rusya, Abhazya ve Güney Osetya'nın bağımsızlık ilanlarını tanımıştır. Sonuç olarak Gürcistan'ın toprak bütünlüğü sağlama konusunda attığı yanlış adım ve ABD'nin de bu duruma göz yumması daha büyük toprak bütünlüğü sorunlarına yol açmıştır.

Avrupa Birliği, genel olarak Gürcistan'ın bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü desteklemektedir. Bu nedenle bağımsızlığın güçlendirilmesi için ekonomik ve yapısal yardımlar yapmaktadır. Ancak Gürcistan'ın özerk birimlere yönelik merkezi ve kısıtlayıcı politikalarını eleştirmektedir. Avrupa Konseyi Venedik Komisyonu (Avrupa Hukuk Yoluyla Demokrasi Komisyonu), Acara Özerk Cumhuriyeti'nin anayasal özerkliğinin 2004 ve 2008 yıllarında yapılan girişimlerle sınırlandırılmasını demokratik açıdan kuşku ve özerklik statüsüyle bağdaşmayan bir tutum olarak değerlendirmiştir.

Rusya'nın son dönemlerdeki Acara Özerk Cumhuriyeti politikası genel olarak Gürcistan'a yönelik politikasından farklılık göstermiştir. Yeni Gürcistan yönetiminin Acaristan'ın Tiflis'e bağlanması noktasındaki girişimin başarıya ulaşmasında Rusya'nın tutumu son derece belirleyici olmuştur. Acaristan yönetimini destekleyen Rusya, Mayıs 2004'te Gürcistan yönetimince Abaşidze'ye verilen 10 günlük ultiatoma tepki göstermiş ve bunun ciddi sonuçlar doğuracağını belirtmiştir. Gürcistan, Batum'da bulunan Rus askeri üssün kapatılmasını istemiş, ancak Rusya buna yanaşmamıştır. Abaşidze de Rus askeri üssünün kalmasından yana tavır koymuştur. Abaşidze'nin Rus askeri üssüne güvenerek merkezi yönetime meydan okurken, Rusya tavır değiştirerek Acaristan sorununun Gürcistan'ın iç işleri sorunu olduğunu belirtmiş ve soruna tarafsız kalacağını ilan etmiştir. Hatta Rusya sorunun çözümü için aktif rol alarak dışişleri bakanını Batum'a göndererek sorunun kansız bir şekilde çözülmesini sağlamıştır. Rusya'nın bu tavır değişikliğinde Rusya ve Gürcistan'ın Rusya'nın soruna tarafsızlığına karşılık Gürcistan-Çeçenistan sınırının kontrolü, askeri üsler gibi konularda uzlaşma sağlanması etkili olduğu belirtilmektedir (Özkan, 2008:217-218).

Türkiye'nin Gürcistan politikasıyla Acara Özerk Cumhuriyeti politikası paralellik göstermektedir. Ayrıca, Acara Özerk Cumhuriyeti'nin sahip olduğu coğrafi konumu, Kafkasya ve Orta Asya'ya ulaşım yollarının üzerinde bulunması, kültürel yakınlık gibi faktörler dolayısıyla Türkiye için önemli bir konumdadır. Türkiye ile Özerk Cumhuriyet arasında Sarp sınır kapısından bağlantı kurulmaktadır. Gürcistan'ın bağımsızlığından sonra açılan Sarp sınır kapısı vasıtasıyla ekonomik ve kültürel ilişkiler çok ileri boyutlara gelmiştir. Günümüzde Acaristan topraklarına geçişlerde vize uygulanmamakta, hatta pasaport yerine nüfus cüzdanı ile geçişlerin mümkün olabileceğine dair anlaşmalar imzalanmıştır. İmzalanan bu anlaşma Temmuz 2011'de

yürürlüğe girecektir. Ayrıca, Sarp sınır kapısına ek olarak, Camili ve Muratlı sınır kapılarının açılması da gündemdedir. Bunun yanında Türkiye-Acaristan ilişkileri, Türkiye’de yaşayan ve 93 harbinde göç eden Müslüman Acarlar açısından da önem arz etmektedir. Sınırların belirlenmesiyle Acaristan’daki akrabalarıyla bağlantıları kopan Acarların, sınır kapılarının açılmasıyla karşılıklı etkileşim artmıştır.

Türkiye’nin Acara Özerk Cumhuriyeti ilişkilerinin hukuki boyutu da bulunmaktadır. Türkiye, Acara’ya, Moskova ve Kars Anlaşmalarıyla özerklik statüsünün verilmesini sağlamıştır.

“Türkiye, Kars Anlaşması gereğince Batum limanından da ayrıcalıklı yararlanma hakkına sahiptir. Kars Anlaşmasının 6. maddesinde Türkiye’nin bu bölgeden Gürcistan lehine egemenlik hakkından vazgeçme koşullarından birini Batum limanı oluşturmaktadır. Bu şart Antlaşmanın 6. maddesinde ‘Batum limanı üzerinden Türkiye’ye giden ya da oradan gelen ticaret malları ve tüm nesnelere gümrük vergisine bağlı tutulmayarak ve hiçbir engelle karşılaşmayarak, her türlü vergi ve ücretten bağışık bir biçimde, serbest transit birlikte, Türkiye’nin özel harcamalarından da ayırık olarak, Batum limanından yararlanmasının sağlanması’ şeklinde ifade edilmiştir” (Ağacan, 2001:32).

Türkiye Acaristan’ı, Kars Anlaşması’nın 6. maddesinde belirtildiği gibi, bölgedeki Müslümanların kültürel varlığının korunması ve sürdürülmesi için özerklik verilmesi ve sınırlarının değiştirilmemesi şartıyla Gürcistan’a devretmişti. Bu hükmün sonucu olarak Acaristan’ın özerkliği ve sınırların değiştirilmemesi konusunda Türkiye garantör ülke konumundadır (Ağacan, 2004). Türkiye, Gürcistan’ın bağımsızlığı ve toprak bütünlüğünü desteklemektedir (Ağacan, 2001:32). Türkiye garantör ülke olmasına rağmen, Gürcistan ile özerk cumhuriyet arasında 2004 yılında çıkan soruna Gürcistan’ın toprak bütünlüğü temelinde yaklaşmış ve sorunun çözümüne katkıda bulunmuştur. Ancak, yukarıda ‘özerklik ihlalleri’ başlığı altında değindiğimiz özerkliğin temeli olan dini ve kültürel hakların ihlali niteliğindeki faaliyetlere karşı, Türkiye’nin garantörlük hakkı kapsamında gerekli tedbirleri alması önerilmektedir.

İran, Acaristan sorununa toprak bütünlüğü açısından yaklaşmaktadır. İran bu konuyla ilgili açıklamasında Gürcistan’ın toprak bütünlüğünü desteklediğini, sorunun barışçı yollarla çözülmesi gerektiğini ve sorunun çözümü için arabulucu olmaya hazır olduğunu belirtmiştir (Kalkan, 2010:181).

BÖLÜM 3: GÜRCİSTAN VE ACARA ÖZERK CUMHURİYETİ'NİN BÖLGESEL DEVLET VE ÖZERKLİK AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1. Gürcistan Bölgesel Devleti

3.1.1. Tarihsel ve Hukuksal Veriler

Gürcistan, 1921 yılında Sovyetler Birliği egemenliği altına girmiştir. Bu dönemin başında Gürcistan içerisinde özerk birimler oluşturulmuş ve Gürcistan'ın devlet şekli ortaya çıkmıştır. Sovyet egemenliğinin ilk yıllarında hazırlanan 1922 Gürcistan Anayasası, Gürcistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti (Gürcistan SSC)'nin federal devlet niteliğine uygun olarak hazırlanmıştır. Anayasanın 1. maddesinde Gürcistan'ın self-determinasyon hakkı temelinde Acara Özerk Cumhuriyeti, Güney Osetya Özerk Bölgesi ve Abhazya Özerk Cumhuriyetlerini kapsadığı ve özerk birimlerle olan ilişkilerini “özel birlik anlaşması” temelinde yürüteceği belirtilmektedir (Bölüm 1: Genel Hükümler). Özel birlik anlaşması eşit birimler arasında imzalandığından, Gürcistan'ın bu dönemde federatif bir yapı arz ettiği söylenebilir. Ancak bu yapı daha sonra değişmeye başlamıştır. 1930'lu yılların başlarında Sovyetler Birliği'nin desteğiyle Gürcistan, federatif yapıdan bölgesel yapıya geçmiştir. Özerk birimlerle yapılan özel birlik anlaşması askıya alınmış ve özerk yapılar bölgesel özerk birimlere dönüştürülmüştür.

Gürcistan, Güney Kafkasya ülkeleriyle birlikte üyesi olduğu Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti'nin 1936 yılında dağıtılmasıyla cumhuriyet statüsü ile Sovyetler Birliği'nin üyesi oldu ve ardından 1937 Anayasası kabul edildi. 1937 Gürcistan Anayasası bölgesel devlet niteliklerine göre hazırlanmıştır. Özerk birimlerin sınırları ve özerklik statüleri anayasal olarak kabul edilmiştir (Madde 14).

1937 Gürcistan Anayasasınının 21, 22 ve 23. maddeleri, bölgesel özerk yapılar olan Abhazya ve Acara Özerk Cumhuriyetleri ile Güney Osetya Özerk Bölgesinin sınırlarını ve yönetim birimlerini açıkça düzenlemiştir. Yine anayasa, Abhazya ve Acara Özerk Cumhuriyetlerin en yüksek devlet organlarını saymış ve görev ve yetkilerini düzenlemiştir. Bu cumhuriyetlerin en yüksek yasama organı, özerk cumhuriyetlerin temsil edildiği Yüksek Sovyet'tir (The Supreme Soviet). Bir özerk cumhuriyetin

Yüksek Sovyet üyeleri, özerk cumhuriyetin anayasası tarafından belirlenen esaslara göre o cumhuriyetin vatandaşları tarafından seçilir (Madde 59-67).

1937 Gürcistan Anayasasına göre, Gürcistan kanunları bütün ülkede geçerlidir ve Abhazy ve Acara Özerk Cumhuriyetlerinin kanunları ile Gürcistan kanunları arasında çelişki (discrepancy) olduğu durumlarda Gürcistan kanunları uygulanır (Madde 23). Bu özellik bölgesel devletin niteliklerinden biridir. Bölgesel devlette tek siyasi merkezin yanında, yetkilerini siyasi merkezden alan siyasi bölgeler bulunmaktadır. Siyasi-özerk bölgelerde özerk birimlerin kendilerine bırakılan alanlarda düzenleme yetkileri bulunmaktadır ve bunun yanında merkezi yönetimin düzenlemeleri de özerk birimce uygulanmaktadır. Bölgesel devlet yapılarında merkezi devletin anayasası, özerk birimlerin yönetim organlarının görev ve yetkilerini anayasal olarak belirler. 1937 Anayasası da, Gürcistan'ın bölgesel devletin niteliğini uygun olarak özerk birimlerin, hem siyasi organı olan parlamentonun yetkilerini hem de yürütme organının yetkilerini açıkça düzenlemiştir.

1937 Anayasası özerk birimlere yasama ve yürütme yetkilerinin yanında bölgesel devletlerde istisnai olan yargı yetkilerini de tanımıştır. Anayasaya göre özerk birimler yargı yetkilerini Gürcistan Yüksek Mahkemesinin denetimi altında yürütebilirler (Madde 119). Anayasada ayrıca, özerk birimlerin yerel örgütlerini, merkezi bütçeden alacakları payları, ulusal azınlık haklarının korunması ile ilgili düzenlemeler bulunmaktadır.

Gürcistan'ın bölgesel devlet niteliği, 1978 Gürcistan Anayasasıyla da korunmuştur. 1978 Anayasası da 1938 Anayasası gibi özerk birimlerin devlet niteliklerini, yasama, yürütme ve yargı yetkilerini düzenlemiştir.

Gürcistan'ın bağımsızlığı kazandıktan sonra hazırlanan 1995 Gürcistan Anayasası, Gürcistan bünyesinde Acara Özerk Cumhuriyeti, Abhazy Özerk Cumhuriyeti ve Güney Osetya Özerk Bölgesi olmak üzere üç özerk yapı bulunmasına rağmen, özerk birimlerin statüsünü açıkça düzenlememiştir. Anayasada bu yöndeki düzenlemenin özerk birimlerle olan sorunların çözülmesinden sonra yapılacağı belirtilmiştir. Ancak, söz konusu statüsel sorunlar çözülememesine rağmen, 2000 yılında yapılan anayasa değişikliği ile Acara Özerk Cumhuriyeti'nin statüsü Gürcistan anayasal hukuku içinde

“Acara Özerk Cumhuriyeti Statüsü Hakkında” kanunla düzenleneceği hükmü anayasaya eklenmiştir.

Söz konusu anayasal düzenlemeye istinaden 2004 yılında Acara Özerk Cumhuriyeti’nin statüsü ile ilgili anayasal kanun çıkarılmıştır. Bu kanunla Acara’nın özerklik statüsü sınırlandırılmış olsa da bölgesel özerk yapılara özgü siyasal yetkileri korunmuştur. Acara hükümet başkanı Gürcistan başkanınca atanır, ancak diğer bölgelerden farklı olarak onun yetkileri kanun (Acara Özerk Cumhuriyeti’nin Statüsü Hakkında Kanun) tarafından garanti altındadır (Khokrishvili ve Kirn, 2008:207-208).

Gürcistan içinde statüsü belirsiz olan ve Gürcistan’dan fiilen bağımsız olarak değerlendirilen Abhazya’nın başında, Abhazya halkının seçtiği devlet başkanı bulunmaktadır. Acara Yüksek Konseyi 4 yılda bir seçilen 21 üyeden oluşmaktadır. Abhazya gibi fiilen ayrı Güney Osetya’da başında başkanın bulunduğu bir yönetim bulunmaktadır (Assembly of European Regions, 2010).

3.1.2. Gürcistan Yönetim Sistemi

Gürcistan, 9 Nisan 1991 tarihinde bağımsızlığını ilan ettikten sonra, Gürcistan’ın kısa süren bağımsızlığının sonunda üniter devlet niteliklerine göre hazırlanan 1921 Anayasasına dönüş yaptığını açıkladı. Geçiş döneminden sonra 1995 yılında yeni anayasa kabul edildi. 1995 Anayasası yukarıda bahsi geçen özerk birimlerle ilgili düzenleme yapmadığından, söz konusu özerk birimlerin hukuksal statüsü belirsiz kaldı. Bu nedenle Gürcistan, fiili olarak bölgesel devlet niteliği kazandı. Bölgesel devletin unsurlarından siyasal özerklik anayasada yer bulmazken, diğer unsur olan siyasal merkezîyetçilik unsuru, 1995 tarihli Gürcistan Anayasasının birinci maddesinde Gürcistan’ın bağımsız, birleşik ve bölünemez devlet olduğu şeklinde ifadesini bulmuştur. Bu anlamda 1995 Gürcistan Anayasası bölgesel yapı öngörmez. Gürcistan’da bölgesel yapı, Acara Özerk Cumhuriyetinin statüsü hakkında kanunla ve 2008 Acara Özerk Cumhuriyet Anayasasıyla belirlenmiştir (Assembly of European Regions, 2010).

Anayasa, genel hükümler bölümünde, egemenliğin kaynağı bakımından devlet şeklinin demokratik cumhuriyet olduğu, kuvvetler ayrılığı ilkesine göre devlet egemenliğinin kullanılacağı belirtilmektedir.

Anayasanın 4. Maddesinde, Gürcistan parlamentosunun Cumhuriyet Meclisi ve Senato'dan olmak üzere iki meclisten oluştuğu; Cumhuriyet Meclisi'nin nispi sitemle seçilen üyelerden, Senato'nun ise Abhazya ve Acara Özerk Cumhuriyetleri ve diğer bölgesel birimlerimden seçilen temsilcilerle cumhurbaşkanının atadığı 5 üyeden oluştuğu belirtilmektedir. Her ne kadar Senato'da özerk birimlerin temsilcileri bulunsa da, özerk birimlerin merkezi yönetimin yasa yapma süreçlerine katkıları bulunmamaktadır. Bu durum bölgesel devletin nitelikleriyle uyumludur. Tersisi durum federal devlet modelinde geçerlidir.

Anayasanın 6. maddesinde anayasanın devletin en üst yasası olduğu ve uluslararası anlaşma ve sözleşmelerin ulusal düzenlemelerden önce geldiğini belirtilmektedir. Bu madde özellikle özerk yapıların dayandığı uluslararası anlaşmalar açısından önem arz etmekle birlikte, uluslararası anlaşmalara dayanan Acara Özerk Cumhuriyeti'nin özerklik statüsü 2004 yılında çıkarılan yasa ile kısıtlanmıştır.

Anayasanın 8. maddesinde devletin resmi dilinin Gürcüce olduğu ve ayrıca Abhazya'da Abhazca'ca olduğu belirtilmiştir.

Gürcistan Anayasası'nın 9. maddesi devlet kilise ilişkisini düzenlemektedir. Gürcü toplumu içinde önemli gücü bulunan Gürcü Ortodoks Kilisesi'nin özerkliği anayasada vurgulanmıştır. Anayasaya göre devlet ile kilise patrikliği arasında ilişkiler anayasal mutabakatla düzenlenir.

Anayasanın ikinci bölümünde Gürcistan vatandaşlığı ve temel hak ve özgürlükler düzenlenmiştir. 12. maddede vatandaşlığın doğuştan ve vatandaşlığa alınma ile kazanılacağını; Gürcistan Cumhurbaşkanı'nca özel durumlarda verilen vatandaşlık dışında çifte vatandaşlığın geçerli olamayacağı belirtilmektedir. 14. maddede kanun önünde ırk, renk, dil, cinsiyet, din, siyasi ve diğer düşünceleri, milli etnik ve dini aidiyetlerine bakılmaksızın herkesin eşit olduğu vurgulanmıştır. 38. maddede de vatandaşların sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi hayatta ulusal, etnik, dini ve dil kökenlerine bakılmaksızın eşit olduğu; azınlık haklarının egemenlik, devlet yapısı, ülke bütünlüğü ve bağımsızlığı aleyhine kullanılmayacağı belirtilmektedir.

3.1.2.1. Yasama Organı

Gürcistan başkanlık sistemi ile yönetilmekte olan parlamenter bir demokrasidir. Anayasada güçler ayrılığı ilkesi benimsenmiş olup, Başkan ve Parlamento üyeleri seçimle işbaşına gelmektedir.

Ülke genelinde 2004 yılında yapılan seçimlere katılan parti sayısı 50'nin üzerindedir. Seçime katılan parti sayısının çokluğu ve %7 oranındaki ülke barajı uygulanması sebebiyle Parlamento'da temsil edilen parti sayısı üçte kalmıştır. Parlamento'da üye sayısı 235 iken bu rakam 2008 yılı seçimleri öncesi değişmiş ve 75'i bağımsız 75'i partilerden olmak üzere 150'ye düşürülmüştür. Gürcistan'da son Parlamento seçimleri 21 Mayıs 2008 tarihinde yapılmıştır. Seçim sonucunda Devlet Başkanı Mihail Saakaşvili'nin Birleşik Milli Hareket Partisi geçerli oyların %59,18'ini alarak 150 sandalyenin 119 adedini (48'i parti listesinden 71'i bağımsız olmak üzere) elde etmiştir. Seçimlerde yarışan diğer 11 partiden ise en fazla oyu %17,73 ile (17 sandalye) Birleşik Muhalefet Seçim Bloğu almış, bu grubu %8,66 (6 sandalye) ile Hristiyan Demokratlar, %7,44 ile (6 sandalye) Gürcistan İşçi Partisi ve %3,78 (2 sandalye) ile Gürcistan Cumhuriyet Partisi takip etmiştir (Tiflis Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, 2009).

Gürcistan Parlamentosu, 4 yıl için genel, eşit ve doğrudan nispi sistemle seçilen 100 ve çoğunluk sistemiyle seçilen 50 milletvekilinden oluşur. Gürcistan parlamentosuna milletvekili seçiminde %7 seçim barajı uygulanır. %7 seçim barajını aşamayan partiler meclise giremezler.

Gürcistan'da yasama organı parlamento'dur. Parlamento ülkenin en üst temsil kurumudur. İç ve dış siyasetin ana hatlarını belirlemek ve hükümet üzerinde genel bir denetim icra etmek, Parlamento'nun başlıca görevleri arasında yer almaktadır. Yasama gücü, büyük ölçüde Parlamento tarafından ifa edilmekle beraber, ivedilik arz eden durumlarda Cumhurbaşkanı'nın Kanun Hükmünde Kararname çıkarma yetkisi bulunmaktadır.

Gürcistan parlamentosu, yetki dönemi için içtüzüğe uygun olarak gizli oyla bir başkan ve Abhazya ve Acara Özerk Cumhuriyetlerinden seçilenlerin kendi aralarından gösterdikleri adaylar arasından başkan yardımcılarını seçer.

Anayasaya göre cumhurbaşkanı özel durumlarda; hükümet, parlamento üyesi, parlamento grubu, parlamento komisyonu, özerk Abhazya ve Acara Cumhuriyetlerini temsil eden en yüksek organı ile en az 30.000 seçmen kanun teklifinde bulunabilir.

Gürcistan Anayasası gereğince Parlamento'dan geçmiş yasaların yürürlüğe girebilmesi için Cumhurbaşkanı tarafından imzalanarak, Resmi Gazete'de yayımlanması gerekmektedir. Cumhurbaşkanı'nın kanunları değişiklik yapılmak üzere Parlamento'ya geri gönderme yetkisi bulunmaktadır. Parlamento'nun, Cumhurbaşkanı'nın önerdiği değişiklikleri oylamaya sunarak, lehte ya da aleyhte karar alması mümkündür. Önerilen değişikliklerin Parlamento tarafından reddi halinde Cumhurbaşkanı yasayı imzalamak zorundadır.

Cumhurbaşkanı, anayasada belirtilen belli haller dışında meclisi feshedebilir. Buna karşın meclis anayasanın ihlali, vatana ihanet ve diğer cezai suçlamalara ilişkin olarak cumhurbaşkanını azletme yetkisini anayasa mahkemesince ihlalin kabul edilmesi ve isnatların teyit edilmesi şartıyla kullanma yetkisine sahiptir.

Parlamento üye tamsayısının salt çoğunluğuyla uluslararası antlaşma ve sözleşmeleri tasdik eder, kaldırılacağını duyurur, fesheder. Ayrıca uluslararası yükümlülüklerin yerine getirilmesi ulusal yasaların yapılmasına veya ulusal mevzuatta değişiklik gerektiren uluslararası anlaşma ve sözleşmelerin parlamento tarafından onaylanması zorunludur.

15 Ekim 2010 tarihinde yapılan anayasa değişikliği ile parlamentonun yapısı güçlendirildi. Ancak, Avrupa Konseyi Venedik Komisyonu'nun anayasa değişikliği hakkında yaptığı değerlendirmesinde parlamentonun güçlendirilmesi ile ilgili değişikliklerin yeterli olmadığını belirtilmiştir (www.gamarcoba.com, 10.04.2011).

3.1.2.2. Yürütme Organı

Yürürlükte olan 1995 Gürcistan Anayasası'ndaki cumhurbaşkanının yetkileri açısından güçlü başkanlık sistemi öngörülmektedir. Cumhurbaşkanı hem devletin hem de hükümetin başıdır. Ayrıca, Cumhurbaşkanı'nın belli hallerde parlamentoyu feshetme yetkisi vardır. Cumhurbaşkanı, halk tarafından genel seçimle seçilir ve görev süresi 5 yıldır. Cumhurbaşkanı iki dönem için seçilebilir. Anayasanın 70. maddesine göre 35 yaşına girmiş, en az 15 yıl Gürcistan'da yaşayan herkes Cumhurbaşkanı olarak

seçilebilir. Cumhurbaşkanı adayı olabilmek için siyasal birlik veya inisiyatif tarafından aday gösterilmesi gerekir. Ayrıca, en az 50.000 seçmenin imzası ile de aday olunabilir. Cumhurbaşkanı seçilebilmek için seçime katılanların oylarının yarıdan fazlasının oyunu almak gerekmektedir. Eğer hiçbir aday ilk turda gereken çoğunluğa ulaşmazsa birinci turda en yüksek oyu alan aday ikinci tura katılır ve ikinci turda en çok oyu alan aday seçilmiş olur. 05.01.2008 tarihindeki son cumhurbaşkanlığı seçimlerini Mihail Saakaşvili %52,1 oyla kazanmıştır. Üst üste iki defa seçilen Cumhurbaşkanı Saakaşvili'nin görev süresi 2013 yılında dolmaktadır.

Devletin ve yürütmenin başı olan cumhurbaşkanı, Gürcistan'ı dış ilişkilerinde temsil eder, ülkenin birliğini ve bütünlüğünü güvence altına alır ve silahlı kuvvetlerin başkomutanı olarak görev yapar. Cumhurbaşkanı devletin iç ve dış politikasını yönetir. Cumhurbaşkanı, uluslararası anlaşmaları imzalar, başbakanı atar ve başbakanca bakanın atanmasını uygun bulur. Cumhurbaşkanı, kendi inisiyatifi veya anayasada yazılı hallerde hükümeti feshedebilir. Hükümet üyelerinin atanması yine Cumhurbaşkanı'nın görevleri arasındadır. Hükümetin koordinasyonundan ise başbakan sorumlu olup, hükümetin diğer üyeleri kendi bakanlıklarını ilgilendiren konularda bağımsız olarak hareket edebilmektedir.

Cumhurbaşkanı, anayasada belirtilen hallerde ve belirlenen usule uygun olarak parlamentoyu feshedebilir. Ayrıca Cumhurbaşkanı, faaliyetleri ülkenin bütünlüğü, egemenliği ve devlet organlarının anayasal yetkilerini kullanmasını engelliyorsa parlamentonun uygun bulması halinde özerk veya yerel yönetim kuruluşlarının seçimle gelen organlarının faaliyetlerini durdurabilir veya azledebilir.

Cumhurbaşkanı Ortodoks Kilisesi ile anayasal mutabakat imzalamaya yetkilidir.

Güney Osetya Savaşı'ndan sonra Gürcistan'da kilise ve aydınlar, anayasal düzenin değişmesini savunmaya başladılar. Sovyetler Birliği'nden miras kalmış olan ve gücün devlet başkanlığında toplandığı mevcut anayasal düzeninin sağlıklı olduğunu ve bu sağlıklı yapının Güney Osetya Savaşı'nda olduğu gibi başkanın tecrübesiz davranışlarından kaynaklanan büyük sorunlara yol açtığı görüşü ağırlık kazanmaya başladı. Bu değişim ile yönetim gücünün dağıtıldığı parlamenter sisteme geçmenin daha sağlıklı olacağı ifade edilmektedir. Ayrıca, devlet başkanının yetkilerinin demokratik

düzen içinde sınırlandırılması Abhazya, Güney Osetya'yı gibi toprak bütünlüğü sorunlarının da bu çerçevede çözülebileceğine inanılmaktadır (Kanbolat, 2008).

25 Ekim 2010 Anayasa değişikliği ile bu yönde adımlar atıldı. Anayasa değişikliği ile Cumhurbaşkanı'nın yetkileri azaltıldı parlamento ve hükümetin yetkileri artırıldı. Ayrıca hükümetin oluşturulmasında parlamentonun yetkileri de artırıldı. Bu değişikliklerle hükümet sistemi olarak parlamenter sisteme yaklaşmıştır. Muhalefet ise bu değişikliklerin anayasaya göre üçüncü defa seçilemeyecek olan Saakaşvili'nin başbakanlığa hazırlandığını ve kişisel değişiklikler olduğunu savunmaktadır. Saakaşvili ise anayasa değişikliğinin uluslararası standartlara uygun olduğunu ifade etmiştir. Anayasa değişikliği Ekim 2013 yılından yeni Cumhurbaşkanı'nın göreve başlamasıyla yürürlüğe girecek (Şahinoğlu, 2010).

Yürürlükteki anayasa başkanlık sistemini öngördüğünden, hükümetin oluşumu ve görevleri başkanlık sisteminin esaslarına göre düzenlenmiştir. Bakanlar kurulu ve başbakan cumhurbaşkanı tarafından atanmaktadır ve ona karşı sorumludur. Cumhurbaşkanı parlamento gruplarına danışarak başbakan adayını belirler. Başbakan adayı da cumhurbaşkanının uygun bulması ile hükümet üye adaylarını belirler. Cumhurbaşkanı oluşan hükümeti güvenoyu için Meclis'e sunar. Meclis güvenoyunu üye tamsayısının salt çoğunluğu ile verir. Parlamento aynı zamanda güvenoyu vermemeye ve hükümet üyelerinin biri hakkında gensoru önergesi vermeye yetkilidir. Hükümetin güvenoyu alamaması durumunda cumhurbaşkanı aynı veya yeni hükümeti meclise sunabilir. Eğer meclis üç kez onay vermeyi reddederse cumhurbaşkanı yeni bir başbakan adayı belirler veya Meclis'in onayı olmaksızın başbakanı atayabilir. Başbakan da cumhurbaşkanının uygun bulmasıyla hükümet üyelerini atar. Böyle bir durumda cumhurbaşkanı parlamentoyu fesheder ve olağanüstü seçim takvimini belirler.

Yürürlükteki anayasa, hükümeti hem cumhurbaşkanı hem de meclise karşı sorumlu tutmuştur. Hükümet, yürütme gücünün kullanılmasında, iç ve dış politikanın yürütülmesinde cumhurbaşkanı ve parlamentoya karşı sorumludur. Cumhurbaşkanı başbakanı atar ve başbakanca bakanın atanmasını uygun bulur. Cumhurbaşkanı kendi inisiyatifi ile veya anayasada belirtilen hallerde hükümeti feshedebilir. Parlamento ise bu sorumluluğu güvenoyu ve gensoru mekanizmasıyla kullanmaktadır.

2013 yılında yürürlüğe girecek olan 2010 Anayasa değişikliği ile hükümet sistemi değiştirilerek başkanlık sisteminden parlamenter sisteme geçilmesi öngörülmüştür. Yeni sistemde cumhurbaşkanının yetkileri azaltılacak parlamento ve hükümetin ise artırılacaktır. Ayrıca hükümetin oluşturulmasında parlamentonun rolü artacaktır (Şahinoğlu, 2010). Yeni sistemde hükümet, ülkenin iç ve dış politikasını belirleyen ve icra eden ve parlamentoya karşı sorumlu olan başlıca organ haline gelmektedir. Mevcut anayasada savunma ve içişleri bakanını görevden alma yetkisi cumhurbaşkanına aitken bu yetki başbakana geçmektedir. Başbakan savunma ve içişleri bakanları dahi tüm bakanları atama ve görevden alma yetkisine sahip olacaktır. Başbakan adayı parlamenter sistemin gereklerine uygun olarak parlamento seçimlerinde en çok oyu alan siyasi parti tarafından belirlenecektir. Hükümet, milletlerarası anlaşmaların onaylanmasını veya kaldırılmasını parlamentodan isteyebilecektir. Cumhurbaşkanı, hükümetin onayı olmadan büyükelçi atayamayacak veya görevden alamayacaktır. Yürürlükteki anayasada cumhurbaşkanına ait olan yerel yöneticileri atama ve görevden alma yetkisi hükümete geçmektedir. Cumhurbaşkanı milletlerarası görüşmelerin yürütülmesi ve anlaşmaların imzalanmasında hükümetin onayını alacaktır (www.gamarcoba.com, 10.04.2011).

3.1.2.3. Yargı Organı

Yargının bağımsızlığı Anayasa tarafından güvence altına alınmıştır. Üst mahkeme olan Gürcistan Yüksek Mahkemesi, alt mahkemeleri denetleme görevini yerine getirmektedir. Anayasa Mahkemesi en üst yargı organıdır ve yasaların, uluslararası anlaşmaların, cumhurbaşkanının ve hükümetin düzenleyici işlemleri ile Abhazya ve Acara Özerk Cumhuriyetlerinin üst devlet organlarının işlemlerinin Anayasa'ya uygunluğunu denetlemektedir. Anayasaya göre özerk birimler olan Abhazya ve Acara Özerk Cumhuriyetlerinin temsile yetkili en üst organı da mahkemeye başvurabilir. Anayasa Mahkemesi 9 yargıçtan oluşur. Üyelerinin üçü cumhurbaşkanı tarafından, üçü parlamento tarafından, diğer üçü de Gürcistan Yüksek Mahkemesince seçilmektedir.

3.1.2.5. İdari ve Yerel Yönetim Yapısı

Gürcistan'ın merkezi yönetim dışındaki idari ve yerel yönetim yapısı, 3 seviyeye ayrılarak düzenlenmiştir:

1) Yerel Yönetim Seviyesi: Bu düzeyde köyler, kasabalar, şehirler bulunmakta ve 996 yerleşim biriminden oluşmaktadır. Bu birimler daha geniş idari birimler olan “rayon”lara bağlıdır. Bu birimlerin halk tarafından seçilen yerel meclisleri vardır ve yürütme organının başında belediye başkanı (gamgabelis) bulunmaktadır. Yerel yönetim birimleri seviyesinde yöneticiler seçimle işbaşına gelmektedir (Khokrishvili ve Kirn, 2008:207).

2) Yerel Hükümet Seviyesi: Rayon’lardan oluşmaktadır. Bu idari yapılar merkezi yönetim hem de yerel yönetim birimleridir ve 60 yerel yönetim biriminden ve başkenti de içeren özel statüye sahip 6 şehirden oluşmaktadır. Bu şehirler Tiflis, Batum, Poti, Sohum, Kutais ve Rustav’dır. Bu idari yapıların yerel meclisleri bulunmakla beraber, yerel yürütme organları merkezi yönetimce belirlenmektedir. Gürcistan’ın başkenti özel bir yapıya sahiptir ve ayrı bir kanununla yönetilmektedir.

3) Özerk Cumhuriyetler ve Bölgeler Seviyesi: 2 özerk cumhuriyeti (Abhazya ve Acara) ve 9 büyük bölgeyi kapsamaktadır. Bölgeler de idari olarak 69 ilçeye ayrılmaktadır. Gürcistan’ın yönetsel bölgeleri Kakhet, Şida Kartli, Kvemo Kartli, Mtskheta-Mtianet, Samtskhe-Cavakhet, Imeret, Raça-Lechum ve Kvemo Svanet, Samagrela ve Zemo Svanet ve Gurya’dır. Bu bölgeler merkezi hükümet organlarıdır ve özerk statüleri yoktur. Bölgeler, 1994-1996 yılları arasında cumhurbaşkanı kararnameleriyle kurulmuştur. Bölge yönetimlerinin başında cumhurbaşkanı tarafından atanan valiler bulunmakta ve cumhurbaşkanına karşı sorumludurlar. Bölge valileri merkezi hükümeti temsil ederler. Bölge valilerinin başkana bağlı olmaları ve başkan tarafından atanmaları, onların yetkilerini sınırlamaktadır. Gürcistan devletinin içinde Acara Özerk Cumhuriyeti’nin özel statüsü bulunmaktadır. Buna karşın Abhazya Özerk Cumhuriyeti’nin ve Güney Osetya’nın statüsü ise hala belirlenmemiştir (Khokrishvili ve Kirn, 2008:207-208; Assembly of European Regions, 2010).

3.1.3. Gürcistan Bölgesel Devletin Bir Örneği Mi?

Bu soruya evet cevabı verebiliriz; çünkü Gürcistan’ın özerk yapıda bölgeleri bulunmaktadır. İçerisinde özerk birimler bulunan üniter devletler ‘bölgeci devlet’ veya ‘bölgesel devlet’ olarak adlandırılmaktadır. Gürcistan’daki Acara Özerk Cumhuriyeti ve fiilen bağımsız olan ama hukuken Gürcistan’a bağlı olduğu kabul edilen Abhazya Özerk Cumhuriyeti ile yine fiilen bağımsız, hukuken Gürcistan’a bağlı kabul edilen Güney

Osetya Özerk Bölgesi gibi özerk birimlere sahip olan Gürcistan bu anlamda bölgesel devlettir (Murtazaoğlu, 2004:44; Uygun, 2007).

Gürcistan Anayasasının 1. maddesinde Gürcistan'ın bağımsız, birleşik ve bölünmez bir devlet olduğu, 2. maddesinde de Gürcistan'ın ülkesel bütünlüğü vurgulanmıştır. Ayrıca Gürcistan, merkezi yasama, yürütüme ve yargı organlara sahiptir. Bu organlar ülkenin her yerinde ve herkes üzerinde yetkilidir. Gürcistan devletinin bu özellikleri, bölgesel devletin unsurlarından olan siyasal merkezîyetçiliği ortaya çıkarmıştır. Siyasal merkezîyetçilik yanında, Gürcistan'da özerk yapıdaki birim olan Acara Özerk Cumhuriyeti'ne siyasal yetkilerin aktarılmasıyla bölgesel özerk yapı ortaya çıkmıştır. Bu durumda da bölgesel devletin diğer unsuru olan siyasal özerklik ortaya çıkmış olmaktadır. Acara Özerk Cumhuriyeti'nin merkezden devredilen yasama, yürütme yetkileri bulunmaktadır. Yasama organı üyeleri, bölgede ikamet eden seçmenler tarafından seçilmektedir. Özerk yapı organlarının yetki alanı bölgeleriyle sınırlıdır. Gürcistan'da söz konusu özerk birimin kendi özerk statüsü ve kendi anayasası bulunmaktadır. Bu statü ve anayasa Gürcistan Anayasası ile uyumludur. Gürcistan'daki özerk yapıların yargı yetkileri bulunmamaktadır.

Gürcistan bölgeselleşmesinde merkezi yönetimin bölgesel devletin gereği olarak özerk birim üzerinde 'özerlik yapısıyla bağdaşmayan' sevide olsa da denetim yetkisi bulunmaktadır. Bu yetki anayasa mahkemesinin yaptığı yargı denetimi dışında, özerk bölge meclisinin cumhurbaşkanınca, anayasada belirtilen şartların gerçekleşmesi halinde feshedilmesi ve hükümet başkanının görevden alınmasını içermektedir. Cumhurbaşkanı, 2008 Acara Özerk Cumhuriyeti Anayasası'nda belirtilen şartlar olan; özerk cumhuriyetin faaliyetleriyle devletin egemenliğini, toprak bütünlüğünü, devlet idarelerinin anayasadan doğan yetkilerinin yerine getirilmesini tehlikeye düşürmesi veya "Acara Özerk Cumhuriyeti Statüsü Hakkında Gürcistan Anayasal Kanunu" ile AÖC Anayasası'nın vermiş olduğu görevleri yerine getirmemesi durumunda, Gürcistan Parlamentosu'nun onayı ile AÖC Yüksek Şurası'nı görevden alma hakkına sahiptir. Ayrıca cumhurbaşkanı, "Acara Özerk Cumhuriyeti Statüsü Hakkında Gürcistan Anayasal Kanunu" uyarınca, AÖC Yüksek Şurası'nın AÖC Hükümet Başkanı adayını üst üste iki kere onaylamaması durumunda da, AÖC Yüksek Şurası'nı görevden alma hakkına sahiptir (Madde 26). Cumhurbaşkanı, yukarıda sayılan şartların gerçekleşmesi

halinde hükümet başkanını da Gürcistan Parlamentosu'nun onayı olmadan görevden alabilmektedir (Madde 36).

Sonuç olarak Gürcistan'ın özerk yönetimi olan Acara Özerk Cumhuriyeti açısından siyasal merkezileşme, bölgesel özerklik ve denetim gibi bölgesel devletin nitelikleri ortaya çıktığından Gürcistan'ın bölgesel devlet olduğunu söyleyebiliriz.

3.2. Siyasal Özerk Birim Olarak Acara Özerk Cumhuriyeti

3.2.1. Tarihsel ve Hukuksal Veriler

Acara Özerk Cumhuriyeti'ni siyasal özerk birim yapan özerklik statüsünün temelini oluşturan Acara halkının Müslüman olma süreci Osmanlı Devleti'nin 16. yüzyılda bölgeye yerleşmesi ve kurumsallaşmasıyla başlamıştır. Yaklaşık 100 yıllık zaman dilimi içinde bölgede Müslümanlık yayılmış ve halk arasında benimsenmiştir (Gül, 2009:89). İşte Acara Özerk Cumhuriyeti'nin özerklik statüsünün temelinde Acarların Osmanlı İmparatorluğunun bir parçası olmaları ve bu dönemde yaygın olarak İslam'ı benimsemeleri vardır. Bölge 7-8. yüzyıllarda Gürcistan'ın egemenliğine girdi. 16. yüzyılda Osmanlı Devleti tarafından ele geçirildi. 400 yıllık Osmanlı idaresi sırasında bölge halkının çoğu Müslümanlığı ve Osmanlı kültürel değerlerini benimsedi. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşından sonra Berlin Anlaşmasıyla, Gürcistan'ın bir parçası olarak Rusya'ya bırakıldı. Acarların Müslüman olmaları ve dolayısıyla Osmanlı kültürüyle kaynaşmaları ve 1878 Berlin Anlaşması'yla Gürcülerle tekrar birleşmeleri onların bahsedilen farklılıkları nedeniyle asıl Gürcü milletinin içinde etnografik grup haline getirdi (Mutazaoğlu, 2004:55; ICG, 2004).

Uygulamada siyasi özerklik hakkı, uluslararası hukukta ve iç hukukta ulus ve azınlıklara tanınırken etnik topluluğun diğer türleri olan etnografik guruplara tanınmamıştır. Acaba yukarıda söz konusu edilen süreçte etnografik bir grup haline gelen Acarlara özerklik hakkı neden verildi? Bu dönemde yaşanan gelişmeler ve olaylar Acarların din ve kültürlerini koruyacak özerklik hakkının verilmesine yol açmıştır. Murtazaoğlu, Acarlara siyasi özerklik hakkı verilmesine yol açan olayları dışsal ve içsel olaylar olarak ikiye ayırarak açıklamıştır: Dışsal olaylar; Sovyetler Birliği'nin Türkiye'nin Misak-ı Milli sınırları içinde olan Acaristan'ı Brest-Litovsk Anlaşması'na aykırı olarak geri istemesi ve bu bölgeyi Gürcistan'a bağlama talebi, Türkiye'nin de

içinde bulunduğu koşullar itibariyle Sovyetler Birliği ile olan dostluk ilişkilerini zedelemekten ilgili anlaşmaları yapabilmek için Acaristan'ı terk etmesidir. İçsel olaylar; Acarlar, Berlin Anlaşmasından sonra Gürcülerle birleştikten sonra kendilerini Hıristiyan çoğunluğu içinde bulmuş ve sürekli olarak Hıristiyanlar tarafından kovuşturma ve takiplere hatta saldırılara uğramışlardır. 1905 yılında yaşanan saldırıların birinde 55 Müslüman hayatını kaybetmiştir. Bu saldırılar sonraki yıllarda da devam etmiştir. Bunun yanı sıra Acarların Türklerden edindikleri kültürleri de baskı altındaydı. Acarlar çoğu dinsel ve kültürel baskıdan kurtarmak için vatanlarını terk ederek Türkiye'ye göç ettiler. Bütün bu olaylar sonucunda Türkiye, Moskova Anlaşmasında Acarların dinsel ve kültürel haklarını sağlayacak geniş bir yönetsel özerkliğe kavuşmasını sağlamıştır (Murtazaoglu, 2004:50, 58-60). Türkiye ile SSCB arasında imzalanan ve Acaristan Özerk Cumhuriyeti'nin kurulması hükümlerini de içeren Moskova Anlaşması görüşmelerinde Türk heyeti içinde yer alan Dr. Rıza Nur hatıratında, Acaristan'a özerklik verilmesi fikrinin oluşmasında Gürcistan yönetiminin tatbik etmeyi düşündüğü plandan bahsetmektedir:

“Müslüman Gürcü denen Acar'lar meselesini de bunları Acaristan'dan kaldırıp, Gürcistan'ın diğer mahallelerine serpiştirerek kökünden halletmek istiyor. Yakında planı tatbik edecek. İşte bu adamın dehşetli fikri ve icraatıdır ki, bana Moskova muahedesinde bir Muhtar Acaristan teşkili için maddeler koydurmak fikrini vermiştir.” (Nur, 1993:43).

Acara, Türkiye'nin yukarıdaki endişeleri ve tarihsel koşulları nedeniyle özerkliğin verilmesi şartıyla Gürcistan'a bırakıldı¹⁵. Gürcistan da, Moskova Anlaşması'nın imzalanmasından sonra 16 Temmuz 1921 tarihinde Özerk Acara Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti hakkında kararname çıkardı ve Acara'ya özerk cumhuriyet kurma hakkı tanıdı (Zeyrek, 2001:51). Böylece Gürcistan, özerklik ile ilgili çıkardığı kararname ile

¹⁵ Özerklik statüsünün verildiği Moskova Anlaşmasının ilgili maddesi şöyledir:

“Madde-2: Türkiye, işbu anlaşmanın 1. Maddesinde gösterilen sınırların kuzeyinde bulunan ve Batum livasına ilişkin topraklar ile Batum kenti ve limanı üzerindeki egemenlik hakkını, şu şartlarla, Gürcistan'a bırakmağa razı olur:

Birincisi: İş bu maddede belirtilen yerler halkının, her topluluğun dini ve kültürel haklarını sağlayacak ve bu halkın yukarıda söz konusu edilen yerlerde, isteklerine uygun tarım toprakları rejimi kurma imkanına sahip olacak biçimde geniş bir idari özerkliğe kavuşması.

İkincisi: Batum limanı üzerinden Türkiye'ye giden ya da oradan gelen ticaret malları ve tüm nesnelere gümrük vergisine bağlı tutulmayarak ve hiçbir engelle karşılaşmayarak, her türlü vergi ve ücretten bağımsız biçimde, serbest transit hakkı ile birlikte, Türkiye'nin özel harcamalarından da ayrı olarak, Batum limanından yararlanmasının sağlanması” (İzmit Batum ve Havalisi Kültür Derneği, 21-22; Zeyrek, 2001:51).

Acara'ya "özerk cumhuriyet" şeklinde siyasal özerk birim kurma hakkını vermiştir. Kararnamede özerk cumhuriyetin sınırları, meclisi, yürütme ve yerel organları belirtilmiştir. Kararnamenin uygulanması için Mayıs 1921'de seçilen ve "Kızıl Meclis" adının taşıyan yüksek mümessillik organı kuruldu. Meclis ilk önce bakanlıkları ve devlet idare başkanlıklarını, daha sonra da bakanlar kurulunu oluşturdu. Ocak 1922 tarihinde toplanan Acara Özerk Cumhuriyeti 1. Sovyet Kongresi yürütme organı olarak bakanlar kurulunu oluşumunu onayladı. Bu gelişme ile de Acara Özerk Cumhuriyeti'nin kuruluşu tamamlandı (Murtazaoğlu, 2004:62). 13 Ekim 1921 tarihinde imzalanan Kars Anlaşmasıyla, Moskova Anlaşmasının özerklikle ilgili hükümleri Gürcistan tarafınca da onaylanmış oldu¹⁶ (Coşkun, 2007:59).

Acara'nın özerkliği Sovyetler Birliği zamanında hazırlanan ve aşağıda ayrıntılarıyla incelediğimiz Gürcistan Anayasalarında da güvenceye alınmış ve Acaristan için de ayrı bir anayasalar kabul edilmiştir. Acara Özerk Cumhuriyeti'nin ilk anayasası Gürcistan Yüksek Şurası tarafından 9 Temmuz 1938'de onaylanarak yürürlüğe girmiştir. 1978 yılından ise ikinci anayasa kabul edilmiştir. Bu anayasalar Acara halkının din, kültür ve diğer hak ve özgürlüklerine yer vermiş; ayrıca özerk cumhuriyete merkezi yönetimin tasarruf alanı dışında bırakılan, özellikle ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda merkezi hükümetle istişare halinde karar yetkisi verilmiştir. Eski Gürcistan Anayasasının 80. maddesinde, özerk cumhuriyetin kendi topraklarında tüm ekonomik ve sosyal alanlarda yetkili olduğu belirtilmiş ve bu husus Acaristan Anayasasının 67. maddesinde teyit edilmiştir. Acaristan Anayasasının 64. maddesinde merkezi yönetimin yetkili olduğunun açıkça belirtilmediği konularda özerk cumhuriyetin kendi meseleleri hakkında karar verme yetkisine haiz olduğu belirtilmiştir. Bunun yanı sıra Acara halkının din, kültür ve diğer hak ve özgürlüklerine ilişkin haklar Sovyetler Birliği'nin

¹⁶ Kars Anlaşmasının özerklikle ilgili 6.maddesi şöyledir: "Türkiye, işbu Antlaşmanın 4. maddesinde gösterilen sınırların kuzeyinde bulunan ve Batum Livasına ilişkin topraklar ile Batum kenti ve limanı üzerindeki egemenlik hakkını, şu koşullarla, Gürcistan'a bırakmağa razı olur:

Birincisi: İşbu Maddede belirtilen yerler halkının, her topluluğun kültürel ve dinsel haklarını sağlayacak ve bu halkın yukarıda sözü geçen yerlerde isteklerine uygun bir tarım toprakları rejimi kurma olanağına sahip olacak biçimde geniş bir yönetsel özerkliğe kavuşması.

İkincisi: Batum limanı üzerinden Türkiye'ye giden ya da oradan gelen ticaret malları ve tüm nesnelere gümrük vergisine bağlı tutulmayarak ve hiç bir engelle karşılaşmayarak, her türlü vergi ve ücretten bağımsız biçimde, serbest transit hakkı ile birlikte, Türkiye'nin özel harcamalarından da ayrık olarak, Batum limanından yararlanmasının sağlanması.

Bu Maddenin uygulanması için işbu Antlaşmanın imzasından hemen sonra ilgili taraflar temsilcilerinden oluşan bir Komisyon kurulacaktır." (www.turkgurcu.com, 30.04.2011).

1936 ve 1977 anayasalarında; ayrıca Gürcistan'ın 1938 ve 1978 anayasalarında yer almıştır (İznic Batum ve Havalisi Kültür Derneği, 22; Murtazaoğlu, 2004:63).

Gürcistan'ın bağımsızlıktan sonra, Acara hariç diğer iki özerk birimle yaşadığı çatışmalar özerk yapılara karşı olumsuz bir tutuma yol açmıştır. Bunun sonucu olarak 1995 Gürcistan Anayasasında özerklikle ilgili hükme yer verilmemiştir. Bu durum Abhazya, Güney Osetya ve Acaristan'a özerkliğin verilmediği şeklinde yorumlanabilir. Ancak diğerlerinden farklı olarak Acaristan'ın özerkliği Moskova ve Kars Anlaşmaları ile sağlandığından, özerkliğin verilmemesi bu anlaşmaların ihlali anlamını taşımaktaydı. Her ne kadar hukuken özerklik tanınmasa da Acaristan'ın fiili özerkliği güçlenerek devam etmiştir. Mevcut fiili durumu çözüme kavuşturmak amacıyla Nisan 2000'de Gürcistan Parlamentosu, Acaristan'ın özerkliğini tanıyan anayasa değişikliğini kabul etmiştir (Ağacan, 2001:29-30). Acaristan'ın özerkliğinin anayasaya girmesine rağmen Kars Anlaşması'na atıfta bulunulmamıştır. Acaristan'ın özerkliğinin kaynağı olan bu anlaşma ile Müslüman nüfusun dini inançlarının gereğini yerine getirebilmesi amacıyla bölgeye verilmiş olan özerklikle gelinen noktadaki özerklik durumu bir biriyle örtüşmemiştir. Özerk olmanın niteliği değiştirilmiştir. Bağımsızlık sonrası Acaristan'ın özerkliği hukuki olarak Kars Anlaşmasına dayanırken, fiili olarak özerk yönetim başında yöneticilerin güçlü muhalif olmasına dayanmıştır. Kars Anlaşmasının Müslüman halka tanıdığı dini yaşama özgürlüğü, uygulanan dini ve idari baskılar sonucu yüzde yetmişler oranındaki Müslüman halk yüzde ellilerin altına düşmüştür (Ağacan, 2001:30).

20 Nisan 2000 tarihli Gürcistan Anayasası değişikliği ile öngörülmesine rağmen, Acaristan'ın özerklik yapısını düzenleyecek olan anayasal kanun Abaşidze iktidarı süresince çıkarılmamıştır. 2004 Gül Devrimi'nden sonra Gürcistan, Abaşidze'den sonra merkez ile özerk birim arasındaki ilişkileri yeniden belirlemek amacıyla 7 Temmuz 2004'te Gürcistan parlamentosu "Acara Özerk Cumhuriyeti'nin Statüsü Hakkında Gürcistan Anayasal Kanunu"nu kabul etti. Bu yasa hakkında yapılan değerlendirmelerde Acaristan'ın anayasal özerkliğinin katı bir şekilde sınırlandırıldığı, özerklik haklarını en düşük seviyelerine indirildiği, yasa ile temel ilke olan merkezi yönetim ile bölge arasında yetki dağılımının ihlal edildiği ileri sürülmektedir.

2008 yılında Gürcistan Parlamentosu, 7 Temmuz 2004 tarihli “Acara Özerk Cumhuriyeti Statüsü Hakkında Gürcistan Anayasal Kanunu” temel alınarak hazırlanan “Acara Özerk Cumhuriyeti Anayasası”nı onayladı. Bu anayasanın 4. maddesinde özerk cumhuriyetin yetkilerinin temelinde Acara Özerk Cumhuriyeti Statüsü Hakkında Gürcistan Anayasal Kanunu ve Acara Özerk Cumhuriyeti Anayasası’nın olduğu belirtilmektedir. Bu anayasada özerk cumhuriyette var olan devletin unsurları sayılmakla birlikte, özerk statüye bağdaşmayan merkezle özek idare arasındaki yetki dağılımı ihlali 2004 yılındaki düzenleme ile paraleldir.

Siyasal özerk birim olan Acara Özerk Cumhuriyeti’nin hukuki statüsünün dayanaklarını kronolojik olarak aşağıdaki gibi sıralanabiliriz:

- 1- 13 Temmuz 1878 Berlin Anlaşmasının 58. maddesine göre Acara Rusya’ya bağlı olan Gürcistan’a bırakılmıştır. Ancak 3 Mart 1918 tarihli Brest-Litowsk Anlaşmasının 3. ve 4. maddeleri gereği Türkiye’ye geri verilmiştir (Murtazaoğlu, 2004:52).
- 2- 3 Mart 1918 tarihli Brest-Litowsk Anlaşmasının 4. maddesi gereği 14 Temmuz 1918 tarihinde yapılan halk oylamasında Batum halkı kendi geleceklerini tayin hakkı ve tercihini Osmanlı Devleti’ne ilhak olarak kullanmıştı. Halk oylamasının Osmanlı Devleti lehine çıkması dolayısıyla 14 Eylül 1918’de Batum Vilayeti’nin teşkilatı hakkında bir kararname çıkarılmıştır (Sürmeli, 54).
- 3- 28 Ocak 1920 tarihinde kabul edilen Misak-ı Milli’nin 2. Maddesi ile Batum, Misak-ı Milli sınırları içerisinde gösterilmiştir.
- 4- 16 Mart 1921 Moskova ve 13 Ekim 1921 Kars Anlaşmaları.
- 5- “Muhtar Acara Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Hakkında Sosyalist Sovyet Gürcistan Cumhuriyeti İhtilal Komitesinin 16 Temmuz 1921 Tarihli Beyannamesi”. Gürcistan bu beyanname ile Moskova Anlaşmasının iç hukukuna üstünlüğünü tanıyarak Acara Özerk Cumhuriyeti’nin kurulduğunu ilan etmiştir (Murtazaoğlu, 2004: 61; Zeyrek, 2001:51).
- 6- 12 Mart 1922 tarihli Transkafkasya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyetler Birliği Anlaşması ve Transkafkasya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti

Anayasası. Acara Özerk Cumhuriyeti (Ajaria or Ajaristan A.S.S.R), 12 Mart 1922 tarihinde kurulan Transkafkasya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti'ni oluşturan ülkelerden biri olan Gürcistan içinde özerk cumhuriyet statüsü ile yer alıyordu (Allen, 1927:440).

- 7- 2 Mart 1922 tarihli Gürcistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Anayasası.
- 8- 1924 Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği Anayasası.
- 9- Acara Özerk Cumhuriyeti'nin 9 Temmuz 1938 tarihli ilk anayasası. Bu anayasa, Gürcistan Yüksek Şurası tarafından 9 Temmuz 1938'de onaylanarak yürürlüğe girmiştir.
- 10- Sovyetler Birliği'nin 1936 ve 1977 anayasalarında, yine Gürcistan'ın 1937 ve 1978 anayasalarında Acarların din, kültür ve diğer hak ve özgürlükleri yer almıştır (Murtazaoglu, 2004:63).
- 11- 1978 yılında ise Acara Özerk Cumhuriyeti'nin ikinci anayasası kabul edilmiştir.
- 12- 21 Şubat 1992 Gürcistan Cumhuriyeti Askeri Konsey Deklarasyonu.
- 13- 30 Temmuz 1992 tarihli "Türkiye Cumhuriyeti ile Gürcistan Cumhuriyeti Arasında Dostluk, İşbirliği ve İyi Komşuluk Anlaşması". Bu anlaşma ile 13 Ekim 1921 tarihli Kars Antlaşması'nı, dolayısıyla, Türkiye'nin Gürcistan sınırları ile Batum'un (Acara Özerk Cumhuriyeti) durumunu net olarak bir kez daha ve mutabakat ile teyit edildi (Elpen, 20.02.2011).
- 14- 14 Temmuz 1997 tarihinde Tiflis'te imzalanan "Türkiye Cumhuriyeti ile Gürcistan Arasında Sınır Sözleşmesi". Bu sözleşme ile Gürcistan ve Türkiye sınırlarını Kars Antlaşması'na göre bir kez daha ve teknik ayrıntılarıyla teyit edildi (Elpen, 20.02.2011).
- 15- 20 Nisan 2000 Tarihli ve 260 Sayılı Kanun. Bu kanuna göre Gürcistan'ın yeni Anayasasının 3, 4, 55, 67 ve 89. maddelerine Acara Özerk Cumhuriyetinin statüsü ile ilgili ilaveler yapılacaktır.
- 16- 1995 Gürcistan Anayasası (20 Nisan 2000 tarihli değişikliği ile anayasaya eklenen hüküm ile Acaristan'ın özerkliği tanınmıştır).

17- 2004 Acara Özerk Cumhuriyeti'nin Statüsü Hakkında Gürcistan Anayasal Kanunu.

18- 2008 Acara Özerk Cumhuriyeti Anayasası.

Acara Özerk Cumhuriyeti hakkında verdiğimiz kronolojik çerçeve, aynı zamanda özerkliği kurumsallaşması anlamına gelmektedir. Günümüzde Gürcistan, her ne kadar Acara'nın özerkliğini sınırlandırmış olsa bile, özerk statünün tarihsel gerçekliğini ortadan kaldırması söz konusu değildir. Görüldüğü gibi özerkliğin temelinde uluslararası anlaşmalar bulunmaktadır. Uluslararası anlaşmalar ile kurulan özerklik, daha sonra Gürcistan iç hukukunda da tanınmıştır.

3.2.2. Özerklik Statüsü

Hukuki olarak “özerk cumhuriyet”, devletin tüm unsurlarına sahip, ancak dış egemenliği olmayan bir siyasi örgüttür. Özerk cumhuriyetin ayrıca bağımsız devletin anayasasından farklı da olsa her devlet gibi anayasası vardır. Bu farklılık anayasanın merkezi idare tarafından onaylanması, esasları özerk cumhuriyetin bağlı olduğu devletin anayasasında ve ayrıca ilgili özerk cumhuriyetin anayasasında yer almasından kaynaklanmaktadır. Özerk cumhuriyet bir devlet olarak yasama, yürütme, yargı organlarını oluşturur. İçişleriyle ilgili kanun ve kararnameler çıkarır, bayrak ve başkentini belirler, özerk cumhuriyetin sınırları içinde yaşayan halkın dinsel ve kültürel haklarını korur (Murtazaoglu, 2004:61). Acara Özerk Cumhuriyeti Anayasası'nı bu çerçevede inceleyerek özerk cumhuriyetin statüsü ortaya konmaya çalışılacaktır.

Acara Özerk Cumhuriyeti (AÖC), Gürcistan Anayasası, “Acara Özerk Cumhuriyeti'nin Statüsü Hakkında Gürcistan Anayasal Kanunu” ve 2008 Acara Özerk Cumhuriyeti Anayasası'na göre yönetilmekte ve yetkilerini bu düzenlemelerden almaktadır. 2008 Acara Özerk Cumhuriyeti Anayasası, Acara Özerk Cumhuriyeti'nin sahip olduğu devlet kurumlarının yetkisinde olan konuları belirlemiştir (Madde 3). Anayasaya göre;

- a) AÖC Anayasası ve AÖC'nin diğer kanun hükmünde kararlarının kabulü ve değişiklikler yapılması;
- b) AÖC Yüksek Şurası seçimlerinin gerçekleştirilmesi;
- c) AÖC Hükümeti yapısı, yetki ve çalışmalarına dair usulün belirlenmesi;

- d) Eğitim ve bilim alanlarının desteklenmesi, kültür ve bilim kuruluşlarının kurulması ve yönetilmesi, yerel kültürel eserlerin bakımı-korunması;
- e) Yerel düzeyde kütüphane ve müze hizmetleri;
- f) Turizm, kültür ve spor;
- g) Yerel düzeyde inşaat ve şehirciliğin geliştirilmesi;
- h) Yerel düzeyde karayolları ve diğer ulaşım yolları;
- i) Hıfzıssıhha, sağlık ve sosyal güvenliğin sağlanması konularına ilişkin karar sürecinde yer alma;
- j) Tarım ve avcılık işleri;
- k) Erzak ve gıda malzemelerinin kalite kontrolü;
- l) Çarşı, pazar ve fuarlar;
- m) Gürcistan'ın kanun hükmünde kararnamelerine uygun olarak, AÖC'nin gelirleri çerçevesinde bütçe politikasının belirlenmesi ve uygulanması, AÖC bütçe tasarısının hazırlanması, onaylanması ve uygulanmasının denetlenmesi;
- n) Gürcistan kanunlarıyla belirlenmiş yerel vergi ve aidatlarla ilgili kararların alınması ve feshedilmesi.
- o) AÖC'nin mal varlığının idaresi;
- p) AÖC için gerekli arşiv;
- q) Ormancılık işlerinin yönetilmesi;
- r) İtfaiye;
- s) Çevre koruma.

alanlarında özerk cumhuriyet kurumları düzenleme ve yürütme yetkilerine sahiptir. Yine anayasada, yukarıda sayılan konularla ilgili olarak özerk cumhuriyetin düzenleme yapmadığı durumlarda merkezi hükümetin düzenleme yapacağını, bunların dışında

özerk cumhuriyeti ilgilendiren alanlarda ise özerk cumhuriyetin düzenleme yapma yetkisine sahip olduğunu belirtilmektedir (Madde 3).

2008 Acara Özerk Cumhuriyeti Anayasası, devletin niteliklerini belirlemektedir. Anayasa, özerk cumhuriyetin belirlenmiş idari sınırlardaki mevcut toprakları kapsadığını, yasama ve yürütme organları bulunduğunu, başkentinin Batum olduğunu, özerk cumhuriyetinin kendine ait bayrağı olduğunu, kendisine ait bütçesinin ve malvarlığının olduğunu, bünyesinde yerel yönetimlerin bulunduğunu belirtmiştir (Madde 2, 5, 6, 9-27, 28-37, 38-40, 41).

AÖC Anayasası, Yüksek Şura üye tam sayısının üçte ikisinin oyuyla kabul edilir ve Gürcistan Parlamentosu'nun çıkardığı "Acara Özerk Cumhuriyeti Anayasası'nın Onaylanması Hakkında Gürcistan Kanunu" ile birlikte yürürlüğe girer. AÖC Anayasa tasarısı ve Anayasanın tamamen veya kısmen değiştirilmesi talebini AÖC Yüksek Şura'sına sunma hakkına Hükümet Başkanı, Yüksek Şura üye tam sayısının yarısından fazlası ve en az 10.000 AÖC seçmeni sahiptir (Madde 42, 44).

Gürcistan bölgesel devletinin özerk birimi olan Acara Özerk Cumhuriyeti'nin yasama ve yürütme organları bulunmaktadır. Yasama görevi Yüksek Şura tarafından, yürütme görevi ise hükümet başkanı ve bakanlar kurulu tarafından icra edilmektedir. Bu organların yapısı ve görevleri 2008 Acara Özerk Cumhuriyeti Anayasası'nda belirlenmiştir. Özerk cumhuriyetin yargı yetkisi bulunmamaktadır.

Acara Özerk Cumhuriyeti Yüksek Şurası; özerk cumhuriyetin yasama organı ve en yüksek temsil organıdır. Meclis üyeleri, özerk cumhuriyetin sınırları içinde yaşayan Gürcistan vatandaşları tarafından genel ve eşit oy esaslarına göre seçilir. 21 üyeli meclisin 15'i nispi temsil esasına göre, 6 üye ise çoğunluk esasına göre 4 yıllık dönem için seçilmektedir. Ayrıca, nispi temsil sisteminin uygulanmasında %5 baraj söz konusu olmaktadır (Madde 9, 10, 11).

2008 Acara Özerk Cumhuriyeti Anayasası'nın 22. maddesinde Yüksek Şura'nın görev ve yetkileri sayılmıştır:

- a) AÖC Anayasası, "Acara Özerk Cumhuriyeti Statüsü Hakkında Gürcistan Anayasal Kanunu" ve AÖC Anayasası'yla AÖC mahsus kurumlara bırakılan

hususlarla ilgili olarak, ayrıca Gürcistan kanunlarıyla doğrudan belirlenen durumlarda AÖC kanunlarını kabul eder;

- b) AÖC bütçesini onaylar;
- c) AÖC yürütme organları tarafından AÖC bütçe tutarlarının harcanmasını denetler;
- d) AÖC Hükümet Başkanı'nı onaylar;
- e) AÖC Hükümet Başkanı'nın sunmuş olduğu AÖC Hükümet üyelerini onaylar;
- f) Üye tam sayısının üçte ikisinin oyuyla AÖC Hükümeti'ne güvensizliğini ilan etme yetkisine sahiptir;
- g) Kabul edilen kanunların yerine getirilmesini denetler;
- h) Yüksek Şura Başkanı, Başkan Yardımcısı, komite başkanlarını seçer, komite oluşumunu ve nispi temsil kontenjanını onaylar;
- i) AÖC Yüksek Seçim Komisyonu Başkanı/üyelerini seçer;
- j) Mevzuatla öngörülen durumlarda üst düzey görevlilerin atanması ve görevden alınmasına onay verir;
- k) Gürcistan Anayasası 67. maddesi 1. fıkrası uyarınca Gürcistan Parlamentosu'nda yasal girişim hakkından faydalanır;
- l) "Acara Özerk Cumhuriyeti Statüsü Hakkında Gürcistan Anayasal Kanunu", Gürcistan yasaları ve AÖC yasaları ile kendisine verilen diğer yetkileri gerçekleştirir.

Ayrıca Yüksek Şura, özerk cumhuriyet anayasasını, üçte iki çoğunlukla kabul etme yetkisine sahiptir (Madde 23).

Acara Özerk Cumhuriyeti Yüksek Şurasının görevi, özerklik statüsüne ve demokratik ilkelere aykırı olarak kabul edilen yöntemle feshedilebilmektedir. Meclisi feshetme yetkisini anayasada belirtilen şartlarda Gürcistan Devlet Başkanı kullanabilir (Madde 26):

- a) Gürcistan Devlet Başkanı, faaliyetleriyle devletin egemenliğini, toprak bütünlüğünü, devlet idarelerinin Anayasa'dan doğan yetkilerinin yerine getirilmesini tehlikeye düşürmesi veya "Acara Özerk Cumhuriyeti Statüsü Hakkında Gürcistan Anayasal Kanunu" ile AÖC Anayasası'nın vermiş olduğu görevleri yerine getirmemesi durumunda, Gürcistan Parlamentosu'nun onayı ile AÖC Yüksek Şurası'nı görevden alma hakkına sahiptir.
- b) "Acara Özerk Cumhuriyeti Statüsü Hakkında Gürcistan Anayasal Kanunu" uyarınca, Gürcistan Devlet Başkanı, AÖC Yüksek Şurası'nın AÖC Hükümet Başkanı adayını üst üste iki kere onaylamaması durumunda, AÖC Yüksek Şurası'nı görevden alma hakkına sahiptir.

Acara Özerk Cumhuriyeti Hükümeti; özerk cumhuriyetin yürütme organıdır. Hükümet, hükümet başkanı ve hükümet üyesi bakanlardan oluşur. Hükümet, Gürcistan Anayasası, "Acara Özerk Cumhuriyeti Statüsü Hakkında Gürcistan Anayasal Kanunu", Gürcistan kanunları, AÖC Anayasası ile kanunları ve diğer kanun hükmünde kararları esas alarak, bunları yerine getirmek için Hükümet Başkanı'nın imzaladığı karar ve emirleri kabul eder. Hükümet yapısı, yetki ve çalışma usulü, AÖC Hükümet Başkanı tarafından AÖC Yüksek Şurası'na sunulan AÖC kanunu ile belirlenir. Hükümet, Gürcistan Devlet Başkanı ve AÖC Yüksek Şurası'na karşı sorumludur (Madde 28).

Hükümetin almış olduğu kararın, Gürcistan Anayasası, "Acara Özerk Cumhuriyeti Statüsü Hakkında Gürcistan Anayasal Kanunu", Gürcistan'ın taraf olduğu uluslararası sözleşmeler ve anlaşmalara, Gürcistan kanunlarına ve Gürcistan Devlet Başkanı'nın kararlarına aykırı olması durumunda, Gürcistan Devlet Başkanı, bu kararın yürütmesini durdurmak veya feshetmek yetkisine sahiptir (Madde 28).

Gürcistan Devlet Başkanı, yeni seçilen AÖC Yüksek Şurası'na yapılacak yetki bildiriminden itibaren 10 gün içerisinde, Yüksek Şura Gruplarına danıştıktan sonra, AÖC Hükümet Başkan adayını onay için Yüksek Şura'ya sunar. AÖC Yüksek Şurası üye tam sayısının yarısından fazlasının oyuyla Hükümet Başkanı adayı onaylanmış sayılır. AÖC Yüksek Şurası, Gürcistan Devlet Başkanı tarafından sunulan adayı onaylamazsa, Gürcistan Devlet Başkanı, 10 gün içerisinde AÖC Yüksek Şurası'na aynı adayı veya bir başka adayı sunma hakkına sahiptir. Gürcistan Devlet Başkanı, AÖC

Yüksek Şurası'nın AÖC Hükümet Başkanı adayını üst üste iki kere onaylamaması durumunda, AÖC Yüksek Şurası'nı feshetme hakkına sahiptir (Madde 30).

Ayrıca Gürcistan Devlet Başkanı, faaliyetleriyle devletin egemenliğini, toprak bütünlüğünü, devlet idarelerinin Anayasadan doğan yetkilerinin yerine getirilmesini tehlikeye düşürmesi ile "Acara Özerk Cumhuriyeti Statüsü Hakkında Gürcistan Anayasal Kanunu" veya AÖC Anayasası'nca verilmiş yetkileri yerine getirmemesi durumunda AÖC Hükümeti'nin görevine son verme hakkına sahiptir (Madde 36).

Hükümet, Gürcistan Anayasası ve Acara Özerk Cumhuriyeti Anayasası çerçevesinde kendisine verilen görevleri yerine getirir ve bu alandaki yetkileri kullanır. Anayasada sayılan bu yetki ve görevler şunlardır (Madde 33):

- a) AÖC Bakanlıkları ve Hükümete bağlı kuruluşların çalışmasını koordine ve kontrol eder;
- b) AÖC Bakanlıkları ve Hükümete bağlı kuruluşların tüzüğü ve yapısını onaylar;
- c) Toplantı organlarını kurar ve tüzüğünü onaylar;
- d) Hükümet teşkilatının tüzüğünü, yapısını onaylar;
- e) AÖC Bakanları ve Hükümete bağlı kuruluşların kararlarının yürütülmesini durdurma veya feshetme hakkına sahiptir;
- f) AÖC Cumhuriyet Bütçesini oluşturur;
- g) AÖC Cumhuriyet Bütçesi onaylandıktan sonra yerine getirilmesini sağlar ve her üç ayda bir Yüksek Şura'ya bütçenin yerine getirilmesi raporunu sunar;
- h) AÖC sınırlarında ekonomik faaliyetinin özgürlüğü, rekabet ve istikrarlı yatırım ortamının oluşturulmasına katkıda bulunur;
- i) Vatandaşların sosyal güvenlik faaliyetlerinin gerçekleştirilmesini sağlar;
- j) İşsizliğin azaltılması amacıyla özel program hazırlar ve imkanlar çerçevesinde programın gerçekleştirilmesini sağlar;

- k) AÖC sınırlarında eğitim ve bilim alanında Gürcistan'ın devlet politikasının yürütülmesi, ayrıca kültür ve bilim kuruluşlarının yönetilmesi, yerel kültür eserleri, kütüphane ve müzelerin bakım-korunmasına katkı sağlar;
- l) Ekonomik, sosyal, sağlık koruma konularında karar alınmasına katılır;
- m) Yerel düzeyde karayolları ve diğer ulaşım yollarının geliştirilmesini sağlar;
- n) Yerel düzeyde inşaat ve şehirciliğin geliştirilmesinde katkıda bulunur;
- o) AÖC sınırlarında turizm ve spor alanlarının geliştirilmesi için gerekli şartları oluşturur;
- p) AÖC sınırlarında tarım ve ormancılık alanlarının yönetimi, erzak ve gıda malzemelerinin kalite kontrolünü sağlar;
- q) Yasalar uyarınca çevre koruma, ekolojik, güvenlik alanında kontrolü gerçekleştirir;
- r) Gürcistan yasası uyarınca, AÖC özel idaresine ait alanlarda ticari olmayan tüzel kişileri yaratır;
- s) “Acara Özerk Cumhuriyeti Statüsü Hakkında Gürcistan Anayasal Kanunu”, Gürcistan ve AÖC yasaları uyarınca diğer yetkileri kullanır.

Ayrıca anayasaya göre, yukarıda sayılan görevleri yerin getirmek için Maliye ve Ekonomi; Çalışma, Sağlık ve Sosyal Güvenlik; Eğitim, Kültür ve Spor; Tarım ve Çevre Koruma Bakanlıkları kurulabilmektedir (Madde 34).

3.2.3. Acara Özerk Cumhuriyeti Siyasal Özerkliğin Bir Örneği Mi?

Bölgesel özerklik ya da siyasi özerkliği; bir üniter veya federatif devletin belli bir bölgesinde yaşayan etnik topluluğun, o topluluğu oluşturan kişilerin her birinin dinini, dilini, örf ve adetini, toprağını ve diğer etnik özelliklerini korumak ve yerel hizmetlerini karşılamak amacıyla bir siyasi özerk birim (cumhuriyet, eyalet, il, bölge, vs.) kurma hakkı (Murtazaoğlu, 2004:43) olarak tanımlanmıştır. Bu bağlamda Acara Özerk Cumhuriyeti (AÖC), özerk bölge niteliklerini taşıyan siyasi bir birimdir; çünkü AÖC'nin ülkesel sınırları belli bir alanda sınırlı egemenlik gücü bulunmaktadır. AÖC, Gürcistan'ın diğer kısımlarından kültürel olarak ayrıdır. AÖC'nin siyasal bölgeciliğin

temel prensibi olan bölgesel seçilmiş organı bulunmaktadır. Bu organ Yüksek Meclis'tir. AÖC, bölgesel özerkliğin gereği olan kendi statüsünün oluşturulması işlemine katılmaktadır. AÖC'nin statüsü niteliğinde olan AÖC Anayasası, AÖC meclisi olan Yüksek Şura üyelerinin üçte iki oyuyla kabul edilir ve onay için Gürcistan parlamentosuna sunulur.

AÖC'nin siyasal özerklik tarihine baktığımızda; özerkliğin kuruluşunun ilk 10 yılında siyasal özerklik seviyesinin yüksek olduğu, 1930'lu yıllardan Gürcistan'ın bağımsızlığını kazandığı 1990'lı yıllara kadar bu seviyenin düştüğünü, bağımsızlıktan sonra Abaşidze faktörüyle siyasal özerklik seviyesinin yükseldiği hatta merkezi idareyi tanımama seviyesine kadar geldiğini, 2004 Gül Devrimi'nden sonra ise tekrar düşük seviyeli siyasal özerklik durumunu görmekteyiz. Bu sınırlama yürütme organı açısından da geçerlidir. Özerklik yapısının sınırlandırılması 2004 yılında merkezi hükümetin yaptığı müdahaleden sonra meydana gelmiştir. 1990'lı yılların başından 2004 yılına kadar Acara güçlü özerkliğe sahipti. AÖC'nin özerkliğinin derecesi reel politik gelişmelere bağlı olarak değişmesine rağmen, özünde siyasal özerkliği korumaktadır. Bu açıdan AÖC'nin, merkezi yönetimin tek yanlı tasarruflarıyla statüsü sınırlandırılabilirdiğinden dolayı, düşük seviyede siyasal bölgesel özerklik örneği olduğunu söyleyebiliriz.

Bölgesel devlet içindeki siyasal özerk birimi, federal devlet içindeki federe devlet ile karşılaştırabiliriz. Federe devlet federal devletin kurucu bir unsurudur. Federe devlet dışsal egemenliğini federal devlete devretmiştir ve federal yapı içerisinde diğer devlet özelliklerini korumaktadır. İçsel egemenlik federe devletin doğal hakkıdır ve kendi yetki alanı dahilindedir. Diğer taraftan AÖC, Gürcistan'ın kurucu bir unsuru değildir. Gürcistan, merkezi yetkilerinin bir kısmını, uluslararası anlaşmalardan kaynaklanan yükümlülükten dolayı, özerk birime aktararak özerk bir birim kurmuştur. AÖC, merkez tarafından aktarılan yetkileri kullanmaktadır.

Sonuç olarak, özerkliğin nitelikleri olan siyasal özerkliğin ve statüsünün oluşturulması işlemine katılımın sağlanması koşullarının gerçekleşmesi dolayısıyla Acara Özerk Cumhuriyeti'nin bölgesel özerkliğin bir örneği olduğunu söyleyebiliriz.

SONUÇ

Devlet egemenlik, ülke ve ulus unsurlarından meydana gelmektedir. Devlet iktidarı belirli bir ülke sınırları içinde (ülke), insan topluluğu (ulus) üzerinde uygulanır. Devlet şekilleri de yapısal olarak, devletin kurucu unsurlarından ülkenin ve ulusun siyasal iktidarla ilişkisi temelinde üniter devlet ve bileşik devlet olmak üzere temelde ikiye ayrılmaktadır. Üniter devlette, ülke ve ulus üzerinde tek siyasal iktidarın normları geçerlidir. Üniter devlet kendi içinde siyasal iktidarın merkezileşme seviyesine göre üçe ayrılmaktadır. Birincisi tüm yetkilerin merkezde toplandığı *merkeziyetçi üniter devlet*, ikicisi içinde idari özerk yapıların bulunduğu *adem-i merkeziyetçi üniter devlet* ve üçüncüsü de içinde idari özerk yapıların yanında siyasal özerk birimlerin bulunduğu *bölgesel devlet* modelleridir. Üniter devletin bir türü olarak sınıflandırılan bölgesel devlet modelinde, üniter devletin özelliği olan bölünmez tek ulus ve tek ülkeden söz edilmekle birlikte, aynı zamanda ulus altı milliyetlere veya sınırları belli olan bölgelere siyasal yetkiler aktararak özerk yapılar oluşturulmaktadır. Bölgesel devlette hem siyasal merkezilik, hem de siyasal özerklik söz konusudur. Günümüzde merkeziyetçilik ve özerklik düzeyleri farklı olsa da İspanya (Bask, Katalonya, Endülüs, vd.), İtalya (Sardinya, Sicilya, vd.), Azerbaycan (Nahçıvan), Gürcistan (Acara), Fransa (Korsika), İngiltere (Kuzey İrlanda), Endonezya (Aceh), Portekiz (Azores, Madeira), Finlandiya (Aaland Adaları) gibi devletler bölgesel devletlere örnektir.

Bölgesel devlet olgusunun ortaya çıkmasında etnik olarak homojen olmayan üniter yapıdaki devletlerin özerk birimler kurması etkili olmuştur. Burada şu soru akla gelebilir. Üniter yapıdaki devletleri siyasal yetkilere sahip özerk yönetimler kurmaya iten sebep nedir? Etnik olarak homojen olmayan üniter devletler, hakim unsur olmayan etnik topluluklara özerklik vererek devlete olan bağlılıklarını artırmak ve yapısını güçlendirmek yoluna girebilirler. Bunun yanında küreselleşme sürecinin merkezi yapıları zayıflatmasıyla kültürel çeşitlilik ön plana çıkmış ve bu çeşitliliğin korunması ve geliştirilmesi için özerklik mekanizması önemli bir araç haline gelmiştir. Bölgeselci eğilimler, toplumsal yapıdaki farklılıklardan kaynaklanır. Toplumsal farklılıkların belirli coğrafi bölgelerde yoğunlaşmış olması farklılıkların tanınması ve korunması yönünde talepleri ortaya çıkartmıştır ve bu farklılıkların üniter devlet içinde özerk bölgesel yönetimlerle daha iyi korunabileceğinden hareketle bu türden yapılar oluşturulmuştur

(Uygun, 2007:289). Ayrılıkçı akımlar söz konusu olduğunda, bölgesel devlet modeli ayrılıkçı akımlara karşı bir çözüm olabilir mi? Bölgesel devlet modelinin bir ülkedeki etnik bölünmüşlük sorununa çözüm olacağı yönündeki görüşlerde tutarlılık olmadığı, çözüm olması için etnik sınırlarla bölge sınırları arasında çakışma olması gerektiği ileri sürülmektedir. Bu görüşe göre; ülkenin bütününden kendini ayrı hisseden ve kendi bölgelerinde federe veya bağımsız bir devlet kurmayı amaçlayan azınlık milliyetçileri, bölgesel devlet modelini amaçlarına ulaşmak için bir araç olarak kullanabilirler (Gözler, 2009b:188). Buna karşın, bölgesel özerklik verilmesi veya var olan özerkliğin korunması ülkenin demokrasi ve özgürlük standardını yükselteceği, bu sayede zorunlu birliktelik yerine gönüllü birlikteliğin sağlanarak ülkenin bütünlüğünün sağlanabileceği, bölgesel devletin farklılaşmalardan kaynaklanan çatışmaların yönetilmesinde birlikte yaşamayı sağlayan bir seçenek sunduğu savunulmaktadır (Çavuşoğlu, 2002).

Güney Kafkasya bölgesinin en karmaşık yapısına sahip olan Gürcistan, Sovyetler Birliği egemenliği altında iken bölgesel özerk yapıları ile bölgesel devlet niteliğine sahipti. Bağımsızlıktan sonra kabul edilen 1995 Gürcistan Anayasasında özerk yapılarla ilgili düzenleme yapılmadı. Düzenleme yapılmayışının nedeni olarak özerk bölgelerin statüsel sorunların çözülemediği gösterilmişti. Ancak, Acara Özerk Cumhuriyeti'nin özerklik statüsü 1921 Kars Anlaşmasına dayandığından, bu yönde bir düzenlemenin yapılmayışı bu anlaşmaya aykırılık teşkil ediyordu. Bu aykırılık 2000 yılı anayasa değişikliği ile giderildi ve Acara'nın statüsü ile ilgili düzenlemenin yapılacağı maddesi eklendi. Gürcistan'ın diğer özerk birimi olan Abhazya Özerk Cumhuriyeti'nin statüsü ile ilgili belirsizlik günümüzde de devam etmektedir. Güney Osetya Özerk Bölgesi'nin özerklik statüsü Gürcistan'ın bağımsızlığından hemen sonra kaldırılmıştı. Gürcistan'ın özerk bölgelerle ilgi yaşadığı sorunların temelinde özerk birimlerin statülerinin belirsizliğinden kaynaklanmaktadır. Gürcistan'ın özerk bölgelerin statülerini korumaya ve geliştirmeye yönelik isteksizliği, ülkede etnik çatışmalara, ayrılıkçı hareketlere neden olmuştur. Eğer Gürcistan, içinde özerk yapılar barındıran bölgesel devlet niteliğinden geri adım atmasaydı ve bu niteliğini tahkim edici adımlar atsaydı günümüzde yaşadığı toprak bütünlüğü sorunu yaşar mıydı? Bu soruya yaşamazdı cevabını verebiliriz. Çünkü, Gürcistan'ın merkezileşmeyi artırıcı politikaları çatışmaları daha da körüklemiş, ayrılıkçı eğilimleri daha da güçlendirmiştir. Bu nedenle Gürcistan'ın özerk birimleri Abhazya ve Güney Osetya, fiilen bağımsız duruma gelmiştir. Bu konudaki en çarpıcı

örnek, 2004 yılında Gül Devrimi'nden sonra iktidara gelen Mihail Saakaşvili'nin merkeziyetçi politikaları ile Acara Özerk Cumhuriyeti'nin özerklik statüsünü sınırlandırmasıdır. Gürcistan merkezi yönetiminin bu politikası ile diğer özerk birimler olan Abhazya ve Güney Osetya'nın sıranın kendilerine geleceği endişeleriyle bağımsızlık çabalarını artırdılar. Bu politikalar Gürcistan'ın 2008 Ağustos'unda Güney Osetya'ya saldırmasıyla sonuçlandı. Bu savaş sonucunda Abhazya ve Güney Osetya'nın bağımsızlık ilanları Rusya tarafından tanındı ve bu gelişmeyle Gürcistan'ın toprak bütünlüğü sorununun çözülmesi daha da zorlaştı.

Gürcistan'ın özerk birimi olan Acara Özerk Cumhuriyeti'nin özerklik statüsü uluslararası anlaşmalara dayanmaktadır. 1921 Moskova ve Kars Anlaşmaları'yla dinsel ve kültürel özelliklerinin korunması amacıyla özerklik verildi. Bu anlaşmalardan sonra Gürcistan, çıkardığı kararnameyle Acara'nın özerklik hakkını tanıdı ve özerk cumhuriyetin kurumlarını oluşturdu. Böylece Acara Özerk Cumhuriyeti, bölgesel yasama ve yürütme organlarına kavuştu. Acara Özerk Cumhuriyeti'ne hukuken özerklik statüsü verilmiş olsa da, özerklik statüsünün dayanağı olan dinsel ve kültürel hakların korunması konusunda bu statü ne kadar etkili olmuştur? Daha özerklik statüsünün verildiği ilk yıllardan itibaren özerklik ihlalleri yaşanmıştır. Dinsel ve kültürel hakların korunması noktasında yaşanan ihlaller Gürcistan'ın bağımsızlığından sonra da devam etmiştir, günümüzde de devam etmektedir. Hatta özerklik statüsü 2004 yılında sınırlandırılmıştır. Bu nedenle Acara Özerk Cumhuriyeti, yapı itibariyle düşük düzeyli özerklik statüsü olarak sınıflandırılmaktadır. Çünkü özerklik statüsünün değiştirilmesi reel politığe bağlı olarak merkezi yönetimin tek taraflı düzenlemeleriyle mümkün olabilmektedir.

Bununla birlikte Acara'nın özerkliği, Türkiye, Sovyetler Birliği ve Gürcistan arasındaki anlaşmalar (Moskova ve Kars Anlaşmaları) ile tesis edildiğinden dolayı Gürcistan iç hukukuna bırakılmış, Gürcistan'ın tek taraflı olarak anayasasında yapacağı değişikliklerle veya başka yollarla sınırlayabileceği veya ortadan kaldırayabileceği bir özerklik değildir. Eğer özerklik statüsü iç hukuka bırakılmış olsaydı, özerkliği veren iradenin bu özerkliği istediği zaman geri alma hakkı doğardı. Ancak bu durum Gürcistan Acara Özerk Cumhuriyeti için geçerli değildir.

Aynı şekilde özerkliği uluslararası anlaşmalara dayanması sebebiyle, Gürcistan'ın 2004 yılında merkezi hükümetin tasarrufuyla özerkliği sert bir şekilde sınırlaması uluslararası anlaşmaların ihlali olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda özerkliğin ihlal edilmesinin belirtilmesi ve bu yöndeki uyarılar içişlerine karışma anlamına gelmemekte, uluslararası anlaşmaya uymaya davet niteliğini taşımaktadır (Saraç, 2006b).

Türkiye, ilgili anlaşmalarda açıkça ifade edilmemesine rağmen, Acara'daki egemenliğini özerklik şartıyla Gürcistan'a devrettiğinden dolayı hukuki anlamda bu özerkliğin garantörü olarak kabul edilmektedir. Yukarıda bahsedilen özerklik ihlalleri garantörlük kurumunun önemini ortaya çıkarmıştır. Türkiye'nin Acaristan'ın özerkliği konusundaki garantörlük hakkı çerçevesinde daha aktif bir politika izlemesinin uluslararası hukukun bir gereği olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- ABABAY, Feridun (2000), *Çıldır'ın Yönetmel Örgüt Süreci: Kuzeydoğu Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası İle Osmanlı Taşra Örgütü*, Kendi Yayını, Ankara.
- ACAR, Demet Şefika, "Kafdağı'nın Ardında Saklı Kalan Komşuluk: Avrupa Birliğı ve Güney Kafkasya", *Karadeniz Araştırmaları*, Cilt: 6, Sayı: 22, Yaz 2009, s.21-42.
- AĞACAN, Kamil (2005), "Cavaheti Sorunu-Gürcistan Ermenilerinin Artan Özerklik Talepleri", <http://www.turksam.org/tr/a32.html>, 27.01.2011.
- AĞACAN, Kamil (2004), "Acaristan'daki Gelişmeler ve Saakaşvili'nin Zaferi", <http://www.turksam.org/tr/a95.html>, 27.01.2011.
- AĞACAN, Kamil (2001), "Bir Özerkliğin Anatomisi: Gürcistan-Acaristan İlişkileri", *Stratejik Analiz*, Cilt 2, Sayı 14, s.24-34.
- AĞACAN, Kamil, "İran'ın Kafkasya Politikası", http://www.circassiancenter.com/cc-turkiye/arastirma/0163_iraninkafkasyapolitikasi.htm, 26.02.2011.
- AKGÜL, L. Hilal (2005), "1. Dünya Savaşı ve Türk Ulusal Bağımsızlık Savaşını İçinde Batum", *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 6, Sayı 1, Haziran, s.116-140.
- AKPINAR, Mahmut (2008), "Gürcistan'ın Yanlışı ve Türkiye'nin Tutumu", <http://www.stratejikboyut.com/haber/gurcistanin-yanlisi-ve-turkiyenin-tutumu--28316.html>, 25.01.2011.
- AKSAMAZ, Ali İhsan (2003), *Doğu Karadeniz'de Resmi İdeolojiler Kuşatması*, Sorun Yayınları, İstanbul.
- AKTAN, Coşkun Can, "Geleneksel Devlet Felsefesine Karşı Yeni Devlet Felsefesi", <http://www.canaktan.org/yeni-trendler/devlet-felsefe/geleneksel-yeni.htm>, 21.03.2011.
- AKTURA, Tuna, "Gürcistan Kendi Çıkarlarını Baltalıyor", <http://www.globalyorum.com/inc/newsread.asp?readid=995>, 02.03.2011.

- AKTURA, Tuna, “Yapma Miş! Bu Dostluğa Yazık Etme”,
<http://www.globalyorum.com/inc/newsread.asp?readid=2273>, 02.03.2011.
- AKTURA, Tuna, “Gürcü Propagandacılar Ülkemizde Cirit Atıyor”,
<http://www.globalyorum.com/inc/newsread.asp?readid=1382>, 02.03.2011.
- ALLEN, William Edward David (1927), “New Political Boundaries In The Caucasus”,
The Geographical Journal, Vol. 69, No. 5, p. 430-441.
- AnaBritannica (2004), “Gürcistan”, Cilt 10, s.215-217.
- ARPAÇAYLI, Ramin İsmayilov (2011), “Avrupa’nın Yeni Güney Kafkasya Politikası”,
<http://www.1news.com.tr/yazarlar/20110211113441328.html>,
27.02.2011.
- ARSAVA, Füsün (2009), “Sel-Determinasyon Hakkı ve Kosova”, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt 5, No 17, s.1-21.
- ARSLAN, Ali, “Acaristan’ın Özerkliği Aleyhinde İddialar ve Özerkliği İhlal Eden veya Zedeleyen Faaliyetler, Durumlar”
<http://www.gamarcoba.com/Yazilar.asp?goster=dos&id=88>, 21.02.2011.
- ARSLAN, Ali, “Meseleye Tersinden Bakmak ve Kartvelizm”,
<http://www.gamarcoba.com/Yazilar.asp?goster=dos&id=133>, 20.02.2011.
- ARSLAN, Sebahattin (2009), “Acar Bölgesi Hıristiyanlaşıyor”
<http://www.timeturk.com/tr/makale/sebahattin-arslan/acara-bolgesi-hiristiyatlanliyor.html>, 27.01.2011.
- ARSLANLI, Araz (2005), “Bölgesel ve Küresel Dengeler Açısından Abhazya Sorunu”,
Karadeniz Araştırmaları, Sayı 5, s.116-136.
- Assembly of European Regions (2010), “Georgia”,
http://www.aer.eu/fileadmin/user_upload/MainIssues/Regional_Democracy/AER_Regionalism_Report/Report_by_country/GEORGIA_2010.pdf, 10.04.2011.
- BALA, Mirza (1997), “Gürcistan”, *İslâm Ansiklopedisi*, C. IV, Milli Eğitim Bakanlığı, İstanbul, s.837-845.

- BALTA, Tahsin B (1964), *Federal Devlet Sistemi Üzerine Bazı Düşünceler*, Çev., Özer Ozankaya, http://www.politics.ankara.edu.tr/dergi/pdf/20/1/7_Tahsin_BALTA.pdf, 24.03.2011.
- BBC Türkçe (2010), “Gürcistan Yargısında Jüri Sistemine Geçiş”, http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2010/10/101001_georgia_jury.shtml, 10.04.2011.
- BERDZENİŞVİLİ, Nikoloz ve Simon Canaşia (2000), *Gürcüstan Tarihi*, Çev., Hayri Hayrioğlu, Sorun Yayınları, İstanbul.
- BEYGUA, Valeri (2000), *Abhazya Tarihi*, Çev., Papapha Mahinur Tuna, Asyayın, İstanbul.
- BİGE, M. Sadık (2005), *Osmanlı Devleti ve Kafkasya*, Eren Yayıncılık, İstanbul.
- BOOKS LLC (2010), *Adjara: Batumi, History of Adjara, History of Batumi, Aslan Abashidze, 2004 Adjara Crisis, Law Enforcement in Adjara, Adjarians*, Memphis, Tennessee, USA.
- BOLAT, M. Ali (2006), “Gürcü-Acara Bütünleşmesi Gerçekleşti Mi?”, *Kafkas Dosyası*, Tatav Yayınları, İstanbul, s.319-360.
- BOZKURT, Giray Saynur (2008), “Gürcistan’daki Etnik Çatışmalar Karşısında Türkiye ve Rusya’nın Tutumu”, *Karadeniz Araştırmaları*, Sayı 19, s.1-30.
- BÖLME, Selin M. (2009), “Türkiye-Gürcistan İlişkileri Çalıştayı Raporu”, SETA, <http://www.setav.org/public/HaberDetay.aspx?Dil=tr&hid=9670&q=turkiye-gurcistan-iliskileri-calistayi>, 05.03.2011.
- BROSSET, Marie Felicite (2003); *Gürcüstan Tarihi: Eski Çağlardan 1212 Yılına Kadar*, Çev., Hrand D. Andreasyan, TTK, Ankara.
- CANİKLİOĞLU, Meltem Dikmen (2000), “Özerklik: Anayasal Temelleri ve Demokrasilerde Anlamı”, *KHUKA*, Cilt 3, Sayı 1, s.42-53.
- CAŞIN, Mesut Hakkı (2010), “ABD’nin Kafkaslar Politikasında Rusya ile Ortaklık ve Rekabet Paradoksunun Olası Gelişmelerini Anlamak”, *Orta Asya ve Kafkasya*, Der., Tayyar Arı, MKM Yayıncılık, Bursa, s.325-383.

- CORNELL, Svante E. (2002), *Autonomy and Conflict: Ethnoterritoriality and Separatism in the South Caucasus – Cases in Georgia*, *Department of Peace and Conflict Research*, Report No. 61, Uppsala.
- COŞKUN, Mustafa (2007), *Regional State and Autonomy: The Case of the Kingdom of Spain and the Basque Autonomous Community*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÇAKMAK, Cenap, “Rusya’nın Güney Kafkasya Politikası, Neo-Self Determinasyon ve UCM’nin Rolü”, *Bilge Strateji*, Cilt: 1, Sayı: 1, Güz 2009, s.51-70.
- ÇAKMAK, Haydar (2004), “AB’nin Kafkasya Politikası”, *Karadeniz Araştırmaları*, Sayı 3, s.139-146.
- ÇAM, Esat (2000), *Çağdaş Devlet Sistemleri*, Der Yayınları, İstanbul.
- ÇAM, Esat (1995), *Siyaset Bilimine Giriş*, Der Yayınları, İstanbul.
- ÇAVUŞOĞLU, Naz (2002), “Bölgeci Devlette Egemenlik ve Yetki Paylaşımı”, *e-akademi*, Sayı 4, <http://www.e-akademi.org>, 13.03.2011.
- ÇAVUŞOĞLU, Naz (2001), *Uluslararası İnsan Hakları Hukukunda Azınlık Hakları*, Su Yayınları, İstanbul.
- ÇEVİKALP, Mesut (2009), “Türk-Gürcü İlişkileri Tam Gaz”, <http://www.aksiyon.com.tr/aksiyon/haber-24621-196-turk-gurcu-iliskileri-tam-gaz.html>, 06.03.2011.
- ÇINARLI, Özgür, “Gürcistan’da Kadife Devrim ve İktidar Değişikliği”, http://www.karam.org.tr/Makaleler/395167678_cinarli.pdf, 14.02.2011.
- ÇİLOĞLU, Fahrettin (1993), *Dilden Dine, Edebiyattan Sanata Gürcistan Tarihi*, Ant Yayınları, İstanbul.
- ÇİPAŞVİLİ, Nino (2010), *Gürcistan’da Din ve Devlet İlişkisi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- ÇOLAKOĞLU, Selçuk, Türkiye'nin Gürcistan Politikası ve Kuzey Kafkasya, http://www.circassiancenter.com/cc-turkiye/arastirma/0125_turkiyenin_gurcistan_politikasi.htm, 27.02.2011.
- DAVUTOĞLU, Ahmet (2010), "Türkiye'nin Dış Politikası", *Turque Diplomatique*, Sayı, 17, 15 Haziran-15 Temmuz, s.34-35.
- DAVUTOĞLU, Ahmet (2008), *Stratejik Derinlik*, 24. Baskı, Küre Yayınları, İstanbul.
- DEMİRKILIÇ, Erdem, "Abhazya Sorunu", *Kafkasya Araştırmaları*, Araştırma – İnceleme Raporları No: 1.
- DEMİRKOL, Ferman (2007), *Anayasa Hukuku I-II Ders Notları*, Filiz Kitabevi, İstanbul.
- DENİZCİ, Özge Ç. (2010), *Gürcüler*, Çiviyazıları Yayınevi, İstanbul.
- DERDİMAN, Cengiz (2006), *Anayasa Hukukunun Genel Esasları ve Türk Anayasa Düzeni*, Alfa Aktüel.
- DERLUGUIAN, Georgi M. (1998), "The Tale Of Two Resorts: Abkhazia And Ajaria Before And Since The Soviet Collapse", Northwestern University, 1998, <http://escholarship.org/uc/item/5q17j1wk>, 20.02.2011.
- DUMEZİL, Georges (2000), *Kafkas Halkları Mitolojisi*, Ayraç Yayınları, Ankara.
- DURSUN, Davut (2004), "Acara'da Sorun Ne?", <http://yenisafak.com.tr/arsiv/2004/MART/18/ddursun.html>, 21.02.2011.
- DURSUN, Davut (2002), *Siyaset Bilimi*, Beta, İstanbul.
- DURSUN, Davut (1996), "Gürcistan", *İslam Ansiklopedisi*, C. 14, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, s.310-311.
- ELPEN, Levent (2008), "Türkiye'nin Gürcistan ve Kafkasya Üzerindeki Hakları", <http://www.netpano.com/makale/?makale=959>, 20.02.2011.
- ERDOĞAN, Mustafa (2010), "Demokrasi, Özerklik ve Kürt Talepleri", *HürFikirler*, <http://www.hurfikirler.org/akademik-yazilar/940-demokrasi-oezerklik-ve-kuert-talepleri>, 23.03.2011.

- ERDOĞAN, Mustafa (2007), *İnsan Hakları Teorisi ve Hukuku*, Orion Yayınevi, Ankara.
- ERÖZDEN, Ozan (1998), “Ulus-Devletin Geleceği”, *Uluslararası Politikada Yeni Alanlar Yeni Bakışlar*, Der. Faruk Sönmezoğlu, Der Yayınları, İstanbul, s.1-18.
- ERTAN, Fikret (2010), “Gürcistan’da Yeni Anayasa”, <http://www.zaman.com.tr/yazar.do?yazino=1038974>, 11.01.2011.
- ERTAN, Fikret (2007), “Gürcistan’daki Rus Üsleri...”, <http://www.zaman.com.tr/yazar.do?yazino=558307>, 13.02.2011.
- ERTAN, Fikret (2004), “Cevahati'ye dikkat...”, <http://www.zaman.com.tr/yazar.do?yazino=5259>, 13.02.2011.
- FORS, Bjarge Schwenke (2006), *Territorialisering og Grenser: Nasjonal og Religios Tilhørighet i Den Autonome Republikken Adsjaria*, Universitetet i Tromso, Tromso.
- GEZER, Cansu Nur (2010), “Avrupa Birliği Komşuluk Politikası”, İzmir Ticaret Odası, <http://www.izto.org.tr/NR/rdonlyres/271E2928-83D9-49BD-AB01-4D1CF9767A75/15571/KOMSU.pdf>, 12.03.2011.
- GÖNENÇ, Levent (1998), “Azerbaycan Anayasası Üzerine Notlar”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 47, Sayı 1-4, s. 185-220.
- GÖZLER, Kemal (2009a), *Anayasa Hukukuna Giriş*, Ekin Basın Yayın Dağıtım, Bursa.
- GÖZLER, Kemal (2009b), *Devletin Genel Teorisi*, Ekin Basın Yayın Dağıtım, Bursa.
- GÜL, Muhittin (2009), “Türk-Gürcü İlişkileri ve Türkiye Gürcüleri”, http://www.fed.sakarya.edu.tr/arsiv/yayinlenmis_dergiler/2009_1/2009-I-M-6.pdf, 14.02.2011.
- GÜNDAY, Metin (2004), *İdare Hukuku*, İmaj Yayınevi, Ankara.
- HACIFAZLIOĞLU, Gonca (2010), *Avrupa Birliği'nin Kafkasya Politikası (1993-2008)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- HANNUM, Hurst, Richard B. Lillich (1980), “The Concept of Autonomy in International Law”, *The American Journal of International Law*, Vol.74, No.4.
- HASANOĞLU, Mürteza ve Elnur Cemilli (2006), *Güney Kafkasya’da ABD Politikası*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.
- HATİPOĞLU, Esra (2006), “Avrupa Birliği’nin Güney Kafkasya Politikası”, *Kafkas Dosyası*, Tatav Yayınları, İstanbul, s.307-318.
- <http://tdk.org.tr/TR/Genel/SozBul.aspx?F6E10F8892433CFFAAF6AA849816B2EF4376734BED947CDE&Kelime=acar>, 10.05.2011.
- <http://www.turkgurcu.com/showthread.php/594-G%C3%BCrc%C3%BC-kelimesinin-anlam%C4%B1>, 10.05.2011.
- http://www.nationsonline.org/oneworld/map/georgia_map2.htm, 30.04.2011.
- <http://www.ahiska.org.tr/haritalar.php>, 30.04.2011
- <http://abkhazeti.info/news/1305685446.php>, 30.04.2011.
- www.abkhaziagov.org/tr/news/detail.php?ID=26541, 30.04.2011.
- <http://www.turkgurcu.com/showthread.php/6579-1921-Kars-Antlaşması>, 30.04.2011.
- <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/gg.html>, 30.04.2011.
- <http://www.citypopulation.de>, 10.04.2011.
- <http://www.geostat.ge>, 10.04.2011.
- <http://www.gamarcoba.com/Yazilar.asp?goster=dos&id=186>, 08.05.2011.
- <http://www.dunyagundemi.com/250/Rusyanin-Kafkasya-Politikasi.html>, 27.02.2011.
- <http://heku.ru/datas/users/1-w.e.d.allen.pdf>, 20.02.2011.
- <http://www.gamarcoba.com/Haberler.asp?haber=devam&id=116>, 10.04.2011.
- <http://www.gamarcoba.com/Yazilar.asp?goster=dos&id=164>, 16.02.2011.
- <http://www.gamarcoba.com/Yazilar.asp?goster=dos&id=186>, 08.05.2011.

<http://www.gamarcoba.com/Yazilar.asp?goster=dos&id=88>, 08.05.2011.

<http://www.globalyorum.com/inc/newsread.asp?readid=1244>, 11.04.2011.

<http://www.idealdusunce.com/index.php/alinti/1512-iranin-kafkasya-politikasi?format=pdf>, 24.02.2011.

http://www.karam.org.tr/Makaleler/395167678_cinarli.pdf, 14.02.2011.

<http://www.ntvmsnbc.com/id/25181927/>, 02.03.2011.

<http://www.stradigma.com/index.php?sayfa=makale&no=186>, 14.02.2011.

<http://www.zaman.com.tr/yazar.do?yazino=5259>, 29.01.2004.

<http://www.zaman.com.tr/yazar.do?yazino=558307>, 13.02.2011.

ICG [International Crisis Group] (2004); “Saakashvili’s Ajara success: Repeatable elsewhere in Georgia?”, <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/untc/unpan018787.pdf>, 14.02.2011.

İŞBİR, Begüm (2010), “Temsili Demokrasi Anlayışına Göre Yerel Yönetimlerde Özerklik”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 11, 2009 Özel Sayı, s.1571-1599.

İznic Batum ve Havalisi Kültür Derneği (1998), “Acaristan Özerk Cumhuriyeti”, İznic.

İZZET, Met Çünatikho (1914), *Kafkas Tarihi*, Birinci Cilt, Hürriyet Matbaası, İstanbul.

KABOĞLU, İbrahim Ö. (2009), *Anayasa Hukuku Dersleri*, 4. Baskı, Legal Yayıncılık, İstanbul.

KALAFAT, Yaşar (2006), “Güney Kafkasya Barışının Sağlanmasında Anahtar Etnisite –Ahıskalılar”, <http://www.turksam.org/tr/a850.html>, 13.02.2011.

KALKAN, Duhan (2010), *Güney Kafkasya Bölgesinde Etnik Çatışma Alanları*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- KANBOLAT, Hasan (2008). “Gürcistan’ı Bekleyen Değişim Rüzgarları”, <http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=725389&title=haber-analiz-gurcistani-bekleyen-degisim-ruzg%20rlari>, 07.01.2011.
- KANBOLAT, Hasan, “Abhazya Parlamento Seçimleri ve Bagapş’ın Türkiye Ziyareti”, http://kafkasfederasyonu.org/dokuman/kapinin_acilmasi_icin.htm, 12.02.2011.
- KARAMANLI, Hüsamettin M. (1996), “Gürcistan: Osmanlı Hakimiyeti Dönemi”, İslam Ansiklopedisi, C. 14, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, s.311-313.
- KASIM, Kamer (2008), “ABD’nin Kafkasya Politikası: Enerji, Güvenlik ve Demokratikleşme Denklemi”, *Orta Asya ve Kafkasya’da Güç Politikası*, Der., M. Turgut Demirtepe, Usak Yayınları, Ankara.
- KELEŞ, Ruşen (2000), *Yerinden Yönetim ve Siyaset*, 4. Basım, Cem Yayınevi, İstanbul.
- KESKİN, Arif (2008), “İran’ın Kafkasya Politikası”, <http://www.turksam.org/tr/a1398.html>, 19.02.2011.
- KIRN Tanja, Elguja Khokrishvili (2008), “Will an Asymmetrical System of Fiscal Decentralisation Resolve the Conflicts in the Republic of Georgia?”, http://www.ciesr.org/uploads/publications/Khokrishvili_Kirn.pdf, 19.02.2011.
- KIRN Tanja, Elguja Khokrishvili, “Challenges Of Decentralisation In The Republic Of Georgia”, http://www.ciesr.org/uploads/publications/2.4._tg.pdf, 19.02.2011.
- KIRZIOĞLU, Fahrettin (2001) “Trabzon’a En Yakın Komşu Ülke: Gürcistan”, *Trabzon ve Çevresi Uluslararası Tarih – Dil – Edebiyat Sempozyumu Bildirileri*, Trabzon Valiliği Yayınları, Trabzon, s.847-854.
- KIRZIOĞLU, Fahrettin (1992), *Kıpçaklar*, TTK, Ankara.
- KOÇ, Sezgin Özgür (2007), *19. Yüzyılın Son Çeyreği ve 20. Yüzyılın İlk Çeyreğinde Acaralar*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KOÇER, Gökhan (2010), “Gürcistan: Jeopolitik, Jeokültür, Jeoekonomi”, *Orta Asya ve Kafkasya*, Der., Tayyar Arı, MKM Yayıncılık, Bursa, s.105-130.

- KOCAMAZ, Sinem (2007), “Avrupa Birliği’nin Komşuluk Politikası Çerçevesinde Transkafkasya Ülkeleri İle İlişkileri”, *Orta Asya ve Kafkasya Araştırmaları Dergisi*, Cilt 2, Sayı 4, s.65-102.
- KONAK, Yılmaz (2007), *Osetya ve Asetinler*, Cemofset, İstanbul.
- KÖSTÜKLÜ, Nuri (1991), “Misak-ı Milli ve Atatürk’ün Milli Dış Politika Hedefleri”, <http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/dergi/say11-8/1/kostuklu.pdf>, 21.02.2011.
- KUBALI, Hüseyin Nail (1971), *Anayasa Hukuku Dersleri*, İstanbul Üniversitesi Yayınlarından, No 1604, İstanbul.
- KUKHİANİDZE, Alexandre (2010), “Ağustos 2008’de Rusya’nın Askeri İstilasından Önce ve Sonra Gürcistan’ın Başlıca Milli ve Dış Politika Öncelikleri”, *Yeni Dönemde Türk Dış Politikası*, Editörler: Osman Bahadır Dinçer, Habibe Özdal, Hacali Necefoğlu, Usak Yayınları, Ankara, s. 347-369.
- KUMKALE, T. Tamer, “Türkiye’nin Güney Kafkasya’daki Rolü”, <http://www.circassiancenter.com/cc-turkiye/arastirma/0438-turkiyenin.htm>, 28.02.2011.
- KUTLAY, Mustafa, “Gürcistan-Rusya Krizi ve Avrupa Birliği’nin Dış Politika Sınavı”, <http://www.usakgundem.com/yazar/1042/guercistan-rusya-krizi-ve-avrupa-birligi-nin-dis-politika-sinavi.html>, 02.03.2011.
- KÜTÜKÇÜ, M. Akif (2004), “Uluslararası Hukukta Self-Determinasyon Hakkı ve Türk Cumhuriyetleri”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 12, s.259-276.
- KÜTÜKÇÜ, M. Akif, “Uluslararası Hukuk Çerçevesinde Ahıska Türklerinin Anavatanlarına Dönüş Sorunu”, http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/sos_mak/makaleler/M.%20Akif%20K%C3%9CT%20C3%9CK%C3%87%C3%9C/271-284.pdf, 10.02.2011.
- LANG, David Marshall (1997), *Gürcüler*, Çev., Neşenur Domaniç, Ceylan Yayıncılık, İstanbul.

- LENİN, V.I. (2000), *Ulusal Sorun ve Kültürel Özerklik*, Çev., Sibel Özbudun, Ütopya Yayınevi, Ankara.
- MARSHALL, Gordon (1999), *Sosyoloji Sözlüğü*, Çev., Osman Akınhay ve Derya Kömürcü, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- MEMMEDLİ, Şureddin, Gülnara Goca-Memmedova (2009), “Gürcistan’dan Türk Göçleri”, *Bizim Ahıska*, Yıl 5, Sayı 15, <http://www.ahıska.org.tr/yazi.php?goster=288>, 27.01.2011.
- MİKAİL, Elnur Hasan (2010), “ABD’nin Güney Kafkasya Politikası”, *Politika Dergisi*, Yıl 3, Sayı 24, s. 42-51.
- MİKAİL, Elnur Hasan (2007), *Yeni Çarlar ve Rus Dış Politikası*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.
- MURTAZAOĞLU, Fahrettin (2004), “Acaralıların Siyasi Özerklik Hakkının Süjesi Haline Gelmeleri ve Türkiye’nin Bu Sürece Etkisi”, *Bilig*, Trabzon, Sayı 29, s.41-82.
- NALBANT, Atilla (1996a), “Bölgesel Devlet: Yeni Bir Devlet Biçimi Mi? (I) Kuramsal Temeller”, *Amme İdare Dergisi*, Cilt 29, Sayı 2, s.39-70.
- NALBANT, Atilla (1996b), “Bölgesel Devlet Yeni Bir Devlet Biçimi Mi? (II) Uygulama: İtalya ve İspanya Örnekleri”, *Amme İdare Dergisi*, Cilt 29, Sayı 3, s.17-55.
- NALBANT, Atilla (1997), *Üniter Devlet: Bölgeselleşmeden Küreselleşmeye*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- NAS, Çiğdem (1998), “Avrupa Parlamentosu’nun Etnik Azınlıklara Bakışı ve Türkiye”, *Uluslararası Politikada Yeni Alanlar Yeni Bakışlar* Der. Faruk Sönmezoğlu, Der Yayınları, İstanbul, s.379-402.
- NODİA, Ghia (1998), “The Conflict in Abkhazia: National Projects and Political Circumstances”, <http://poli.vub.ac.be/publi/Georgians/chp0201.html>, 16.02.2011.
- NUR, Rıza (1993), *Moskova – Sakarya Hatıraları*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul.

- OKTAY, Hasan (2010), “Türkiye Zor Bir Dönemekte”, *Turque Diplomatique*, Sayı 17, 15 Haziran-15 Temmuz, s.39.
- ORAN, Baskın (2009), “Baskın Hoca’dan Dersler!”, <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&Date=6.9.2009&ArticleID=953191>, 24.03.2011.
- ORAN, Baskın (1994), “Türkiye’nin Balkan ve Kafkas Politikası”, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/468/5401.pdf>, 28.02.2011.
- ÖNDER, Ali Tayyar (2005), *Türkiye’nin Etnik Yapısı*, 5. Baskı, Pozitif Yayınları, İstanbul.
- ÖZBAY, Fatih (2008), “Tarihsel Süreç İçerisinde Güney Osetya Sorunu”, *Bilgesam*, http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=153:tarihsel-suerec-cerisinde-gueney-osetya-sorunu&catid=86:analizler-kafkaslar&Itemid=78, 17.03.2011.
- ÖZBAY, Fatih, “Uluslararası Politikalar Ekseninde Kafkasya”, *Bilgesam*, <http://www.bilgesam.org/tr/images/documents/rapor15.pdf?phpMyAdmin=%2CgYPbTjUpe-SMJALbPi6PHJdiV4>, 26.04.2011.
- ÖZÇELİK, Selçuk (1982), *Esas Teşkilat Hukuku Dersleri*, İstanbul Üniversitesi Yayınlarından, No: 3001, İstanbul.
- ÖZDAMAR, Kazım ve Diğerleri (1999), *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*, Editör: Ali Atıf Bir, *Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları*, Yayın No 601.
- ÖZDEMİR, Halit (2002), *Artvin Tarihi*, 2. Baskı, Egem Matbaacılık, Ankara.
- ÖZEL, Mehmet (2003), “Avrupa Birliğinde Bölge, Bölgeselleşme, Bölge Yönetimleri Kavramları Üzerine”, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 58, Sayı 1, s.97-117.
- ÖZKAN, Güner (2008a), “Gürcistan, Rusya ve Güney Osetya’da İkinci Raunt: Bir Savaş, Birçok Senaryo”, <http://www.usakgundem.com/yazar/1016/guercistan->

rusya-ve-güney-osetya'da-ikinci-raunt-bir-savas-birçok-senaryo.html,
0.02.2011.

ÖZKAN, Güner (2008b), "Gürcistan'da Yeni Yönetim, Etnik Ayrılıkçı Bölgeler ve Güvenlik", Orta Asya ve Kafkasya'da Güç Politikası, Derleyen M. Turgut Demirtepe, Usak Yayınları, Ankara.

ÖZTARSU, Mehmet Fatih (2010), "Gürcistan'daki Etnik ve Bölgesel Sorunların Yakın Tarihi ve Bugünü", <http://www.turksam.org/tr/yazdir1886.html>, 06.01.2011.

ÖZTÜRK, Ahmet (2010), "Obama Yönetiminin Gürcistan Politikası: 2008-2010", *Orta Asya ve Kafkasya Araştırmaları Dergisi*, Cilt 5, Sayı 9, s.1-26.

ÖZTÜRK, Ahmet (2009), "Rusya-Gürcistan Krizi: Yerel Bir Çatışma, Küresel Yansımalar", *Orta Asya ve Kafkasya Araştırmaları Dergisi*, Cilt 4, Sayı 7, s.1-27.

PAYDAŞ, Kazım (2006), "Ak-Koyunlu ve Kara-Koyunlu Türkmenlerinin Gürcistan'a Yaptıkları Seferler", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Cilt 21, Sayı 2, s.177-196.

PAZARCI, Hüseyin (1999), *Uluslararası Hukuk Dersleri: I. Kitap*, Turhan Kitabevi, Ankara.

PELKMANS, Mathijs (2005), "Baptized Georgian: Religious conversion to Christianity in Autonomous Ajaria", <http://eprints.lse.ac.uk/28072/>, 16.02.2011.

Regionalism Research Center, <http://www.rrc.ge/>, 20.02.2011.

SARAÇ, Naciye (2008), "Türkiye Gürcistan İlişkileri Baltalanmaya Çalışılıyor", <http://www.globalyorum.com/inc/newsread.asp?readid=2332>, 02.03.2011.

SARAÇ, Naciye (2006a), "Acaristan'nın Özerkliği Türkiye'nin Garantörlüğünde", <http://www.globalyorum.com/inc/newsread.asp?readid=817>, 11.04.2011.

SARAÇ, Naciye (2006b), "Acar'da Hıristiyanlığı Yayma Çabaları Sürüyor", <http://www.globalyorum.com/inc/newsread.asp?readid=720>, 11.04.2011.

- SARAÇ, Naciye (2006c), “Acara’da Dini Baskılar”,
<http://www.globalyorum.com/inc/newsread.asp?readid=857>, 11.04.2011.
- SARI, Mustafa (2010), *Türkiye-Kafkasya İlişkilerinde Batum (1917-1921)*, Basılmamış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- SEFEROV, Rehman (2008), Ayhan Akış, “Sovyet Döneminden Günümüze Ahıska Türklerinin Yasadıkları Coğrafyaya Göçlerle Birlikte Genel Bir Bakış”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Güz, Sayı 24, s.393-411.
- SELÇUK, Engin (2009), “Kürt Açılımı I: İspanya Modeli ‘Bölge Devlet’ (?)”,
<http://www.tasam.org/index.php?altid=2946>, 13.03.2011.
- SELVİ, Haluk, “Türkiye-Azerbaycan-Gürcistan İlişkilerinde Ermenistan Faktörü”,
<http://www.satemer.sakarya.edu.tr/pdf/azerbaycan.pdf>, 28.02.2011.
- SMİTH, Anthony D. (1994), *Milli Kimlik*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- SÜRMEİLİ, Serpil, “Batum Milletvekili Ahmet Fevzi (Erdem) ve Şavşat Olayı”,
<http://e-ergi.atauni.edu.tr/index.php/ad/article/download/1160/1153>, 20.02.2011.
- ŞAHİNOĞLU, Elhan (2010), “Saakaşvili Gürcistan’ın Putin’i mi Olmak İstiyor?”,
http://www.21yite.org/tr/yazi5773-Saakasvili_Gurcistanin_Putini_mi_Olmak_Istiyor.html, 10.04.2011.
- ŞİRİYEV, Zaur, Gürcistan’ın Devlet Stratejisi: Status-Quo Ante’ye Dönüş Mü?,
<http://www.usakgundem.com/yorum/303/g%C3%BCrcistan-39-%C4%B1n-devlet-stratejisi-status-quo-ante%E2%80%99ye-d%C3%B6n%C3%BC%C5%9F-m%C3%BC.html>, 06.03.2011.
- T.C. Tiflis Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği (2009), “Gürcistan’ın Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye İle Ekonomik-Ticari İlişkileri”, *Yıllık Raporlar*,
<http://www.musavirlikler.gov.tr/altdetay.cfm?AltAlanID=368&dil=TR&ulke=GU>, 10.04.2011.

- TANRISEVER, Oktay F. (2004a), “Gürcistan'da Yapılan 2003 Parlamento Seçimleri ve Yol Açtığı 'Kadife Devrim': Ufukta İstikrar Görünüyor Mu?”, <http://www.stradigma.com/index.php?sayfa=makale&no=186>, 14.02.2011.
- TANRISEVER, Oktay F. (2004b), “11 Eylül 2001 Sonrası Dönemde Gürcistan'ın İç ve Dış Siyasetinde Meydana Gelen Son Gelişmelerin Türkiye Açısından Önemi”, *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 2, Sayı: 4, s.103-119.
- TANRISEVER, Oktay F. (2003), “Rusya-Gürcistan İlişkilerinde Artan Gerilim: Bir Sağırlar Diyaloğu Mu?”, http://www.stradigma.com/turkce/agustos2003/makale_08.html, 14.02.2011.
- TAŞTEKİN, Fehim, “Büyük Fırtınanın Küçük Vadisi: Pankisi”, *Kafkas Vakfı Raporları 3*, <http://www.kafkas.org.tr/hakkında/pankisi.html>, 10.02.2011.
- TAVKUL, Ufuk (2002), *Etnik Çatışmalar Gölgesinde Kafkasya*, Ötüken Yayınları, İstanbul.
- TELLİOĞLU, İbrahim (2009), *XI-XIII. Yüzyıllarda Türk-Gürcü İlişkileri*, Serander Yayınevi, İstanbul.
- TEZELİŞVİLİ, Solomon (2005), “Doğu Karadeniz Bölgesinde Bazı Proto Kartvel İdari Birimler”, *Trabzon'dan Abhazya'ya Doğu Karadeniz Halklarının Tarih ve Kültürleri*, Derleyen ve Çev., Hayri Hayrioğlu, Sorun Yayınları, İstanbul.
- TEZİÇ, Erdoğan (2009), *Anayasa Hukuku (Genel Esaslar)*, 13. Baskı, Beta, İstanbul.
- TOGAN, A. Zeki Velidi (1981), *Umumi Türk Tarihine Giriş (En Eski Devirlerden 16. Asra Kadar)*, 3. Baskı, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- TOK, Nazif (2003), *Kültür Kimlik ve Siyaset*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- TSERETELİ, Mihail (1910), “Eri da Katsobrioba”, *Trabzon'dan Abhazya'ya Doğu Karadeniz Halkları Tarih ve Kültürleri*, Derleyen ve Çeviren: Hayri Harioğlu, 2. Baskı, Sorun Yayınları, İstanbul, s. 98-105.
- TUNÇ, Hasan (2008), “Gürcistan Anayasası”, *Türkiye'ye Komşu Devletlerin Anayasaları*, Asil Yayın, Ankara, s.37-72.

- TÜRBEDAR, Erhan, S. Çaycı, H. Kanbolat (2007), “Kendi Kaderini Tayin Hakkı ve Ayrılıkçılık: Kosova’nın Bağımsızlığı Emsal Teşkil Eder Mi?”, *Stratejik Analiz*, Kasım, s.23-39.
- TÜRKMEN, Zekeriya, “XIX. Yüzyıl Başlarında Rusya’nın Güney Kafkasya Politikası: 1800’lerin Başından 1828 Türkmençay Antlaşmasına Kadar”, <http://yordam.manas.kg/ekitap/pdf/Manasdergi/sbd/sbd10/sbd-10-02.pdf>, 27.02.2011.
- URAMALI, Yusuf (2004), “Acara’da Neler Oluyor?”, *Bizim Ahıska*, Yıl 1, Sayı 1, <http://www.ahıska.org.tr/yazi.php?goster=135>, 27.01.2011.
- UZ, Abdullah (2007), “Teori ve Uygulamada Sel-Determinasyon Hakkı”, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt 3, No 9, s.60-81.
- ÜSTÜNER, İlyas (2010), *Gürcistan*, Kaknüs Yayınları, İstanbul.
- YALÇINKAYA, Alaeddin (2011), “Azerbaycan ve Gürcistan’a Dair”, <http://www.oncevatan.com.tr/Yazar.asp?id=31>, 22.06.2011.
- YALÇINKAYA, Alaeddin (2006), *Kafkasya’da Siyasi Gelişmeler, Etnik Düğümünden Küresel Kördüğümüne*, Lalezar, Ankara.
- YAPICI, Merve İrem (2007), “Kafkasya’nın Sorunlu Bölgesi: Güney Osetya”, *Orta Asya ve Kafkasya Araştırmaları Dergisi*, Cilt 2, Sayı 4, s.71-104.
- YENİGÜN, Cüneyt ve Mehmet Ali Bolat (2010), “Gürcistan: Yeni Dünyanın Doğu-Batı Sınırı” *Dünya Çatışma Bölgeleri*, Editörler: K. İnat, B. Duran ve M. Ataman, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- YILMAZ, Murat (2004), *Drina’nın Öbür Yakası Sancak: Kimlik Oluşumu ve Otonomi Sorunu*, 2. Baskı, İ.H.H. Yayınları, İstanbul.
- YÖNDEMLİ, Azize (2009), *Soğuk Savaş Sonrası Gürcistan Dış Politikası ve Türkiye’ye Etkileri*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

YURDUSEV, A.Nuri (2009), “Ulus-devlet veya üniter devlet nedir, yenilir mi içilir mi?”, *HürFikirler*, <http://www.hurfikirler.org/yorum/38-hurfikirler/170-anuri-yurdusev-ulus-devlet-veya-ueniter-devlet-nedir-yenir-mi-icilir-mi>, 24.03.2011.

ZEYREK, Yunus (2001), *Acaristan ve Acarlar*, Ankara.

ZEYREK, Yunus (2001), *Ahıska Bölgesi ve Ahıska Türkleri*, Ankara.

EKLER

Ek 1: Kafkasya Haritası

Ek 2: Gürcistan Haritası

Ek 3: Acara Özerk Cumhuriyeti

ÖZGEÇMİŞ

1979 yılında Artvin'in Borçka ilçesinde doğan Selim Dursun, ilk ve orta öğretimini Artvin'de tamamladıktan sonra 1996 yılında İstanbul Necip Fazıl Kısakürek Lisesi'ni bitirdi. 2003 yılında İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden mezun olduktan sonra 2008 yılında Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında Yüksek Lisansına başladı. 2004 yılında Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Başkanlığında Gelir Uzman Yardımcısı olarak işe başladı ve Gelir Uzmanı olarak halen bu görevine devam etmektedir.